UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204507

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T 81·6 K94B   Accession No. T 3720

Author కృష్ణస్వామి.

Title బల్లకోయను.

This book should be returned on or before the date last marked below.

శ్రీరస్తు

బిల్హణీయము.

పండిపెద్ది. కృష్ణస్వామి ప్రణీతము.

SCHOLARS' EDITION

(For Private Circulation Only.)

చెన్నపురి:
రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
ప్రకటితము.
1926.

All Rights Reserved.

ఆంధ్ర బుక్ హౌస్
హైదరాబాదు దక్కన్.

Printed by
V. RAMASWAMY SASTRULU & SC
at the "VAVILLA" PRESS,
Madras.—1926.

పీఠిక.

బిల్హణీయ మను నీప్రబంధము శృంగారరసప్రధానమైనది. ఇది సంస్కృతమునందు నూటయేఁబది శ్లోకంబులందిమిడియున్నది. కాని, తెనుఁగున మూఁడాశ్వాసములమహాప్రబంధమై యెంతయు నొప్పారుచున్నది. ఇతివృత్త సంవిధానముంబట్టి దీనియం దసద్భావము పొడకట్టినను, నాయికానాయకుల యనురాగప్రకర్షమత్యంతము హృదయంగమంబుగ వర్ణింపఁబడి యుండుటం జేసి, రసికవతంసుల కాదరణీయంబై యున్నయది.

మఱియు నీ యాంధ్రరచన సంస్కృతమునకంటెను రస భావాదిపోషణంబున మఱింత వన్నె కెక్కియున్నది.

శ్లో. "ఇత్థం చేతసి సంప్రధార్య వికలా సా రాజపుత్రీ కవిం
త్యక్త్వా కాండపటం విహాయ పతితా శయ్యాతలే నిస్పృహా,
కన్దర్పే శరసన్తతీర్విసృజతి ప్రాజల్పదార్తా భృశం
రక్ష త్వం చతురాననేతి తదతః శ్రుత్వా కవీశోఽభ్యధాత్."

అను శ్లోకంబున 'ఇతఁడు నన్ననుగ్రహించునో అనుగ్రహింపఁడో' యని తలపోసి, వ్యాకులతఁజెంది సెజ్జమీఁదఁబడి కందర్పశరపాతంబులకుఁ దాళఁజాలక, 'చతురాననా రక్షింపు' మనఁగా విని కవివచ్చి పలికె నని యర్థమగుచున్నది.

ఇఁక నీయాంధ్రంబుననో యెంతసారస్యము, ఎంతకల్పనావిశేష పరిపోషము సుగమం బగుచున్నదో చూడుఁడు.

క. "వ్రతభంగమైనఁగానీ
మతిమంతు నుదాత్తవేషు మానితవిద్యా
న్వితునిం గాంచెదఁ గన్నుల
కతుల మహోత్సవముగాఁగ నని చెలి ప్రీతిన్

సీ. వినుతవిద్యాజిత ద్విజరాజు ద్విజరాజు
రుచిరాజి నగుమోము రుచులవాని
* * * * *
సకియ మది నెంచి తమిమించి సంభ్రమించి
కరము లలరించి తెఱ వంచి కందళించి
పొంచి తిలకించి పులకించి పొలుపుఁగాంచి
కాంచె రోహిణి చంద్రునిఁ గాంచినట్లు."

ఇవ్విధంబుననె యయ్యయి సందర్భములఁ జమత్కారవిశేషంబులు సహృదయ హృదయాస్వాద్యంబులై విలసిల్లుచున్నవి.

ఈప్రబంధము రచియించిన కవి సింగరాచార్యుఁడు. ఆత్రేయగోత్రుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. వైష్ణవుఁడు. ఈతని తండ్రి రంగాచార్యుఁడు. ఇతని యింటిపేరు క్రొత్తపల్లివారు. ఈసింగరాచార్యునికి 'చిత్రకవి' యనుబిరుదనామము వచ్చినది. అదిమొదలు వీరిసంతతివారి కందఱికిని, 'చిత్రకవివారు' అను

గుంటిపేరు ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఈకవిరచించిన రాఘవవాసుదేవీ యాశ్వాసాంత్యగద్యమున—

ఇది శ్రీమదళహాసింగరిస్వరూప శ్రీమన్నారాయణముని గురుచరణసేవా సంప్రాప్తకవితా సామ్రాజ్య ధారేయాత్రేయ గోత్రపవిత్ర క్రొత్తపల్లి రంగాచార్యపుత్ర చిత్రకవి సింగరాచార్య ప్రణీతంబైన 'రాఘవవాసుదేవీయంబను' అని యున్నది.

ఈబిల్హణీయమును కృతికర్తయనంతరము తత్పుత్రుఁడైన నరసింహాచార్యుఁడు పండిపెద్దికృష్ణస్వామికి దావుకాదులు శ్రీహర్షాదులకువలె నొసంగినాఁడు. చిత్రకవి సింగరాచార్యవిరచితమే యనుటకుం దీనిప్రథమాశ్వాసాంతపద్యము చక్రబంధమున 'సింగరార్యకృతి' యని తెలియుటయు, రాఘవవాసుదేవీయమున—

వ. "అట్టిదేశికోత్తములలోఁ రంగాచార్యులకు కోనమాంబకు సింగరార్య సమాఖ్యుండ నగునే నాదిగ నలుగుర ముద్భవించితిమి.

* * * * * *

తే. అనెడు నన్ను బుధుల్ గొనియాడ బిల్హ
ణంబు మొదలైనకృతులు విన్నాము తెలుఁగు
నిపుడు భగవత్కథాప్తి నూహించునట్టి
కావ్యము రచించుశ్లేషోక్తి కవులు మెచ్చ."

అను స్పష్టమైనవాక్యములును ప్రమాణములు.

ఈకవికాలము నిర్ణయించుటకు నితని సంతతిలోఁ నాలుగైదవ తరమువా రిప్పుడు కందుకూరు సీమలోని చిత్ర కవివారి యగ్రహారమను గ్రామమందును, మఱియు నాప్రాంతములందును నివసించుచున్నారు గావున, నీకవి సుమారు నూటయిఱువది సంవత్సరములకు లోపువాఁ డని యూహ గలుగుచున్నది.

శ్రీకూర్మము,
గంజాం జిల్లా.
1-10-1914

నిష్ఠల. రామజోగి దీక్షితులు.

విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

షష్ఠ్యంతములు	...	...	3
పురవర్ణన	...	...	5
పుష్పలావికావర్ణన	...	...	11
విద్యాభ్యాసము	...	...	17
పండితులు బిల్హణకవిని వర్ణించుట	...	...	21
రాజు బిల్హణకవినిఁ బిలిపించుట	...	...	22
బిల్హణుండు రాజసభకు వెడలివచ్చుట	...	...	23
రాజు తనకొమార్తెతో బిల్హణుం డంధుం డని చెప్పుట		...	29
రాజు బిల్హణునితోఁ దనకొమార్తె కుష్ఠరోగి యని చెప్పుట		...	32
విద్యారంభము	...	...	33

ద్వితీయాశ్వాసము.

వసంతకాలవర్ణనము	...	...	36
సూర్యాస్తమయవర్ణనము	...	...	43
చంద్రోదయవర్ణనము	...	...	44
యామినీపూర్ణతిలక యుద్యానంబున విహరించుట		...	45
బిల్హణుఁడు చంద్రుని వర్ణించుట	...	...	51
రాజసుత బిల్హణునిచంద్రవర్ణనము విని వితర్కించుట		...	56
యామినీపూర్ణతిలక కవినిఁ జూచి మూర్ఛిల్లుట		...	57
బిల్హణుండు రాజకుమారినిజూచి వర్ణించుట ...		...	58
కామిని మూర్ఛఁదేఱి కవిం గవయఁగోరుట ...		...	69

విషయము.		పుట.
కామినీనర్మగర్భవాక్యములు విని కవి పలుకుట	...	71
రాజకుమారి కవిశయ్యపైఁ జేరి క్రీడించుట	...	72

తృతీయాశ్వాసము.

చెలులు కవిని రాజకుమారి కలయుట యెఱిఁగి రాజున కెఱిఁగించుట		80
రాజు తనకూఁతుసమీపంబునకువచ్చి నీతులు పలుకుట	...	82
రాజపుత్రి రాజుతోఁ దాను దోషరహితురాలని చెప్పుట	...	82
కాంత తనమనంబున కవియందాసక్తయై యున్నదనుట	...	83
రాజు కుపితుండై సభాసదులతో నాలోచించుట	...	83
రాజు బ్రాహ్మణునికి శిరచ్ఛేదం బాజ్ఞాపించుట	...	85
రాజపుత్రి కవియవస్థను సఖివలన నెఱిఁగి తండ్రిం జేరి యడిగికొనుట		87
కాంతామణి కవినిఁగూర్చి విలపించుట	... ...	89
పౌరజనపరస్పరవాక్యములు	... ...	94
బ్రాహ్మణుండు కామినింగూర్చి పలుకుట	... ...	96
తలవరి కవిని ఖండింపకయుండుట	... ...	98
కవి కామినిని హృదయంబునఁ బలుదెఱంగుల స్మరించుట	...	98
వీరసేనుండు కవి రచించుపద్యంబుల రాజునకుఁ బంపుట	...	107
కవి రాజుకోపశాంతికరంబైనయొకపద్యము వ్రాసి పంపుట	...	109
రాజు కవిరాజుం బిలువఁబంపి పుత్త్రి నూఱడించుట	...	110
రాజు కవివరునెదురుగాఁ జని తోడ్కొనివచ్చుట	...	111
రాజు కవివరు నూఱడించి తనకూఁతుఁ బెండ్లి గమ్మనుట	...	112
ప్రాతఃకాలాభివర్ణనము	... ...	113
రాజు దనకూఁతును గవికిచ్చి పెండ్లిసేయ సమకట్టుట	...	116

శ్రీ ర స్తు.

బి ల్హ ణీ య ము.

పీ ఠి క.

శ్రీరామావనిజానిజాయతభుజా
శృంగారశాఖామిళ
త్సారాకారలతాస్తనస్తబకభా
స్వద్దంతవాసఃకిసా
లారాళాలకభృంగరంగదఖిలాం
గాంచత్ప్రసూనోత్కర
శ్రీరామాకృతికల్పకంబు మము ర
క్షించుఁగ బుధానంద మై. 1

భవసరసిజసంభవముఖ
భువనస్థసమస్తదేవముఖ్యుల కెలమిం
బ్రవిమలమతి మ్రొక్కెద మ
త్కవితకు సంతతము సత్ప్రకాశత గలుగన్. 2

ధర దోషోదకముల నిడి
గరిమఁగ సుగుణామృతంబు గాంచుసుకీర్త్యా

కరవరమానసపదసం
చరసత్కవిహంసములను సంస్తుతి సేతున్. 3

తే. నిర్మలావయవమ్ముల నెమ్మి విడిచి
వ్రణములకుఁ బాలుమఱి కాకి ప్రతతిభంగి
నొప్పులు గ్రహింప కెప్పుడుఁ దప్పు లరయు
కాకవులలోకముల నే నిరాకరింతు. 4

వ. అని ఇవ్విధంబున నిష్టదేవతానమస్కరణంబును సత్కవి పురస్కరణంబును కుకవితిరస్కరణంబునుం గావించి యే నొక్కనాఁ డెక్కువ యగునుక్కువం జొక్కి హృద్యవిద్యానవద్యు లగువిద్వదాద్యులు గొలువం గొలువుకూటంబున నధివసించి సముచితగతుల నతులవైఖరి దీపించునవసరంబున. 5

తే. చిత్రకవివంశదుగ్ధాబ్ధిశీతభానుఁ
డనుపమానోక్తి శ్రీసింగనార్యసూనుఁ
డమితకవితావిశేషజ్ఞుఁ డనఁగ వెలయు
నారసింహార్యకవి వచ్చి నన్ను మెచ్చి. 6

క. శ్రీపండిపెద్దిసత్కుల, దీపక కాశ్యపసగోత్ర దివ్యజ్ఞానా
భూపాలకముకుటమణీ, శ్రీపదపాదాగ్రభూమికృష్ణస్వామీ.

సీ. కుత్సితకాణాదకుతర్కలకవిభేద
సంసక్తయుక్తివజ్రప్రహార
యణకాంకపాణినీయాటవీపాటన
చటులసూత్రవిహార పటుకుఠార
నిర్ణీతికృతజైమినీయతూలోద్ధూత
సంస్కారవాక్యఝంఝాసమీర

దుర్మతవేదాంతమర్మతమశ్ఛేద
భాసురవచనప్రభావసార

తే. కావ్యనాటకలసదలంకారసాహి
తీసుసంపన్నరసలసద్ధీరహృదయ
పండిపెద్దికులీన సంపన్నిధాన
పాలితకవీంద్ర శ్రీకృష్ణపండితేంద్ర. 8

వ. అని వినుతించి వినుము భవదీయంబు లగు చతుర్దశవిద్యా
ప్రభావంబులు సకలభాషావిశేషంబులు సమస్తచమత్కృ
యావినోదంబులు నెన్న నిన్నరులకుఁ దరంబుగాదు నిఖిల
లోకంబులఁ గృతిసుఖంబుగాఁ గీర్తి నిత్యం బగు నట్టికృతుల
యందు నాంధ్రం బతిరమణీయంబు గావున నొక్కపురాతన
కథ నాంధ్రప్రబంధంబుగా రచియించి రామాంకితంబు సేసి
యాచంద్రతారకం బగుసత్కీర్తిం గాంచు మనిన నేనును
సంతోషితాంతరంగుండ నగుచు. 9

క. మున్నింద్రతనూభవునకు
వెన్నుండు సహాయుఁ డైనవిధమున నే నా
సన్నుతసద్గుణగణసం
పన్నుం డగుకవివరాధిపసహాయమునన్. 10

షష్ఠ్యంతములు.

క. శ్రీజనకసుతాహృదయస
రోజాతద్యుమణి కజవిరూపాక్షమరు
ద్రాజప్రముఖామర్త్యస
మాజాగ్రణి కఠిజనాసుమరుదసిఘణికిన్. 11

క. తుండీంద్రతుండనిభదో
ర్దండస్ఫుటకాండనిర్జితమహోద్దండా
ఖండలరిపుకాండునకుఁ
ఖండపరశుచండకార్ముకవిఖండునకున్. 12

క. సుందరపదారవింద మ
రంద ముదితబుధపురందరమిళిందునకుం
గుంద శరత్కంద వృష
స్యందనచందనకన ద్యశగకందునకున్. 13

క. హారితనయహృదయసారస
హారికి మహాసూనృతజితహారి కతితేజగ
పరిహాసితహారికి భవగజ
హారికి సదాపాదపంకజానతహారికిన్. 14

క. వరధీధిక్కృతచక్రాం
గరథికి సౌందర్యహాసితకరథికి వినమ
చ్ఛరధీకృతశరధికి దా
శరథికి ధృతశరధి కురగశాత్రవరథికిన్. 15

క. శాంతునకు దాసహృదయని
శాంతునకు నితాంతనయనచాకోరయుగా
క్రాంతమహీజాస్యకళా
కాంతున కానందభరితకపికాంతునకున్. 16

క. రావణహారణునకు జితై
రావణ చంక్రమణునకు ధరారమణునకుఁ
భావనజనభరణునకుఁ
భావనయాభరణునకు నభంగరణునకున్. 17

క. రామునకు నీలమేఘ
శ్యామునకు దినాకరాన్వయాంభోధిసుధా
ధామునకు పరశురామవి
రామునకు సమస్తభూవరలలామునకున్. 18

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన బిల్హణీయోపాఖ్యానం బను
మహాప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 19

ప్రథమాశ్వాసము.

కథాప్రారంభము.

పురవర్ణన.

తే. వసుమతికి నాభిభూతమై వఱలునట్టి
ధర్మశిఖరికి నుత్తరభాగమందు
ద్రుపదలలితంబు సుజనసందోహచరిత
దివ్యదేశంబు పాంచాలదేశ మమరు. 20

వ. అందు. 21

శా. శ్రీరామామణి కాటపట్టు హరికిఁ శృంగారవాసంబుఁ జె
ల్వారత్నంబుల కెల్ల నాకరము సమ్యగ్వాహినీపాళి కా
ధారం బన్యదురాసదంబు విబుధత్రాణంబు రాజాప్తిచే
శ్రీరమ్యం బయి సింధురీతిఁ బురి లక్ష్మీమందిరాఖ్యం దగున్.

క. ఆపురము జయశ్రీలకుఁ
గాఁపురము సమంబు ద్వారకాపురమునకుఁ
భూపురములలోఁ జెల్వగు
గోపురముఖచుంబితైకగోపుర మగుచున్. 23

క. సతతశిరస్తలవిసర ద
దితిసుతతటినీతుషారదీప్తాబ్జము లై
నుతి కెక్కు సౌధ రాజము
లతులితశివమూర్తు లనఁగ నప్పురిలోనన్. 24

ఆ. కనకగోపురాగ్రఘటితగారుత్మత
రత్నరుచులు కుముదరాజులేఁడి
తొడరి మెసవఁ జూచు దూర్వాంకురము లని
చను మృగేంద్రముఖము లునికి నులికి. 25

సీ. ఒకచోటునను బోటు లొకసీటు గొని మీటు
వీణెలనాదంబు వేడ్క సేయ
నొకచెంగట నభంగసకలాంగయుతమంగ
ళమృదంగరవము ధింధిమి యనంగ
నొకవంక గతశంక నకలంకముగఁ బంక
జాస్యలు చెలఁగి లాస్యములు సలుప
నొకచెంత వగఁ గాంత లొగివింతఁ గొని సంత
సము మీఱ సరసగీతములఁ బాడ

తే. వెలయు బహువిధవాద్యసంవేద్యహృద్య
ఘుమఘుమార్భటి దిక్కులఁ గొమరు మిగుల
జనుల కానందరసము నిచ్చలు ఘటించు
రంజితావనిజాని యారాజధాని. 26

సీ. సురసాలసంతతి సురసాలసంతతి
గతి ఖగాళికి ఫలోన్నతి యొసంగు
మహితకాంచనములు మహితకాంచనముల
పోలిక నామోదములు ఘటించుఁ

గలితపున్నాగముల్ కలితపున్నాగము
లట్ల కొమ్మలతోడ నమరియుండు
రంభాదినటనము రంభాదినటనము
కరణి మరుత్ప్రసంగములఁ బొదలుఁ
తే. బనస లెంతయుఁ బనసలభాతి ద్విజాల
కును బదక్రమసంయుక్తిఁ గొమరు మీఱు
నగము లున్నతి నగములపగిది వనుల
నలరు చుండు విపత్త్రంబు లగుచుఁ బురిని. 27

క. ఆవనములు ద్విజసందో
హావనములు తులితవృత్రహావనములు స
త్సేవనములు మార్గికసం
జీవనములు చరితభువనజీవనము లగున్. 28

మ. కులసంరక్షణులుగా సువాస్సుమహితుల్ గోత్రాహితుల్ జా
తవేదులు ధర్మాత్ములు భాసురాఖ్యభువనాప్తుల్ సజ్జగజ్జీవను
లకలితార్థప్రదులార్జితార్యులుకసత్కాంతుల్ తమోదూరు
ల,య్యెలధాత్రీసురు లెంతయుఁగా విబుధులై యింపొందుటల్
[చిత్రమే.

సీ. చక్రములకుఁ గీడు సలుపనిరాజులు
దివిరి సత్త్వముల భేదింపనియును
లిలఁ గుభృత్తులకు వెన్నినికూర్మిపతులు
గోత్రవర్గము బల్మిఁ గూల్ప నింద్రు
లరికి మార్గోగము గానట్టిపూరుషసింహు
లనయంబు మూల నుండనిమహేశు
లోకనిదాపునఁ జేర నోపనిశ్రీదులు
పుణ్యంబు దప్పనిపుణ్యజనులు

తే. నౌర వీ రస వీరసద్యైకపరులు
పరఁగుదురు పురి శుచిభానువంశ్యు లగుటఁ
గువలయానందసంధాయిగురుతమోప
సరణనై పుణ్యవిభులు రాజన్యవిభులు. 30

మ. ఒకశంఖంబునఁబొంగు నర్థపతియుద్యోగంబుదాముఁ భజిం
పక రత్నాకరుతోడిసఖ్యమునకుం బాటించి సంఖ్యాధిక
ప్రకటార్థాఢ్యతచేఁ జెలంగి బహుమిత్రప్రాభవా సిద్ధరూ
పకసంపద్విభవంబుఁగాంతురుపురిన్ వైశ్యోత్తముల్ వేడుకన్.

క. [1]హలపాణి యొక్కఁడేరుం
గలవాఁడని తెల్లఁ జేసి కడువేడ్కఁ బురిం
గలవిష్ణుపాదజావళి
యలరారె సువర్ణయుక్తి వ్యవసాయమునన్. 32

చ. సరసిజబాంధవుండు ముకుచాయ ననూరుఁడు తేరుదోలను
స్థిరతరతన్నిబద్ధవరజిహ్మగపాశము లోవి వ్రేల న
ప్పురికరు లబ్జనాళములె పో యని తుండములెత్త దక్షిణో
త్తరములనేఁగుభీతి మెయిఁదప్పిహితేక్షణుఁడైరయంబునన్.

చ. వరుస నిజేశు మూలఁ బడవైచినయట్టి మరుత్తురంగముల్
సరిగొనకన్ జనంబు గొని సాఁగిన నాశుగమై సమీరుఁ డా
ర్చి రహిని రాఁ దదాకృతి హరించెఁ బదోద్ధతధూళిఁ గప్పి త
త్పురితురగోత్తమంబులు విభూషితసాదిబలోత్కరంబులై.

---

1. క. తనయులవిభవము తండ్రికిఁ
గొనరాదే యనుచుఁ బురిని గోరినధ్యానం
బును హరిపదజులు రాసుల
నొనరించిరి హరిపదంబు నొందఁగ నెందున్.

చ. [1]సమములుగావు వాజు లని సారథి కుం టని గాలికూఁడు ప
గ్గము లని చక్ర మొంటి దని క్రాలుననంతమణివ్రజప్రభా
వమహితమై ఘనావరణవైఖరితో నలరారురాజితో
త్తమరథరాజి భానునిరథంబు హసించు సదా సముద్గతిన్.

క. [2]కట్టింతురు రుద్రునయిన
దట్టింతురు హరులనైనఁ దలఁగనికడిమిం
గొట్టింతురు యమునైనను
బట్టింతురు రిపులనెల్లభటు లప్పురిలోన్. 36

సీ. తమ్ముల దోషాప్తిఁ గ్రమ్మి మూసినయట్టు
నయశాలులను బొట్టొనర్చుకొఱఁత
వసుధ మహాహీనువశత నిల్పినసడి
కలసదావర్తులఁ గ్రాఁచునగడు
భోగి నధోగతిఁ బొందించుపాతకం
బాదిత్యకవుల మే లడఁచుకొదవ
కడుఁ గళానిధిఁ దమోగ్రస్తుఁ జేసినదూరు
ఘనుల నివర్ణతఁ గలుపుకలఁక

---

1 చ. నగరశతాంగబృందము లనంతగతోన్నతులై చరింప దే
వగణము తద్రథాగ్రగతివైభవమొందిన వ్యోమయానముల్
వగచుచు మానముల్ దొరఁగి వర్తిలుచున్నవి నాఁటనుండియున్
జగతిని దానఁ జేసి కొనసాఁగెను వానివిమాననామముల్.

2 చ. కులిశకఠోరహస్తముల ఘోరమదావళదంతకాండముల్
బలిమిఁ బెకల్పఁ గొండలు చలంబున దండిగఁ బిండిసేయ ను
జ్వాలలయశాలు రైన గెలువం దగులావరు లప్పురంబునన్
వెలయుదు రద్భుతార్భటులు వీరభటుల్ చటులాహవోద్భటుల్.

తే. నలువ తప్పించుకొనియోఁ దన్నగరిసతుల
యలరుపదములు మృదుజంఘ లరిదిపిఱుఁదు
లలఁతినాభులు మెఱుఁగారు లలఘుకుచము
లమరుమోములు వరకుంతలము లమర్చి. 37

సీ. విబుధేంద్రచారముల్ వెలయుట నొకవంక
గీర్వాణపురతరంగిణి యనంగఁ
గమలోదయస్ఫూర్తిఁ గాంచుట నొకవంక
నిర వొందుకలశసాగర మనంగ
రాజహంసవిహారరమణీయతర మౌట
నొకక్రేవ మానసంబో యనంగ
ననిమిషాంచితజీవనాభిరూపం బౌట
నొకచో సుధాపూరమో యనంగ

తే. వెలయు నెంతయుఁ దత్పురవివిధవీథి
కాంతరాళప్రదేశనితాంతఖచిత
నవ్యనవరత్నసోపానభవ్యపార్శ్వ
రాజితం బైనకమలాకరవ్రజంబు. 38

తే. రమణ మీఱులక్ష్మీమందిరమ్ము నేలు
నినుఁడు పాంచాలుఁ డాపురి యెన్నఁ బద్మ
సీమణి కరగతయు నై వినిద్రవృత్తి
నతులితామోద యయ్యె సదాళి లలర. 39

ఉ. కాంచనపద్మరాగశశికాంతమణీగణకల్పితోజ్జ్వలో
దంచితసౌధరాజములు తత్పురి నొప్పె ధ్వజాన్వితంబు లై
మించినభీతి పత్త్రయుతమేరుముఖాచలపంక్తు లెంత నే
తెంచె ననంగ భూతిసమదేవపుఁడై నధరేంద్రుపాలికిన్. 40

పుష్పలావికావర్ణన.

సీ. నెత్తమ్మిఁ జూచెద నీ వింత వదలించు
నీ వింత వదలక నేవిధంబు
నీకుల్కుఁ జెందొవి పైకమ్ము దప్పించు
పైకమ్ము దప్పునే చేకొనంగ
నెంత నీకైదండ నిచ్చెదవటె మేలు
కైదండ యిత్తురే కర మెడలక
భావింప రుచియేమొ బంధుజీవం బేది
యీబంధుజీవనం బెందుఁ గలుగు
తే. ననుచు వీథుల సరసనర్మానుకూల
వచనరచనల మెలఁగుచు వఱలువిటుల
కనుగుణంబుగఁ బలుకుచు ననుదినంబు
వెలయుదురు వీటఁ బుష్పలావికలు ప్రీతి. 41

వ. మఱియు నప్పట్టణంబు మణిఘటితకాంచనఘనావరణంబులును, ఘనావరణనివారణపటుపటాంచలానిలకేతనాంచితసౌధరాజంబులును, సౌధోపరినిబద్ధముక్తామయశిరోగృహంబులును, గృహరాజతమణికవాటంబులును, గవాటవిరచితమరకత మణిశోభావిరాజమానతోరణప్రకాశితద్వారంబులును, ద్వారోభయపార్శ్వరమ్యరత్నవేదికలును, వేదికాంతరరచితవిద్రుమంబులును, విద్రుమవైదూర్యస్తంభసముదయంబులును, స్తంభసంభృతశాతకుంభకుంభవిలసితమంటపంబులును, మంటపాభ్యంతరసంచరత్సుందరీజనంబులును, జనసందోహసంపూరితవీథికారాజంబులును, రాజకుమారారూఢసంచరద్గంధసింధురసైంధవరథనికరంబులును, గరవి

న్యస్తవీణావాదన ప్రవీణగాయకులును, గాయకయుక్త మృదంగతాళాది లాస్యసంరంభవిజృంభమాణరంభాసమాన వారకాంతలును, గాంతనిరంతరసురభి కుసుమఫలభరిత పాదపోద్యానంబులును, నుద్యానాన్తరకనత్కమలకల్హార మరందపానతుందిలమిళింద బృందఝంకారప్రమోద మేదురసారసహంసచక్రాదిజలవిహంగసంకలితసరసులును, సరసమనోహరపరిమళమిళితశీతలపవమానంబులును గలిగి, యమరావతీవిధంబున విబుధగణవిభ్రాజమానంబై, తేజోవతీనగరంబుచందంబున లోహితాశ్వవిలసితంబై, సంయమనీనగరంబుపోలుపున సమవర్తిరాజితంబై, నైరృతినిలయంబుకైవడిఁ బుణ్యజనోద్దీపితంబై, వరుణమందిరంబురీతి ఘనపుష్పమాలికాభిశోభితంబై, పవనునిగేహంబుభాతి నానాసుగంధబంధురంబై, యలకాపురంబుబాగున ధనదమహితంబై, కైలాసంబులాగున రాజశేఖరరమ్యంబై, కమలగర్భుసదనంబుపోలిక మహితభాషాసమన్వితంబై, హరినివాసంబుచాడ్పున నిత్యముక్తానుగమ్యంబై, భోగవతీపుటభేదనంబుతీరున మహాభోగిభాసురంబై, వాహినీపతిచందంబున శరణాగతభూభృజ్జాతంబై, సాకేతరాజధానివడువున రామలక్ష్మణోపశోభితంబై, ద్వారకయందంబునఁ గృష్ణబలభద్రప్రకాశితంబై, హస్తిపురివైఖరి గాంగేయాదిభూషితంబై, యింద్రప్రస్థపురంబు మాడ్కి యనుగతధర్మజాతంబై, వారణాసిచూడ్కిఁ బ్రచండకాలభైరవశూలహస్తరక్షితంబై సిరుల నిరవొందుచుండు. 42

క. ఆజగతి కధీశ్వరుఁడై
రాజిలు మదనాభిరామరాజేంద్రుఁడు జ
న్యాజితబాహాపవిధా
రాజిత సమదోన్నతారిరాడ్గాత్రుండై. 43

సీ. రమణ లక్ష్మీమందిరమ్ము మేలమ్ముగాఁ
గని సదాళి గుణమ్ముగా గ్రహించి
మధురధర్మముఁ బూని మాధవు లోఁగొని
యలఘుద్విజావళి నాదరించి
దాక్షిణ్యశాలి నొద్దనె నిల్పికొని కళా
నిధిపర్వమున రుచుల్ నింపఁజేసి
శోభితం బగుమహాసుకృతిభావముఁ గాంచి
వరసత్యరతి మనోహరత మించి

తే. కలనభయదోగ్రమూర్తిసంకల్ప మడఁచి
ఘనసుదృక్పాళికామానకర్త యగుచు
నతనువిఖ్యాతిచే మదనాభిరాముఁ
డలరు నిజనామగరిమ యథార్థముగను. 44

సీ. విసములోఁపలఁ జిక్కి వెళ్లఁగానిస్వయంభు
లాలితవాణీవిలాసుఁ జేసె
నొంటికాఁడై దాన మొరుని వేఁడినచిరం
తనమూని మేటిభూధవునిఁ జేసె
నచలాధివాసుని నాదిభిక్షుని సర్వ
మంగళానుభవసంప్రాప్తుఁ జేసె
బహుళార్తిభేదవిభ్రాంతిఁ గుందుకళంకిఁ
దనతోడఁగూడ సత్పతినిఁ జేసె

తే. నెన్న నీగుణ మీధర్మ మెందుఁ గలదె
తగ నయుక్తుల సంయుక్తులుగ నొనర్చు
నితని మదనాభిరామాఖ్య మిడిననలువ
కౌశలంబు గణింప శక్యంబె చూడ. 45

తే. రమ్యగుణశాలి యాభూపురందరుండు
దారగాఁ గొని లీల మందారమాల
ననుదినముఁ గూడి క్రీడల నతిశయిల్లు
చవనిఁ బాలించె బుధనికాయంబు వొగడ. 46

క. ఆయనఘున కుదయించె మ
హాయతగుణజాల బాల యంచితలీలం
దోయజసాయకునాఱవ
సాయక మని భూజనాళి సన్నుతిసేయన్. 47

సీ. సకలంకసంగవాంఛాసక్తి దగ దంచుఁ
గమలారిఁ దొరఁగినకళ యనంగ
మే నెఱుంగనివానిమిత్రత్వ మస దని
మకరాంకు వీడ్కొన్నమాయ యనఁగ
నిరవలంబావాసనిరతి కాని దటంచు
సురపథం బెడలినచుక్క యనఁగ
మలినాంతరంగసంబంధ మాఱడి యంచు
మేఘంబు వీడినమెఱుఁ గనంగఁ

తే. జాయలను జెల్వ మైనలేఁబ్రాయమునను
జనుల కల్లారుముద్దుగా ననువుపడుచు
నాటపాటలు సలుపుచు నవని బాల
యామినీపూర్ణతిలకాసమాఖ్య నలరె. 48

వ. ఆకుమారీరత్నంబు దినదినప్రవర్ధమాన యై యున్నెడ. 49

క. [1]మృగమదమున రుచిపుట్టిన
పగిదిని జెఱకునను బండు పండినరీతిం
దగసురభి పసిఁడినొదవిన
పగటున యౌవనము దనరె బాలామణికిన్. 50

సీ. మహితయౌవనరూప మధుమధురాలాప
బింబోష్ఠి శ్రీవర్ణ బింబకర్ణ
కంజాతదళనేత్ర కాంచననిభగాత్ర
చతురచంపకనాస చారుహాస
పటుసైకతశ్రోణి పల్లవాంచితపాణి
ప్రౌఢసౌభాగ్య సంపన్నయోగ్య
కరికుంభకుచపాళి ఘననీలరోమాళి
కుముదాప్తవదన సత్కుందరదన

తే. యలరుమరువంపుమొలక కాయజునిచిలుక
కలితకర్పూరతిలక సుగంధఫలక
యామినీపూర్ణతిలక నీలాంచదలక
రాజసముగుల్క శృంగారరసముఁ జిల్క. 51

సీ. నలినాక్షికొప్పు కృష్ణత్వంబుఁ బ్రాపించు
నెమ్మోము విధురీతి నివ్వటిల్లు

---

1 క. కుందనములందుఁ బరిమళ
మందినక్రియ మృగమదంబు నం దమరరుచుల్
నొందినగతిఁ గుసుమంబున
నందపుఁదావివలెఁ దరుణియౌవన మలరెన్.

నబ్జాస్యకన్ను లబ్జాలోకత వహించు
సధరంబు మాధవఖ్యాతి నమరు
నలివేణిచనుదోయి యచ్యుతత్వము గాంచుఁ
జేయి పద్మాహితస్థితి భజించు
నగకుచనూఁగా రనంతభూతిఁ జెలంగు
లేఁగౌను శ్రీహరి లీలఁ దాల్చు
తే. నాభికమలాకరత్వం బనంగ నెసఁగుఁ
దనువు హేమాంశుకస్ఫూర్తిఁ దనరు నిట్లు
విష్ణుభావంబు చెలియందు వెలయు చుండు
క్షితిజనంబులు మెచ్చి సంస్తుతులు సేయ. 52

సీ. ఎంతటివానినే నీనాతివదనాబ్జ
మమరఁగా లోఁగొనునద్ద మేమొ?
యేధీరు నెదనైన నీలేమచూపులు
నాటుమనోజబాణంబు లేమొ?
యెవ్వానిహృదయాళి కీతన్విచన్నులు
సరి నిగ్గుకుసుమగుచ్ఛంబు లేమొ?
యేమహాత్ముని నైన నీతలోదరిమాట
యనువంద నిలుపురాజాజ్ఞ యేమొ?
తే. ఏఘనునినైన వేఁడించునీశుభాంగి
తనువు బంగారమేమొ? యేధన్యునైన
మరులుఁ జెందించు నిది మరుమాయ యేమొ?
యనుచుఁ జూచినజనములు వినుతిసేయు. 53

వ. ఇట్లు తల్లిదండ్రుల కల్హారుముద్దుగా ముద్దియ యేప్రొద్దుఁ
బ్రొద్దులుపుచ్చునవసరంబున. 54

విద్యాభ్యాసము.

తే. అక్షరాభ్యాస మొనరింప ననువుపడుచు
స్వరయుతంబుగ వీణాదివాదనములఁ
జెలఁగుగీతప్రబంధపిశేషకలన
గానసైపుణి నేర్చె సంస్కారయుక్తి. 55

సీ. రమణీయతర మైనరాయంచ మృదుచర
ణాబ్జసంగతిని నాట్యములు సలుపఁ
జెలువమై ముద్దులు గులుకుపల్కులతోడఁ
బెంపుడురాచిల్క పేరు కొనఁగ
రామాయణాదిసద్గ్రంథముల్ వెలయఁగాఁ
బజ్జఁ బుస్తకరాజి పరిఢవిల్లఁ
దాళకాలక్రియోద్ధారితంత్రీస్వర
భేదంబులను బాణి వీణ మెఱయఁ

తే. జెలఁగు చిఱునవ్వు వెన్నెలల్ చిలుకుచుండఁ
గలికి తెలిడాలుచూపులుఁ గలయఁ బర్వఁ
బాండిమము దోఁచి భారతిభాతి నాతి
పసిఁడిగద్దియపైఁ బాట పాడుచుండె. 56

క. ఆపాట నవసుధాలహ
రీ పటలమనోజ్ఞమాధురీలలితంబై
కోపై వీనులకాపై
యాపైకరవంబుమాడ్కి నాపైఁ దోఁచెన్. 57

వ. అట్టిసమయంబున. 58

క. మదనాభిరామభూపతి
మొదవినసంతోషమున మహోల్లాసముతోఁ
బొదలుచు గానము సేయఁగ
మదవతి నిజపుత్త్రిఁ జూచి మదిఁ జింతించెన్. 59

తే. ఈకులపవిత్ర సురుచిరహేమగాత్ర
చంద్రకళ గద సంగీతజలధి కిపుడు
దీనికిని సర్వవిద్యలుఁ దేటపడఁగఁ
జేర్చి సాహిత్య మొదవఁ జెప్పింతు ననుచు. 60

వ. నిశ్చయించి. 61

తే. కొలువుఁగూటంబునకు వచ్చి కువలయేశుఁ
డమరసింహాసనాసీనుఁ డై ప్రధానుఁ
డగువసంతాఖ్యు రావించి యధికసంభ్ర
మమున మన్నించి పలికె సమ్మతి దలిర్ప. 62

క. ఓమంత్రిశిఖామణి యిదె
నాముద్దులకూర్మి తనయ నయ మలరంగాఁ
గోమలగతి లయపద్ధతు
లేమాఱక సరసగాన మింపుగ నేర్చెన్. 63

తే. గానవిద్యకుఁ దగినట్లు కన్య కిపుడు
కావ్యనాటకలసదలంకారభావ
సరససాహిత్య మేర్పడుసరణిఁ గఱపి
ప్రౌఢఁ గావింప వలయు నిరూఢమతిని. 64

వ. అను చున్నసమయంబున సభాసదులు తమలో ని ట్లనిరి. 65

తే. కలికిపాలిండ్లు మేలిబంగారుగిండ్లు
చానవాల్చూపు లాసుమచాపుతూపు

లబలవదనంబు సదనంబు నబ్జరమకు
కాంతముంగురు లమ్మధుకరులసరులు. [యుఁ

ఉ. మోమఖిలంబుఁ గన్నుఁగవ ముచ్చటమీఱఁగ వక్షమంత
గామిడిచన్నుదోయి కసుగౌను సమస్తమునిన్ను చూడఁగా
హేమము తత్తనూవిభవ మీరుచిరాంగికి విద్యచెప్పఁగా
నీమహినెవ్వఁడోపు స్మరియించినమాత్ర నెబ్రాంతి పుట్టఁగన్.

వ. అనిన విని వసంతుండు భూకాంతున కిట్లనియె. 68

క. ఓరాజ సకలశాస్త్రవి
శారదు లీపురమునందుఁ జాలం గల ర
వ్వారి నిటకు రావించి వి
చారింపఁగ వలయు విద్యఁ జదివింపంగన్. 69

చ. అన విని సర్వశాస్త్రములయందు ప్రశస్తకులైనయార్యులఁ
ఘనమతిఁ బిల్వఁ బంచి నయగౌరవముల్ పచరించి వారల
న్గనుఁగొని పల్కె భూవిభుఁ డనంతగుణోన్నతులారమీర లుం
డిన ఫలమేమి యొక్కటి ఘటింపుఁడు మాకన వారలత్తఱిన్.

సీ. తర్కశాస్త్రములందుఁ దత్కల్పనలయందు
భాషింపఁగను మహాభాష్యమందు
శబ్దశాస్త్రములందు సకలతత్త్వములందు
శ్రుత్యంతములయందు శ్రుతులయందుఁ
దత్పదక్రమజటాంతముల నారోహావ
రోహములఁ బురాణరూఢియందు
స్మృతివిషయమ్ములఁ జెలఁగుమంత్రగ్రంథ
ములయం దితరశాస్త్రములను మఱియు

తే. ఘనులమై వాదములఁ బ్రసంగములు చేసి
గెలిచి యున్నట్టిమముఁ బ్రసంగించి యొవఁడు
గెలుచు మావంటివార లేకలనఁ గలరు
రాజ్యరఘుపతి మదనాభిరామనృపతి. 71

చ. అన విని వారి కిట్లనియె నాత్మముదంబున భూమిపాలుఁడో
ఘనమతులార మీర లిటఁ గౌశల మేర్పడఁ గావ్యనాటకా
భినయకవిత్వచాతురిమపెం పఖిలంబుఁ గనంగఁ జేయుఁ డీ
మనసిజరాజపుత్త్రికిని మద్వరపుత్త్రికి మంజుగాత్రికిన్. 72

వ. అనిన విని యార్యవర్యు లాభూవరున కిట్లనిరి. 73

క. మేము రసజ్ఞుల మధిపా
కా మయ్యు రసజ్ఞు లనఁగఁ గవివరులే కా
దా మాకుఁ గవిత్వము లే
దీమహి ఛాందసులఁ బొందునే యది తలఁపన్. 74

వ. అది యెట్లంటేని. 75

సీ. శబ్దాపశబ్దవిచారి యైనట్టివ్యా
కరణజ్ఞు జనకునిఁ గాఁ దలంచు
యుక్తివాదనులచే నొప్పారుతార్కికు
భ్రాతఁగా బుద్ధి నేర్పడఁ దలంచు
నెఱి నిరంతరవృత్తి నెఱపుమీమాంసకుఁ
గదియంగ షండుని గాఁ దలంచు
నొదిఁగి వైదికనిష్ఠ నుండునధ్యాపకుఁ
గనలి దూరస్థునిఁ గాఁ దలంచు
తే. వివిధముగ నిట్టు లధిప కవిత్వకన్య
కావ్యనాటకలసదలంకారభావ

నవరసాభిజ్ఞు మఱి నిజనాయకునిఁ గఁ
దలఁచి వరియించుఁ దనుఁ దానె వలపు పెంచి. 76

వ. అని పలికినవిబుధేంద్రులకు రాజమహేంద్రుం డిట్లనియె.

క. వరనాటకకావ్యజ్ఞుఁడు
సరసుఁ డలంకారవేది ఛందోనిపుణుం
డురుసాహిత్యకళానిధి
యరయఁగ నెవ్వఁడు వచింపుఁ డతనిం దెలియన్. 78

తే. అనిన మల్హణబిల్హణు లనఁగఁ గవులు
సరసు లిరువు రలంకారసహితు లందు
బిల్హణుం డనువాఁడు గంభీరుఁ డధిక
తముఁడు కవిరా జనంగ స్తోత్రములు వడసె. 79

పండితులు బిల్హణకవిని వర్ణించుట.

శా. ఆవాచాలత యాకవిత్వసరసం బాప్రౌఢి యారూఢి యా
భావం బాపదశబ్దగౌరవము నానానాటకాలంకారశాస్త్రబో
ధావిర్భావక మంజుధారసవచోవ్యాపార మాప్రజ్ఞ యిం
దేవిద్వజ్జనులందుఁ జూడ గలదే యెంతేని చింతించినన్. 80

సీ. ధరణి వస్త్రములలో ధవళాంబరము మేలు
ఋతువులలో సుమాన్వితము మేలు
సుమములలో శరచ్ఛోభిమల్లిక మేలు
విలుకాండ్రలో రతివిభుఁడు మేలు
ఘనసౌరభములలోఁ గస్తూరియును మేలు
కలయస్త్రములఁ గార్ముకంబు మేలు
తనరువాక్కులలోనఁ దర్కవాక్యము మేలు
సారసముఖులలో శ్యామ మేలు

తే. ప్రాయములలోన మహితయౌవనము మేలు
పరఁగుపదవులలో విష్ణుపదవి మేలు
మహితగీతులలోఁ బంచమలయ మేలు
కవులలో నెల్ల బిల్హణకవియ మేలు. 81

చ. మృగములలోన సింహము నృపసింద్రులలో రఘురామమూర్తి ప
న్నగములలోన శేషుఁడు వనమ్ములలోఁ బలనందనమ్ము దే
వగణములోన శంకరుఁడు వార్ధులలోనఁ బయోధి యోష్ఠులో
మిగులఁ గవీంద్రసంతతిని మేఁటియ బిల్హణుఁ డొట్లుచూడఁగన్,

వ. అనినవిని వారల బహూకరించి యథాస్థానంబుల కనిచి మంత్రివరునితో ని ట్లనియె. 83

రాజు బిల్హణకవినిఁ బిలిపించుట.

ఉ. ఆకవిరాజరాజపతి నాదర మొప్పఁగఁ బిల్వఁ బంపుచూ
యాకవితాచమత్కృతికి సోముఁ బూతము మత్కుమారిక
శ్లోకము గాఁ గనత్త్వరితఁ జొప్పడఁ జేయుదమంచుఁ బల్కఁగా
నాకడ మంత్రిసజ్జనుల నంచిరి నాయను బోయి యచ్చటన్.

సీ. ఒకచెంత వేదాంత మూహించి ప్రకటించు
నొకయోర మతిసార మొగి వచించు
నొకచోట వరనాటకకలాపము రచించు
నొకచక్కి ఘనపక్కికోక్తిఁ దెలుపు
నొకయోర శృంగారయుతకావ్యములఁ జూపు
నొకసీమ సురసామ మూని పలుకు
నొకదండ స్వరమండలకలగానముఁ జేర్చు
నొకక్రేవ బహుభావయుక్తి నెఱపు

తే. నొక్కతలనున మీమాంస యొక్కదారి
వ్యాకరణపాఠ మొకదెస నలఘులక్ష
ణాద్యలంకారములఁ గోర్కు లమర నొసఁగు
నట్టిబిల్హణుఁ గాంచిరి హర్ష మొదవ. 85

వ. కాంచి యందఱు ప్రణామంబు లాచరించి దీవనలు గైకొని సము
చితాసనంబులం గూర్చుండి కవిశేఖరు నుద్దేశించి. 86

శా. దేవా బిల్హణపండితేంద్ర విను మద్విప్రాతకల్పద్రుమో
ద్భావుం డామదనాభిరామనృపుఁ డత్యంతానురక్తిం బ్రతీ
క్షావాంఛాకలితుండు దోడి తెమ్మనుచు నాజ్ఞాపించె విచ్చేయుఁడీ
యీ వేళంబనియించుఁబల్కఁబలికె న్హాలాంగతిం జారితోన్.

ఉ. ఏమిప్రయోజనంబు మము నేమిటికిం బిలువంగఁ బంచె నా
భూమివిభుం డుదాత్తమతి భూరిగుణోన్నతులార తెల్పుఁడీ
మే మట కేఁగుదెంచెదము మీ రన నేమిప్రయోజనంబొ
మా, కేమియెఱుంగవచ్చు మహనీయులు పూజ్యులు గారె
[పండితుల్.

బిల్హణుండు రాజసభకు వెడలి వచ్చుట.

వ. అని పల్కినఁ బ్రమోదాయమానాంతరంగుం డై కవిపుంగ
వుం డమితశిష్యసంఘంబు గొలువ రాజమార్గంబున వచ్చు
నెడ. 89

ఉ. ఆముఖసత్కళావిభవ మాకనుబొమ్మలయంద మావయో
ధామవిలాస మానయనతామరసాతివిశాలపత్త్ర రే
ఖామహిత శ్రుతిద్వయవికస్వరకుండలదీప్తగండపా
ళీమధురస్మితప్రభలు లేమలు సూచి రుదంచితోన్నతిన్. 90

తే. చూచి తలయూఁచి తత్తనూరోచిరాచి
తీమహిమ కొత్త మెచ్చి యెంతే ప్రసూన
బాణబాణవిభిన్నసంభ్రాంతచిత్త
లగుచు నేకాంతములఁ గాంత లతిశయమున. 91

ఉ. ఎవ్వఁడు వీఁడు చక్కఁదనమేమన నెన్నఁడుఁజూడ మెవ్వఁ
డో, పువ్విలుకాఁడొ యాఘనదుపుత్త్రుఁడొ చంద్రుఁడొ
యాజయంతుఁడో, యివ్వనితాశిరోమణులహృద్వనముల్
చిగిరింపఁ జేయఁగా, జవ్వని యేఁగుదెంచినవసంతుఁడొ
చూడఁగ నాకు నాపుడున్. 92

మ: అతిపా పువ్విలుకాఁడటం చనియెదీ వబ్జాశుగం బెద్దియం
చితమా నిక్షుశరాస మెద్దిమఱియుం జింతించు నవ్వారిల
క్షితతత్తచ్ఛుభలాంఛనంబు లుపలక్షీభూతముల్ గావె నా
మతినూహింపఁగవచ్చెనోహరితగ న్మానుష్యరూపంబునన్.

సీ. రాకాకళాశోభిరాజబింబ మటంచు
వినుతిసేయఁగఁ బోలు వీనిమోము
ప్రత్యూషవికసితాబ్జాతపత్త్రము లంచు
వీక్షింపఁ దగు వీనివీక్షణములు
శ్రీకుమారుని హేమసింహాసనం బంచు
వెస నెన్నఁగా నగు వీనియురము
ప్రోన్నమితస్ఫుటోద్యత్కాహిపతి యంచుఁ
బలుకవచ్చును వీనిబాహుయుగము

తే. తుంటవిల్కాఁడు ముక్కంటికంటిమంట
నంటునను మున్ను చెడి తమ్మికంటికన్నపను

మగువ బుధమికి దిగియెనో! తగ నతండు
సకియ గాకున్నఁ గలదె యీచక్కదనము! 94

సీ. ఈపురుషోత్తమునెద వసించినపద్మ
కరకాంగ్యె మేమందుఁ గమలనయన!
యీచతురాస్యోక్తి నెలమిఁ గాంచినశుభ
వాక్ప్రౌఢిమఁ జెప్ప వశమె తరుణి!
యీమేటిసర్వజ్ఞు నెనసి యుండినసతి
భూతి యింతింత నఁ బొసఁగ దబల!
యీధామనిధిఁ గూడి యింపొందుసుచ్ఛాయ
పదవి యెంతని చూతుఁ బద్మగంధి!

తే. వినవె యీవనితానవమనసిజాతుఁ
గూడి క్రీడించుతరుణులకోర్కెలెల్ల
సఫల మగు వీనిసంగతి సలుపనట్టి
వెలఁదిజన్మంబు ధారుణి వ్యర్థము కాదె. 95

వ. అని యిట్లు వర్ణింపుచుండ బిల్హణుండు నిజాననసుధాకరప్రభాజాలమ్ములఁ దత్రత్యజనవిలోకనసందోహమ్ములుచకోరికాబృందమ్ములు గాఁగ మత్తేభంబుదాఁటున మండపగమనంబున వచ్చి విద్వజ్జనమంత్రిపురోహితామాత్యభృత్యవర్గంబుతోఁ దగురాజేంద్రునివలనఁ బ్రత్యుత్థానాభివందనంబులు గైకొని సముచితాసనంబున సన్నివసించి యాశీర్వాదపూర్వకంబుగా వేదవేదాంతాదిశాస్త్రంబు లుపన్యసించి ఫలసహితంబుగా మంత్రాక్షత లొసంగి మఱియును. 96

క. కవితాప్రసంగ మెంతయు
నవిరళగతిఁ గొంతసేసి యచ్చట విద్వ

త్కానపులచేత మెచ్చులు
నవనీపతి హర్ష మొంద నందెక వేడ్కన్. 97

క. గురుకపిభాషితయుతమై
సురరాజసభాస్థలంబుచూడ్కిని దద్భూ
వరునిసభాస్థలి విబుధా
కరమై సరసాంధ్రమోదకరమై దనరెన్. 98

వ. అప్పుడు. 99

తే. రాజరాజైనముదయాద్రిరాయఁ డలరి
తనదుకంఠస్థహారంబుల్ దగ నొసంగి
మఱియు మెఱుపుచిరంబరమహితభూష
ణావళు లొసంగి విడిదికి ననిపెఁ గవిని. 100

వ. అప్పుడు మితజనపరివృతుండై భూవరుండు మంత్రివరుతో ని
ట్లనియె. 101

చ. సగుఁడు తనూవిలాసమున మంజులవాక్యవిశేషయుక్తిచా
తురినిగురుండు సత్కళలఁ దోయజవైరి తలంప వీనిఁ దా
క రసదళేక్షణల్ గనిన మారశరాహతిఁ గ్రాఁగుచుందు రీ
వరకవియొద్ద మత్సుతకు వాంఛితవిద్య లభించు టెట్లొకో!

తే. వినుము జగతికి వరకల్పవృక్ష మితఁడు
వీనిలావణ్య మనియెడువిరులగుత్తి
దనరుతారుణ్యవతులచిత్తంబు లనెడు
మధుపముల రేఁచి తిరుగుచు సమ్మతి దలిర్ప. 103

సీ. వీనిమనోహరానూనభావముఁ గాంచి
మేనెఱుంగకపోవు సూనశరుఁడు

వీనిభాసురకళావిఖ్యాతిఁ గనుఁగొని
మి న్నందు నెపుడు తమీవిభుండు
వీనిసౌందర్యలక్ష్మీవిభవంబుఁ బరికించి
ఱెప్పవేయక చూచు వృషునిసుతుఁడు
వీనిసౌభాగ్యశోభితవృత్తిఁ గని యుత్త
రాశఁ దెలంగు విత్తేశసూనుఁ
తే. ఏపుర వీనికి దీటైనయతఁడు గలఁడె
వసుధఁ బరికింప సౌందర్యవనిత లైనఁ
సోదరి మూర్ఛనుగతిఁ జెందుదురు మనుష్య
కాంత లన నెంత యీతనిఁ గాంచినంత. 104
వ. అని. 105
క. ఈవిధమునఁ బల్కినపతి
గాంచిబుధేంద్రుఁడు సుమంత్రి యనియెన్ నృపవ
ర్య విద్యాభ్యాసము చెలి
కేవిధమునఁ బట్టువడుఁ గవీంద్రుఁడు తెలియన్. 106
క. ఇతఁడు వినాగా నెవఁడీ
క్షితితలమునఁ గవివరుండు చెప్పుమా యనినన్
మతిమంతుఁడ వీవిధమున
కతి చతురోపాయ మొకటి యాత్మఁ దలఁపుమా. 107
వ. అని నృపాలుండు పల్కిన మంత్రి యిట్లనియె. 108
క. దేవరవారికిఁ దెలియని
దీవిశ్వమునందు గలదె యిప్పుడు నైనన్
నే వచియించెద వినుమీ
దేవ భవత్కరుణ నాకుఁ దెలిసినయంతన్. 109

మ. ఒకచిత్రప్రతియుక్తి నీరలకుఁ గల్గో రాజచూడామణీ
సకలంకాత్మభవత్కుమారియును జాత్యంధుఁ డాలోకింపఁ దా
సుకవీంద్రుండును సుష్ఠగాత్రి నెపుడుం జూడండు మదింగోరఁ డిం
దుకు నే మోసచియింతు రా యొకఁ గియుందుఁ దున్న సత్కా[ర్యమున్.

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె.

మ. కవిరాజాగ్రణి పుట్టుగ్రుడ్డియని యంబుజాక్షికిం జెప్పె యా
కవికిం మీసుత కుష్ఠగాత్రి యని వేడ్కం జెప్పె యవ్వారికిం
భువి నన్యోన్యవిలోకనక్రియలు నేర్పుల్ మీఱఁగాకుండున
ట్లు విచారించెద నొక్కయుక్తి వినుఁ డిట్లుం రాజదేవర్షభా.

క. ఇరువురనడుమను నొకతెరఁ
దిరముగఁ గట్టించి చదువు దృఢతరమతిఁ జె
ప్పరయఁగ మనకన్యక నే
మఱకయుఁ జదివింత మయ్య మనుజాధిశా. 113

వ. అనిన విని సంతోషితస్వాంతుం డై భూకాంతుండు. 114

క. ఓమంత్రి యెంతవాఁడవు!
నీమహిమ నుతింపఁ దరమె! నిర్మలగుణ నీ
వే మంత్రి వేమి చెప్పితి
వామాటలయట్ల చేత యది మేలుగదా. 115

వ. అని యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి. 116

చ. జలరుహపాణి వారిధరచారుమనోహరవేణిఁ గాంచనో
జ్జ్వలరుచిగాత్రి నీలజలజాతవిశాలయతనేత్రి నంతిక
స్థలమున నున్నదాని సుమసాయకుమానినిఁ బోలునాత్మజం
నెలకొని కాంచి ముద్దుఁగొని నెమ్మి దలిర్పఁగ దండ్రి యిట్లనున్.

రాజు తనకుమార్తెతో బిల్హణుం డంధుం డని చెప్పుట.

క. నాగర్భజలధిరత్నము
నీగో మీాతుంచువాఁడ నీ కెప్పుడు నే
రాగంబున సాహిత్యము
బాగుగఁ జెప్పింతు ననుచుఁ బల్కెను ననుమీా. 118

క. సంగీతవారిధికి సా
రంగధ్వజరేఖ వగుచు రాజతకవితా
సంగతి లేక యలంగుట
భంగంబుగదా తలంప భావములోనన్. 119

క. సంగీతవిద్యకెలమిన్
సంగడి సాహిత్యవిద్య సరిగా గొనమిన్
సంగీతవతి కలిగిన యా
రంగు ఘటింపంగ నరసె లావణ్యనిధీ. 120

క. ఈ పట్టణమున విద్యా
ధనయజ్ఞుఁడు గలఁ డొకండు బిల్హణసంజ్ఞుం
డనుకవి జాత్యంధుం డా
తని చెంగటఁ జదువవలయుఁ దత్పరమతి వై. 121

వ. అనిన విని. 122

ఆ. అయ్య నేను జూడ నాకవియొద్దను
జదువు లెల్ల నెటులు చదువుకొందు
నంధకాననంబు నాలోకనము సేయ
నని వ్రతంబు నాకు జనక గలదు. 123

క. అంధకునిఁ బాండురోగిని
బాంధవదూషకుని పండుఁ బాపాత్ముని దు

ర్గంధయుతుఁ గుష్టువాని వ
సుంధర వర్ణింపరాదు శుభగుణచరితా. 124

వ. అనినం గుమారికారత్నంబునకు జనకుం డి ట్లనియె. 125

క. పట్టీ యీలా గందురె!
యెట్టైనను విద్య నేర్పు టింకో బాగా
గట్టిగ మీయిరువురకును
గట్టించెదఁ గాండపటముఁ గనరాకుండన్. 126

వ. అని యొడంబఱిచి మఱునాఁడు సమయోచిత కృత్యంబులు దీర్చి సకలమణిభూషణాంబరభూషితుండై కక్ష్యాంతరంబులు గడచి యెడనెడఁ బుడమిఱేఁడు జేజేలదీవనలుఁ గైకొనుచు బహువి దనివసిత దేశాధీశులమనవులు సముచితజనులవలన వినుచుఁ గొందఱుసుందరులు ముందర బారులై కైవారంబులు సేయఁ గొందఱు కంజాతపాణులు మంజులగతి వింజామరలు వీవఁ గొందఱుకీరవాణులుచేరి పరాకులు గావింప నొక్కకస్తూర గంధి కపురంపుబాగా లొప్ప మిగుల నందియ్య నందియలు మ్రోయ నొక్కమందయాన యందంబుగా చందనాదు లొసంగ సంగతి నూడిగంపుఁజెలు లిట్లు సముచితప్రకారంబునఁ గొలిచి రా నందగమనంబున వచ్చి వచ్చి రాజిత కమలాకరంబుచందంబున నందం బగుచు రాజ్యలక్ష్మీలక్షితం బైన యాస్థానమంటపంబుఁ జొచ్చి సముచితకాంచనాంబుజమధ్యంబున నధివసించు రాజహంసంబు పొంపునఁ గాంచనసింహాసనంబున రాజహంసుండువిబుధగణపరివృతుండై మహేంద్రుం

డగుచు సదానవనక్షత్రసమన్వితుండై కువలయాధీశుం డగుచు మహాభోగిపరివేష్టితుం డై భూభృద్వ్రతంసుం డగుచు రాజరాజకుమారసేవితుం డై రాజశేఖరుం డగుచుసముచితభాషాసమన్వితుం డై చతురాననుం డగుచు సుమనఃప్రసన్నుం డై పురుషోత్తముం డగుచు నభంగు లైనవాహినీశులును నపుణ్యజనబాధకు లైనసుమనోవల్లభులును నప్రపత్తు లైన శ్రీకరులును నచంచలు లైనమహాబలులును నవనశాలు లైన ప్రచేతసులును ననంతకు లైనధర్మవర్తులును ననుగ్రహసహితు లైనధననాథపతులును గొలువఁ గొలు వుండి మంత్రివరునితో ని ట్లనియె. 127

తే. ఓవసంతకరూప మహావసంత
యగుకళానిధిఁ బిలిపింపు మాకళానిధి
వాసిముఖి కొప్పఁ బలికితి వాసి మీఱ
ననఁగఁ బిలిపించె గవివరు నాతఁ డపుడు. 128

క. వచ్చినకవివరుఁ గనుఁగొని
యిచ్చయు మిటంచు నుచితవిధుల నరేంద్రుం
డచ్చుపడఁ బలిపి కొన్నియు
ముచ్చటలుం గడపి కుతుకమున ని ట్లనియెన్. 129

ఉ. ఓకవిరాజచంద్ర విను మొక్కటిసెప్పెద మత్కుమారిక
శ్లోకకళావిశేషములు చొప్పడఁ జెప్పుచు లక్ష్యలక్షణ
శ్లోకకవిత్వరూఢి కవిలోకము సన్నుతిసేయఁ దెల్పుమా, మా
కు గురూత్తముండ వయి మత్కృతసత్కృతిఁగాంచి వేడుకన్.

రాజు బిల్హణునితోఁ దనకుమార్తె కుష్ఠరోగియని చెప్పుట.

తే. అయిన నొక్కటి గలదు మహాత్మ జాత
కుష్ఠరోగంబునను గొంత కొదవ యయ్యె
వినయమందు మనీషావివేకమందు
గానమందు ప్రవీణ విజ్ఞానహృదయ. 131

వ. అనిన గవిశేఖరుం డిట్లనియె. 132

క. ఓహో భాగ్యోఁగదా
యూహింపఁగ నెట్లు సెప్ప నోపుదు విద్యా
వ్యూహంబు కుష్ఠగాత్రిని
నాహా వీక్షింప రాదు హరివంశమణీ. 133

వ. అని యిట్లంటోని. 134

క. వ్రత మొకటికలదు మాకిల
శ్రుతిహీనునిఁ గుష్ఠరోగిఁ జూడ నటంచున్
మతి సంశయింప నేటికి
ద్రుతముగ సుమునిఁ బంపు మయ్య రూపజితమారా. 135

వ. అనిన విని రాజేంద్రుం డిట్లనియె. 136

క. దానికి నొక్కటి చెప్పెదఁ
గానిమ్మొక నడుమఁ బటముఁ గట్టించి యస
న్మానముఁ గైకొని విద్యా
దానము సేయంగవలయు దాక్షిణ్యనిధీ. 137

ఉ. అందుకు బిల్హణుండు వినయంబు నయంబు ఘనంబు నొంద రా
జేంద్రునిఁ జూచి పల్కె వసుధేశ్వర మీమన సట్లయుండఁగా
నిందుల కేమి యందు భవదీయవచోగతి మీఱరాదు మే
లొందఁగఁ దోఁచినట్లు సతి కొప్పుగఁ జెప్పెద విద్య నేర్పునన్.

వ. అనినవిని ప్రగంధకుసుమతాంబూలాదిప్రదానంబులసంతుష్టుం
గావించి పుచ్చి దరహాసితవదనుండై యిష్టసఖునితో. 139

తే. నీయుపాయము బాగాయె నీతివేది
యనుచు భూషించి తత్క్షణంబున నిమిత్త
కోవిదులఁ బిల్వఁ బంచి యక్కువలయేశుఁ
డనియె శుభలగ్న మీక్షింపుఁ డనుచుఁ బ్రీతి. 140

వ. ఇట్లు ముహూర్తనిర్ణయంబు నేయించి గృహకారుల రావించి
వివిధవిచిత్రంబుగా విద్యాశాలిక రచియింపం జేసి. 141

విద్యారంభము.

తే. అపుడు మదనాభిరామనృపాగ్రగణ్యుఁ
డతుల మైనట్టిశుభదినమందు హితుల
బాంధవుల మంత్రిహితులను బండితులను
గవుల రావించి బిల్హణకవినిఁ బిలిచి. 142

క. తనకూర్మితనయ నధిపతి
తనరఁగ రావింప వెంటఁ దవిలి సదాళుల్
గని యామోదమునను రా
సనయంబున వచ్చి పటముచాటున నిలిచెన్. 143

వ. అప్పుడు పురోహితులు పుణ్యాహవాచనంబు లాచరించిన
దదనంతరంబ. 144

తే. మొదలవిఘ్నేశ్వరుని వాంఛఁ బూజచేసి
బాలరామాయణమునను బద్య మొకటి
నర్థయుక్తత నారంభ మర్థిఁ గఱపి
ప్రేమఁ జెప్పంగఁ దొడఁగె నాబిల్హణుండు. 145

వ. అప్పు డప్పుడమితేఁడు సమస్తవిద్వజ్జనభూసురాదిబాంధవు
లకు భోజనంబులు గావించి మణిమయ భూషణ వస్త్ర మా
ల్యానులేపన తాంబూలాదికృత్యంబులం బరితృప్తులం జేసి
మఱియును. 146

మ. జననాథాగ్రణిపుత్త్రికిం గవికి నిష్టం బొప్పఁగా నిత్యభో
జనతాంబూలము లంచితాంబరములున్ శయ్యాసనస్రక్సులే
పనముల్ తక్కువగాకయుండ నటు లింపన్ బిల్హణాఖ్యుండు జ
వ్వనికిం గావ్యము లాదిసేసి కఱపింపన్ సాఁగె నానాఁటికిన్.

క. సరసాలంకారమనో
హారకావ్యము లర్థయుక్తిమెఁ దెలు వొప్పం
బరఁగ సుశబ్దవిచారము
వరసాహిత్యంబుఁ దేటపడఁగాఁ జెప్పెన్. 148

తే. జగతిజనములు మెచ్చి యాశ్చర్య మొందఁగ
లలితముగ బిల్హణాఖ్యునివలన సకల
విద్యలు గ్రహించి జలధరవేణి యొప్పె
నంబు మ్రింగినతప్తలోహంబుకరణి. 149

సీ. వివిధభావవిశేషనవరసంబులయందుఁ
బ్రీతి నలంకారభేదములను
ఛందోవిభేదలక్షణముల వరనాట
కప్రక్రియల మహాకావ్యములను
కామప్రదము లగుకామశాస్త్రములందు
జ్యోతిషశాస్త్ర సంగీతశాస్త్ర
ముల నభినయకళాకలితసూత్రములందు
గణితతత్త్వసారకాండములను

తే. ప్రౌఢ యై మించి శ్లోకార్థభావ మెఱిఁగి
సంస్కృతాంధ్రైకభాషాదిచతుర యగుచు
హితము మీఱఁ గవిత్వ మూహింపఁ దొడఁగె
యామినీపూర్ణ తిలక వాగతిశయమున. 150

చ క్ర బం ధ ము.

శా. ధన్యాసింహభచంద్రకీర్తివరవిద్యాపణ్డితాచార్యక్రమా
గణ్యాగర్వధనంజయాశివదముక్తాకృత్స్నిగంకప్రభా
జన్యారాజితభూరిశాత్రవకుభృజ్జాతిప్రభావిక్రమా
మాన్యారాధనభాగ్యగభోగజయధామానవ్యభాగోత్తమా.

మాలిని. కాండ భూభవాసితాంశుకాండ భూభవాదిరా
ట్కాండ భూభవాబ్జసుప్రకాండ కాండ భూపరు
త్కాండ భూభవాపగోర్మికాండ తుండిరాట్ప్రధా
కాండ పాండుభావిభాస్వఖండకీర్తిమండలా. 152

గద్యము. ఇది సీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితావిచి
త్ర కాశ్యపసగోత్ర పవిత్ర శ్రీమత్పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి
ప్రణీతం బయినబిల్హణీయోపాఖ్యానం బను మహాప్రబంధంబు
నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

బిల్హణీయము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీమానిత వరరఘుకుల
సోమా సోమాంతరంగ సురుచిరభవనో
ద్దామ విలాసయశోవర
సీమా మహనీయనామ సీతారామా. 1

వ. అవధరింపుము తదనంతరంబ. 2

వసంతకాలవర్ణనము.

చ. అలరె వసంతకాలము పురాంతికసీమ వనాంతపుష్పస
మ్మిళితమరందపానభరమేదురమత్తమధువ్రతాంగనా
కలమృదుగానలోల ముతికాంతరసాలవిశాలపల్లవో
జ్జ్వలపికనాదసంచలితచారువియుక్తజనానుఖేలమై. 3

చ. అల మధుమాసవేళ జలజాయతనేత్రలు క్రీడ సల్పుచోఁ
గొలఁకులపజ్జఁ జేరి నవకోమలకాంచనపుష్పజాలముల్
హాలహలికల్ గ్రహింపఁగ సదాళులుసీయనిరోసియేఁగెభూ
తలమునఁగాంచనాహ్వతిఁబల్వరుగాసుమనఃప్రవర్తనుల్

చ. చెలఁగు వసంతశృంగారపు శేఖరుఁ డోలి మహావనీస్థలిం
గలయఁగ నేలి ప్రకరముసుగంధగఁ గైకొని ముద్రఁ బెట్టుచో
వలసుగ హేమకాంతి మధుపాయికిఁ జూపక వైరిజాతులన్
నలయహరించుమిత్రువసువంతుని గానొనరించెనాథ్యుఁడై.

మ. కమలామోదముసంఘటించి శుకవాక్యం బర్థినాలించి యా
సుమనస్కాండము లెల్లబోధముఁ గనన్ శోభిల్లఁగాఁ జేసి ని
త్యమహాభూతిఁ బలాశభేదనకళా వ్యాపారి యై మాధవుం
డు మహీంగౌరవజాతినేర్పుచియుండున్ సద్ద్విజుల్ మెచ్చఁగన్.

చ. మనసిజ ఘోరకుండు తలతిమాటున ప్రబ్బఁజిగురాకుబాకు చే
కొనివెలయిడాఁచివేగఁ దనుగొల్పి శిశింబయిఁ గాపువెట్టి తా
నెనయఁగ ధైర్యభిత్తిఁ జెకలం చలగాడ్పనుమచ్చుఁజల్లి చ
య్యన హరియించి సుంచెఁ బ్రమదాంచితమానధనంబు లెంత
యున్. 7

చ. మరుఁ డనుసోమయాజి వనమధ్యమునందు ద్విజాళిమంత్ర
ములన్, కిరముఁ బఠింపఁగా శిఖి ప్రకాశిలఁగాంచి మరుద్గణం
బుల, న్వరుస భజించి రాజునకవార్యశుభోన్నతిఁ జెందఁజే
సె నౌ, పరమమతిన్ వియుక్తపశుబంధము మాధవుఁ బ్రీతి
[సేయుచున్. 8

సీ. మాకందములసీడ మాకందములు చూడఁ
జేకొమ్మ మోకొమ్మ చిగురుఁగొమ్మ
గోరంట డాయవే గోరంట రాయవే
యీచాయ నేచాయ నింపుఁజేయఁ
దిలకంబు మానినీతిలకంబ పూని సీ
చేయాన నీయాన చెలఁగుఁ గాన

పున్నాగములక్రిందఁ బున్నాగములఁ జెంద
నాసొంపు రతిపెంపు నందగింపు
తే. నిట్లు ప్రమదలు సఖులతో నెనసి మనసి
జాతదీపితహృదయ లై సంతసమున
సరసవనకేళికామహోత్సవము లలర
వెలయుచుందురు మధుమాసవేళలందు. 9

సీ. ఘనరసాలంబుఁ గైకొనియెఁ గోకిలవాణి
పదరి పోఁ జూడకువె పల్లవోష్ఠి
యనుపమసరసిఁ దానాఁగెఁ జక్రస్తని
మే లని కదియకే మీననేత్రి
చిగురించుబలుకొమ్మఁ జెందెఁ గుంజరయాన
చేరఁ జూడకువె రంభోరుయుగళి
కాళికాతరు వంటెఁ గర్పూరవరగంధి
కూడకే లికుచవక్షోజకుంభ
తే. యనుచు నొకబోటి యదలింప నతివ గొనద
కోమలార చంద్రాస్యలార హరిమధ్య
లార సురభిళనిశ్వాసలార పలుకు
మానుఁ దపియించు దిగులొందు మాయునదియు. 10

సీ. బింబోష్ఠి చిలుకలఁ బిలిచి ముద్దాడంగ
సాంకవగంధి మెచ్చుకయుఁ గసరె
జలరుహాచరణ హంసల గారవింపంగ
ఘనవేణి రొప్పుచుఁ గడవ నొత్తెఁ
గుసుమాంగి యళులఁ జేకొని తేనె లియ్యంగఁ
గాంచననాస తప్పించి తఱిమెఁ

కిసలయపాణి కోకిలములఁ బలికింప
రామాభిరామ యూరకయ యనిపెఁ

తే. బలుకులను యానముల సుంగురులను గీత
ములను లేఁదోఁట నరయుచు వెలఁదు లిట్లు
మునిబలములఁ గొందఱు మగలు గొలుపఁ
గొంద ఱవి చూచి నిరసింతు రంగ మలర. 11

వ. మఱియును. 12

సీ. కలికి చిల్కలకొల్కి ఫలములఁ గోయవే
కోకిలవాణి చిగుళ్లు దేవె
దీటుగా నలివేణి తేనియల్ గూర్పవే
పావనచరిత పుష్పములు దేవె
కలహంసగమన మేల్ జలము లానించవే
చంద్రానన సుధారసంబు దేవె
పాటలాధర వేగ వీణ ఘటింపవే
భర్మోపమాంగి దీపంబు దేవె

తే. యనుచుఁ దమలోనఁ జెలులు సయ్యాటములను
సరసవనకేళికామహోత్సవము దెలిసి
యసమశరదేవుఁ బూజింతు రంగ మలర
సారమధువేళఁ గాసారతీరములను. 13

తే. ప్రకటితాగమవాసనాప్రథితము లయి
విమలకాసారగౌరవవిభవ మంది
లలిత మైనవసంతకాలమునఁ గాన
నములు చెలువొందు నాకాననములకరణి. 14

మ. సకియా కొమ్మలు పల్లవావళులతో సయ్యాటముల్ సల్పు హా
లికుచంబుల్ ఫలసంగతిన్ వెలయు నాళీకాంగతుల్ గంటె వే
సకియా కొమ్మలు పల్లవావళులతో సయ్యాటముల్ సల్పు హా
లికుచంబుల్ఫలసంగతిన్వెలయుట ల్చిత్రంబె యూహింపఁగన్.

ఉ. రాగముతో సదాళి తనరం బొదిసేయఁగ నీలకాంగి పు
న్నాగముఁ గౌఁగిలించి సుమనస్స్థితినున్నది చూడుమన్న వా
గాగముతో సదాళి తనరం బొదిసేయఁగ నీలకాంగి పు
న్నాగముఁ గౌఁగిలించి సుమనస్స్థితి నుండుట చిత్రమే చెలీ.

సీ. చిగురాకు లవి యేల చెప్పెదరే వన
ప్రియచయాకార్తి హింస గాదు
బిసకాండముల నేల విఱిచెదరే హంస
జీవనచ్ఛేదంబుఁ జేయ గాదు
మకరందముల నేల మాటుదరే సదా
ళినిరాకరణవృత్తిఁ జెనుప గాదు
కువలయంబుల నేలఁ గోసెదరే ద్విజ
రాజసంప్రీతి నార్పంగ గాదు

తే. అనుచుఁ గొందఱు సుందరు లంద మలరి
వనుల సరసులఁ గ్రీడించు చనుదినంబు
సరసవాక్ప్రౌఢిఁ జూపుచుఁ జతుర లగుచు
వెలయుచుందురు మధుమాసవేళలందు. 17

వ. మఱియు నవ్వసంతసమయంబునం గాంత లింతింతనరాని సంతసంబుల సంతతతంతన్యమానతరుసంతాననితాంతకాంతంబు లగులతాంతంబుల నిరంతరపరిమళవంతంబు లగుట బంతులు గొనుతేఁటులరంతులకు నలంతఁ గొనుచింతల

నత్యంత సుమరసవసంతురాంతరంబు లగుకనకవనాంతరంబుల కరిగి తదంతరంబుల వంతులు మీఱు సేవంతులు గోయుచుఁ బూబంతులు గట్టుచు నెంతయు వింత లగు కంతునిచికిలికుంతంబు లన వంతు కెక్కి శశికాంతరుచుల వింతఁగొనిదొంతర లగుకలికాసంతతులకాంతిమంతంబులై ప్రాంతంబుల నలరువాసంతికాదంతనిశాంతంబుల మంతనంబులు మెఱయ రతికాంతవిజయోదంతంబు లగుపంతంబులాడుచుఁ గొంతదడవుతోడి యింతులఁ గికురింపుచు,నిగనిగనిపగడములపగఁ దెగడునొగరుతొగరు పొగరుచిగురులఁ గొరక నధరముల కెగిరిపగగొను ముగకోయిలల తెగతెగలు నెగుతెగయ నగపడక బుగులుబుగులుకొని మొగములసొగసు జిలునగవులఁ దగవగు నేయనుచు. దగుల మిగుల నొగిపి సగ ముగుచుఁ బులుఁగులకు సరిఁ గనుపడ మగిడి సరిగపనిజిలుఁగుసగరపుఱయికలు బిగివగుల నిగిడి పొంకంబు లగుబింకపుఁజన్నుల నెలవంకలనింకకవెడలి యకలంకలోహితాంకురంబు లగు సంకుచిత సంపుమదకుంకుమపంకంబులు జాఱఁ బంకజరసంబులు వోలంకుకొలంకులఁ దేనియవంకల నిరువంకల నలంకరించులంక లగుకంకేళివనాంగణవిటంకంబుల మీనాంకధనుష్టంకారశంకాకరంబులై సుంకెపలినగొరువంక పల్కులకుఁ గొంకుచు జంకెనచూపు లకలంకరత్నాంకితతాటంకరుచులతో లంకెలు గొనఁ గింకరీజనసంఘాతంబులవంకలఁ దలంక నిలుపుచు, నందంద యరవిందగంధ తుందిల మందానిలసందోహంబులఁ గందళితకుందచందనమందారబృందాన్వితంబులై కురువిందమణిసందీపితంబు

లగు కెందలిరుపొందురకావిచందువల నొంది మకరందబిందు
బృందంబులఁ బొందునఁ జెందునందంపుఁగురివెందపందిరులయం
దునానందంపు బిందులుగొనునిందిందిరసందోహంబులసందడు
లేచి క్రందుకొన చెందంబులు కొంచలపక నిందిరకు మంది
రంబు లగు కెంపమ్ములకందువలకుఁ బందెమ్ములు పలుచుచు
నంపలు బిలుఁదుల చిందఁ గొందలు ముందఱు నరిగి యుంగిం
దిరముఖరితాళిందమ్ము లగుకందర్పవిజయమాకందమ్ముల క్రిం
దఁ బిలుందులు చలింప నందియలు మొరయ గుంపనంపుసం
దిబొందియలు చందోము నొరయఁ జిందులుద్రొక్కుచుఁ గం
దుకకేళిం దేలుచు నిట్లు విహరింపు చుండ ఫలపరిపాకసౌభా
గ్యసంపన్న శుకసంభాషణంబై భాగవతంబుకరణి, వసుమతీ
జాతాభిరామంబై రామాయణంబుపగిది, నారూఢహరిక
మారబాణాసనంబై భారతంబు వైఖరి, నామోదితసుమనోవిస
రంబై యింద్రనగరంబుభాగున, స్నేహభూతగంధవాహంబై
ధనంజయనివాసంబుపోలికఁ, జక్రాంగపాళికాసరస్ఫురితంబై
దండధరునిలయంబుభాతి, భాసితపలాశంబై నైరృతినిశాం
తంబుచందంబున, ననుగతరసవిలసితంబై వరుణమందిరంబు
రీతి, సముదితగంధబంధురంబై పవనునిభవనంబుకైవడి, నిలసి
తకుందంబై రాజరాజనికేతనంబుచాడ్పునఁ, గందళితమహాప
ర్ణాభిశోభితంబై కైలాసంబుతీరున, జాతిరహితంబై యభేద
బ్రహ్మంబుచెలువున, నఖిలద్విజసూక్తిగ్రాహ్యంబై మాధవుని
యందంబున, శుకముఖవనప్రియచయంబులకు నిష్టఫలంబు

లో సంగుచు సకలవిధకుసుమాకరంబై, కుసుమాకరం బొప్పు
చున్న సమయంబున. 18

సూర్యాస్తమయవర్ణనము.

సీ. దినాధిపుఁ బట్టునక్రంబుపై విడిచిన
సరసిజాక్షుని చేతిచక్ర మనఁగ
వరుణదిక్సుదతికి వాసవుఁ డనురక్తిఁ
బంపిన కెంపుఁబువ్వుబంతి యనఁగ
సహస్రశైలాంతహర్మ్యాగ్రజాలాంతరా
ర్పితమహాదర్పణబింబ మనఁగ
భవనాధిపతినిజపురమందు బిరుదుగా
వల నొప్ప నెత్తినధ్వజ మనంగ
తే. నభ్రసుందరి సుగుణరత్నాకరునకు
మేలు గలుగంగ బలురతనాలు గూర్చు
పట్టి త్రిప్పెడియారతిపళ్లె మనఁగ
కమలమిత్రుఁడు చరమభాగమున నొప్పె. 19

మ. ఎనయన్ సత్పతియంతరీపమునసుం డేతెంచి యే మెంచునో
యనుశంకం గడుభీతిచే ఖరకరుం డబ్ధిం బ్రవేశించెనో
యన నస్తాలయవాటికిం జనియె నుష్ణాంశుండు తత్పీడ యొ
య్యన దప్పెం గద యంచు నక్కువలయం బానందముం
[బొందఁగన్. 20

ఉ. వారుణదిగ్వధూటి నిజవాటికిఁ బ్రేమ నినుండు రాఁగఁ దా
భూరిముదంబునం బొదలి భూరిమణీగణభూషణాలికిం

పా రెడుపట్టుచీర మెయి నంట ఘటించి కుచద్వయంబునన్
గారిమికుంకుమంబలఁదెనో యన సాంధ్యముదోఁచె నయ్యె
[డన్.
క. ఇనుఁ డరిగె ననుచు సమయాం
గన నీలపటంబుఁ దాల్చి గలయాశల మే
కొనియెడు జారిణికై వడి
ననఁ జీఁకటి పుడమిఁ గెలఁగె నతిబహుళంబై. 22

చ. అపరవధూటికావదనికి న్నై యతిమోహముఁ జెంది రాజు చో
క్కపుసిరి గల్గుమంత్రఘుటికాతతి విచ్చినపూలుఁ గొన్నియం
దపుఁగపురంపుఁబూసలు ముదంబున వశ్యతఁ గూర్పఁబంచెనా
నపుడు సరోజజాండమున నంతటఁ బొరులు దీరెఁ దారకల్.

చ. మరుఁ డనుభూమిపాలునకు మాపటివేళల దిక్పురంధ్రులున్
విరులును లాజలుం గలిపి వేడుక సేసలు సల్లిరో యనన్
సరవినభస్ప్రదేశ మనుసౌధమునం బొనరించుదివ్యసుం .
దరతరవజ్రపాళిక లనం దగెఁ జుక్కలు బిక్కటిల్లఁగన్. 24

చంద్రోదయవర్ణనము.

మ. కుముదంబుల్ వికసింపఁ గోకములు సంకోచింపఁ గామిప్రజా
ళిమనంబుల్ దిలకింప నద్దెసలుఁ దెల్వొందెంది రాణింప న
క్కమలంబుల్ ముకుళింప వెన్నెలలు వేడ్కన్నింటసూచింపసం
తమసంబున్న శియింపఁ జిత్తినులచిత్తంబుల్ విజృంభింపఁగన్.

చ. తొలిదెస కెంపునొంద నయుతు ల్ఛాయమందఁ బయోధిపొం
గఁ, దమ్ములు మొగుడంగఁ గల్వలు ప్రమోదమునింప నరు
ల్చలింప మిన్నోలయఁ దమిస్రముం బొలియ వెన్నెలపుల్గులుఁ

జేర మాఱుఁ డ, గ్గలమయి మీఱుఁ జందురుఁడు గాంతుల
జల్లుచుఁ దోఁచె నెంతయున్. 26

తే. మదనుఁ డిగురాకుతూపులు పదనువెట్టు
కళలు దేఱెడుశాణచక్రం బనంగఁ
యామినీసతికర్ణావతంస మనఁగ
నుదయగిరిఁ జంద్రమండలం బుదిత మయ్యె. 27

యామినీపూర్ణతిలక యుద్యానంబున విహరించుట.

వ. ఆసమయంబున యామినీపూర్ణతిలక యనుగతసదాళీతిలకయై ప్రొద్దు వోక నిదుర రాక లేచి కేల్సాచి నద్దపలం జూచి వండ నుండునొక్క వేదండయానపైఁ గైదండ యిడి మందగమనంబున బృందారకసుందరీసందోహమునడుమఁగడు నెడపై నందనవనంబునకుం దరలుపురందరారవిందవదనచందంబున నందంబై యుద్యానవనసమీక్షణోద్యోగయై చని చని యచ్చట నచ్చుపుఁ బచ్చరాల మెచ్చుగుతిన్నెల వెన్నెలపొడలు గడలుకొనఁ జిగురుజొంపంబులసొంపొందినమాకందంబులచెంతఁ గొంతసేపు విశ్రమించి తదాశ్రితవనితాజనతాకల్పిత ఫలకుసుమాద్యుపధానంబుల హర్షంబునొంది యువ్వలఁ జని జవ్వనులం బిలుచుచు నవ్వనిఁ గలయం దిరుగుచు మంజుతరకుంజంబు లరయుచు నంబుయంత్రంబులఁ జూచుచుఁ బాదులుగట్టి బోదులు చేసిన మల్లికావల్లికాదుల నవలోకింపుచు నింపులు వెలయ సంపెఁగలు గోయుచు సొంపుసంపాదింప సాలంబుల లోలంబులగుశిఖాజాలంబులసయ్యాటంబులనొయ్యనొయ్యన నుయ్యాల లూఁగుచు, బాగుమీఱిననికటతటినీతటనివసితసికతాతలంబులఁ గప్పురగంధులతోడ నొప్పుగఁ గప్పురంపుఁ

చిప్పలమొగమ్ములు గప్పి వెన్నెలకుప్ప లాడుచు దప్పినఁ
జప్పటు లప్పళింపుచు నొకరొకరిం గికురింపుచు నాటలఁ
బాటలఁ బూఁదోటల నిట్లు విహరింపుచు. 28

రగడ. అలివేణిరో మన కామోదంబులు
గలయఁగఁ జేయుచుఁ గలనాదంబులు
పెంపు దలిర్పఁగఁ బికవారంబులు
గుంపులుగొని పల్కుచుఁ గీరంబులు

జాలకు తేఁటులఝంకారంబులు
నోలిగ శారిహుంకారంబులు
పరగఁగ నొప్పెడుపాటీరంబులు
మెఱయుచు నుండెడు మేటీరంబులు

నడరు నెపుడుఁ గుసుమాసారంబులు
గడువడిఁ బోకురె కాసారంబులు
గలిగినచోటికిఁ గదలుఁడి తావులు
గలిగినఁ జాలును గపురపుదీవులు

చూపరె యెంతో సొంపై యున్నది
పోడిమిఁ జెప్పకు మును పే కన్నది
కంటె తక్కువ గాదా వాటికి
నంటివె పోదము యావనవాటికి

పదవే పోదము పదుగుర మిప్పుడు
పదరక పోవలె బలుకాల్ చప్పుడు
వినిన బెగడి పోవే రాయంచలు
పనివడి నే ర్పేర్పడగాఁ జంచులు

చాటుఁ జేసికొని చనరే యింతులు
మాటలాడకురె మఱి మీరంతులు
ఎక్కడ వచ్చిన నేమన మీరలు
అక్కరో వింటివె యది మీవారలు
నేయఁగ నన్ననఁ జెలువే నీకును
బోయెద నుండవె పోలఁతిరో నాకును
బని యే మున్నది పలుకే మంచిది
మనలేచా నీమాటలసం దిది
తేటగ మన మీ తేనియవంకలు
దాఁటఁగ నరమే తలఁపున శంకలు
మానరె చూచిన మంచిది వెన్నెల
కానికాని మఱి కపురపువెన్నెలఁ
దరువులసీమల దాఁగిలిమూఁతలు
పరగ నాడుదము పదుగురునాతులు
రారే నే నీరమణిని ముట్టితిఁ
గోరికి మీఱఁగఁ గొమ్మనుఁ బట్టితి
బంతు లాడుదము వంతులు గట్టుక
చెంతకు రమ్మా చెలిఁ జేపట్టుక
పువ్వులుఁ గోయుద మవ్వనితావుల
దవ్వై పోదము తనరెడుతావుల
కిమ్మై యున్నవి యివిగో పువ్వులు
నీమహి రాలిన వేఱరె పువ్వులు
గాడిగ వెన్నెల గాయగఁ దరువుల
నీడలఁ బోడవెన్నెల లీయిరువుల

కేతెంతము మఱి యుండఁగ వేడుక
నాతతకేళుల నందఱుఁ గూడుక
నాడుచుఁ బాడుచు నతివలు ఘనముగ
వేడుక చేసిరి వెలఁదిని ధనముగ. 29

క. అం దలసి సొలసి రాజపు
రంపరకన్యాలలామ రమణులు వేడ్కం
జెంది యుపచారములు సే
యం గఁగ శయనించె సుమకృతాంచితశయ్యన్. 30

తే. అట్లు శయనించి కూరుకు నంది యంత
నంతలో లేచి వివశాత్మ యై కలంగి
తెలిసి కనుమూసి క్రమ్మరఁ దెలిసిఁ గాంచి
కాంచి దిక్కులఁ జెలులను గాంచి కాంచి. 31

తే. మగిడ శయనించి మఱి లేచి మై విదిర్చి
మతినిఁ దలపోసి తలపోసి మఱునిగాసి
కిని భరింపఁగ లేక మూర్ఛనయుఁ జిక్కి
పల్క నేరక యున్న నప్పడఁతు లెల్ల. 32

క. ఇది యేమివింత యిచ్చట
నిదురించెను లేచి లేచి నెఱి నయనములఁ జూ
డదు మాటలాడ దెంతయు
నిది యేమో తెలియనేర మే మంద మయో. 33

వ. అని యిట్లు తమలోఁ దాము వితర్కించి చుట్టుముట్టి రాపట్టి
నిట్టట్టుఁ బట్టి యట్టె దాని మొగంబుఁ గనుఁగొని యొక్కసఖి
యి ట్లనియె. 34

క. ఓయమ్మ యేమి యిది నీ
కీయెడ మముఁ జూచి పల్కవేమీ యిపుడున్
డాయవు కారణ మేమీ
పాయనిదయతోడఁ జూచి పల్కుము తన్వీ. 35

చ. అన విని చాలఁ దెప్పిరిలి యాసఖిఁ గన్గొని పల్కె నోసఖీ
వినుమొకవింత యేమనిభువిన్ వచియించెద నైనఁ జెప్పెదన్
వనిఁ జరియించి యిచ్చటికి వచ్చి ముదంబునఁ బుష్పసెజ్జనిం
పునశయనించియుండుతఱిఁ బొందుగఁ గూర్కిడినంతలోపలన్.

చ. ఒకకలఁ గంటిఁ గంటి ఘనునొక్కని చక్కనివింటివానిపో
లికిఁ దనరారువాని నమలీనసుకాంతుల నొప్పువాని సం
వికసితసారసాక్షు నటఁ జిన్నది గన్నది గాన మెవ్వఁడో
సకి యిట వచ్చి నాసరస జాణతోఁ బ్రమ్మున నుండె నుండిరన్. 37

ఉ. నేనును వానిపై రతుగ నేరక కూరక కోరకార్ముక
జ్వాలినదంబు సోఁకి తమినంది యప్పుడ్పడు చూచుచుండ వాఁ
డూనిన ప్రేమదివ్యఫల మొక్కటి యిచ్చి యదృశ్యుఁడయ్యెఁ జం
ద్రాననచంద్రుఁ డుజ్జలధరాంతర మొందినరీతి నంతటన్. 38

ఉ. తత్తరపాటుఁ జెంది మది తల్లడిలంగను మేలుకొంటి నా
చిత్తజసన్నిభాంగుఁ డెటఁ జెందెనొ సన్నిటఁ గ్రుమ్మరుఁ డైనయా
చిత్తజుబారినిం బడఁగఁ జేసె నిఁకం దమిఁ దాళఁ జాల నే
నిత్తఱిఁ బల్కవమ్మ దయ నిందుల కేమియొనర్తు భామినీ. 39

వ. అనిన శుకవాణి యిట్లనియె. 40

ఉ. ఈకల మంచిదమ్మ మది నిందుకు సంశయమొందకమ్మ యా
శ్రీకరగాత్రుదర్శనము చేకురునమ్మ శుభావహంబు సు

శ్రీకర మైనపండు సుతసిద్ధియు నోఁ గదవమ్మ మేలు మే
లీకల మాకు సమ్మదము హెచ్చెఁ గదమ్మ సుధాకరాననా. 41

వ. అని యిట్లు పలుకుచున్న సమయంబున. 42

సీ. మలయాగముల జాఱి వలయాగములఁ దూఱి
కలయాపగలఁ జేరి పొలుపు మీఱి
ఘనసారసము లొంది ఘనసారములఁ జెంది
మనసారఁ జెలువంది తనువుఁ బొంది
మల్లి కానవ హేమవల్లి కాసుమనోమ
తల్లి కాయుతసీమ నల్లికఁ గని
కేళి కారతిలోలబాలి కాసుకపోల
పాలికాసవలీల మేలుఁ గాంచి

తే. శారికాకీరపరభృతచంచరీక
కలితకలకలనినదసంకలితచలిత
విరహిజనమానసాంభోజవీథి యగుచుఁ
గలయ నేతెంచె శీతలగంధవహుఁడు. 43

వ. అట్టిసమయంబున. 44

శా. రాకాశీతమయూఖజాలములు మేరల్ మీఱి మైనిండ ను
ద్రేకాంభోజశరాశుగావళులు లోఁ ద్రిప్పారఁ బాటీరశై
లైకాంచత్పవనంబు పైఁ బయిఁ గడున్ హెచ్చై విజృంభింపము
ట్కాఁకం జెంది సహింపఁజాలక తమింగా సిల్లి మూర్ఛిల్లినన్. 45

వ. అచ్చటనున్న నయ్యాళీసందోహంబు హాహాకారంబులొంది.

ఉ. ఇవ్వని కేలవచ్చితిమి యింపలరన్ గుమిగూడివచ్చి యీ
పువ్వులతోఁట నేలసొరఁబూనితి మిప్పుడు పూని యిచ్చటం

గ్రొవ్వన నేల నిల్చితిఁ గొబ్బునఁ బోక యటంచు మించు
బోం, డ్లవ్వనజాతుఁ జూచుచును పో యనుచున్ మది సం
[భ్రమించుచున్. 47

చ. కలగనువారలుం గలరు కల్గిన నీకలవంటి చెక్కడం
గలుగును గల్గె నివ్విధము గాసిలుచుండెడి కాంత లెక్కడం
గలరు వధూటులార యిఁకఁ గార్యము మీఁదవచింపరమ్మయీ
చెలి నిట నుంచఁగాఁ దగదు చేరుపుఁ డింటికి వేగబాగుగన్.

వ. అని యిట్లుచితంబుగా శైత్యోపచారంబులు సలిపి సేద దేర్చి, యా రాజపుత్రి నిం దోడ్కొని పోయినయాలోన. 49

బిల్హణుఁడు చంద్రుని వర్ణించుట.

సీ. సాంధ్యకృత్యము లెల్లఁ జలిపి యిష్టం బైన
యీశ్వరునకు నమస్కృతు లొనర్చి
భుజియించి తావులఁ బోలు పైనచందన
మలఁది పువ్వులు దాల్చి హారరాజి
ధరియించి వలువలు ధరియించి తాంబూల
మును జేయుచును వచ్చి మోద మంది
శయ్యాతలంబున శయనించి చంద్రునిఁ
బరికించి వీక్షించి భావ మలర

తే. నింపుమెయి బిల్హణుండు వర్ణింపఁ దొడఁగె
నిదియు విరహిణులకుఁ జూడ మదనతాప
వెదఁ బొడమఁ జేయువిత్తనం బెన్న మఱియు
మరునకు బలంబు వరచంద్రమండలంబు. 50

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 51

చ. కలువల నిద్ర లేపి రతికాంతునిమాంద్యము వాపి పుష్కర
స్థలిఁ దిమిరంబుఁ జోపి రతిఁ జాలనిబాలల నూపి దేవతా
వలి కమృతంబుఁ జేపి యలవాసవదిక్సతికుండలంబునై
కలువలతేనిమండలము కాంతిలుచున్నదితూర్పుకొండపై. 52

చ. ఇది గగనంబుగాదు నుతియింప సుధావనరాశిగాని మేల్
వదలనితారకానిచయపంక్తులుగా విని ఫేనఖండముల్
గుదురుగఁ జుట్టుకొన్నవరకుండలిగా కిది చంద్రబింబమా
యిదియునుజిహ్మ గాదు పవళించినవిష్ణుఁడుగానిచూడఁగన్.

చ. అరయ నభస్తలం బనెడియందపుగందపుసానపై రుచిం
బరఁగినచంద్రబింబ మను బాగగుచందనరాశి పైఁ బయిన్
నెఱయఁగ వాసనార్థమయి నించినకస్తురిఁ బోలి యొప్పెశ్రీ
కరముగ నీకళంక మనఁగా ననువై పిలసిల్లు నెంతయున్. 54

చ. అరయఁగఁ జంద్ర నీయుదరమందలినల్పువటంబటంచుఁ జా
మరమృగమంచుఁబల్కుదురు మూసుగఁ గొందఱు నేవచించెదం
గరిగమనాధరస్థలులఁ గప్పుఁదనంబు ఘటింప ధాత ని, న్నొ
రసిసుధారసంబుఁగొనెనో యదిజాలమునాఁటనుండియున్. 55

చ. జలనిధిపంకమంచు మహిఁజాయయుఁ జిహ్మము లేడిపిల్లకం
దళితసురేంద్రనీలమణిధాను మటంచు వచింతు రంప తే
కలువలతేనియందుఁ గలకందును నే ననుకొందు రాత్రియం
దలవడ మ్రింగినట్టితమమంతరసంస్థ మటంచు నెంతయున్. 56

ఉ. చందురుఁ డన్మృగాధిపతి శౌర్యవిజృంభణవృత్తిఁ బూని పా
రంగరదిగ్ధరేంద్రకుహరంబుననుండి రుచుల్ సెలంగఁగా
మందల కేఁగుదెంచుచుఁ దమఃకరికుంభము స్వాంశురేఖికా
బృందనఖంబులం జిదుమువీడినముత్యము లయ్యెఁ దారకల్.

సీ. ఈకళానిధివల్లనే కదా దిక్కుది
క్కులవాద లెల్లనుఁ దెలిసెఁ గనుట
యీవసుధునివల్లనే కదా విబుధులు
కోరికల్ దీఱంగఁ గుడుపుఁ గనుట
యీమహావిధువల్లనే కదా సభ్యులె
న్నఁగ నిశాచరులెల్ల డిగులు గనుట
యీసత్ప్రభునివల్లనే కదా మోదించి
కువలయం బెచ్చుగాఁ గూర్మిఁ గనుట
తే. యహహ! యీరాజమహిమ యేమనఁగ వచ్చుఁ
దమము వారించి యరులసంతతి నడంచి
యన్యరతి డించి హరిపద మాశ్రయించి
యుదయగిరిదుర్గమునునుండి యొప్పుచుండె. 58
ఉ. ఈయుదయాద్రి రాజతగిరీశ్వర మీసితభానుఁ డెన్న దా
శాయణి నేలుశంకరుఁడు కప్పగళచ్ఛవి చాపుచుక్కనై
నాయకమూర్తియాత్రమునునాథులు పక్కనచుక్కలుగా మహా
శ్రేయమొసంగు స్వప్రరుచిఁ జెందిభజించువియోగిపాలికిన్.
సీ. ద్విజరాజటంచు భావించుటయే కాని
రూఢిగా దోషాకరుండు వీఁడు
సన్మార్గగతుఁ డంచు జనులు పల్కుటె కాని
దండి మీఱిననిశాటుండు వీఁడు
నమృతకరుం డంచు నాఖ్యమాత్రమె కాని
చర్చింపఁగా విషజనుఁడు వీఁడు
కువలయప్రియుఁ డంచుఁ గోరి సెప్పుటె కాని
పాడి దప్పినచక్రవైరి వీఁడు

తే. తమము వారించురా జనుక్రమమె కాని
యేపు మీఱంగ నారుల నేఁచు వీఁడు
ననుచుఁ గులటలు దూషింతు రనుచు జనుల
త్రోవ రా వెఱచితొ నీవు తోయజారి. 60

క. సురలతెరవు వో సాగితి
వరయఁగ సత్పతివదే నిశాటుఁడవా సి
కిర వాంఛఁగ విధునామము
హరి హరి తలఁచంగఁ జెల్లునా కమలారి. 61

క. కమలంబున జననం బయి
కమలాసనుఁ డనఁగఁ బరఁగి ఖరకరమతిచే
దమియింతురే వియోగుల
క్రమమున నావిడిచి మలినగర్భుం డందున్. 62

చ. హరి కబళించుటల్ హరునకంబకమౌటఁదమిస్రయందుఁ దే
జరిలుటనీటఁబుట్టుటను ఛాయలుగాంచుటమేను బెంచుటల్
ధరణిధరంబు లెక్కుటను దగ్గుట మిన్నులుముట్టివచ్చుటల్
గరకరిఁ బొంకగోటులను గాల్చుట నగ్నివి స్పధమే శశీ. 63

సీ. ఓరి మాయుసురేల పోసికొనెదవురా
తోరంపునీమేను దొండివోను
జెలఁగి రాపేల చేసెదవురా ఖేచర
పాళి నీకండలు పంచుక తిన
నీలీల మము గాసి యేల పెట్టెదవు రా
పర్వంబులను నిన్నుఁ బాము గఱవఁ
గ్రోధించి మమ్మింత వేధించ నేలరా
కాలారి విసరి నిన్నేలఁ గొట్ట

తే. ననుచుఁ బాంథులు నిందింతు రందువలన
లలిఁ బ్రవేశించెనో యీకళంక మొకటి
గాకయుండిన శుచిమూర్తిఁ గాంచు నీకు
మలినతావృత్తి గలుగునే జలజవైరి. 64

సీ. పొంచియొంతయుఁ దోడఁబుట్టినదానిల్లు
కంపవెట్టిన మహాఖలుఁడు వీఁడు
చలపట్టి వెస నిశాచరవృత్తిని సదాళి
తేజంబు లడఁచు నిందితుఁడు వీఁడు
కలఁగి ఘోషింపఁగాఁ గన్నతండ్రినిఁ బట్టి
భంగపెట్టిన ఘోరపాపి వీఁడు
మెఱసి యాపయి నున్న మిత్త్రునివిభవంబుఁ
జూడఁ జాలని నికృష్టుండు వీఁడ
తే. టంచు భువిలోన విరహిణు లాడుకొనఁగ
సిగ్గు దోఁపక యిన్నుండి వెలుపు మీఱఁ
దిరుగుచున్నావు మీఁద నింత తెలియలేక
తాళు వెన్నెలచీఁకట్లు ధవళకిరణ. 65

సీ. మేర దప్పనివాఁడు మేదిని నీతండ్రి
నిత్యజీవనవృత్తి నీదుతల్లి
యిష్టసంపదలెల్ల నిచ్చు నీతోఁబుట్టు
నెమ్మి శ్రీగలవాఁడు నీదుబావ
వరసుమనోధర్మపరుఁడు నీయల్లుండు
నిర్మలచిత్త నీధర్మపత్ని
చక్రపాలనకళాశాలి నీమిత్త్రుండు
విబుధులపాలు నీవితరణంబు

తే. తపముమారించు నీదుసందర్శనంబు
నిఖిలజనులకు మోదంబు నీదుమూర్తి
యిట్టిసంపద గలుగు నీయట్టిరాజు
కోరి చూచినఁ గలఁడె యోకువలయేశ. 66

వ. అని యిట్లు బిల్హణుండు జంద్రునిం జేరొకని బహుప్రకా
రంబుల వర్ణించుచున్నయెడ. 67

తే. భోజనము సేసి కొప్పునఁ బూలు దుఱిమి
చందన మలంది తాంబూల మంది వేడ్కఁ
బొలుపుగా వచ్చి యామినీపూర్ణతిలక
యవనికాభ్యంతరమున శయ్యను వసించి. 68

ఉ. అక్కడ నాకవితోతివరాధిపుఁ డిందునిఁ గూర్చి నేర్పునన్
వాకొని తద్విశేషములు వర్ణన సేయఁగ నాలకించుచోఁ
దేఁకువ విస్మయాంబునిధిఁ దేలె మనం బలరంగ శంకచే
గోకిలవాణి యిట్లనియెఁ గూరిమితోఁ దనలోన నేపునన్.

రాజసుత బిల్హణునిచంద్రవర్ణనము విని వితర్కించుట.

క. తమజనకుం డీసత్కవి
నమరఁగ జాత్యంధుఁ డనుచు నాడి వచించెం
గ్రమ మొప్పఁ జంద్రవర్ణన
సుమహితముగఁ జేయఁబోఁడఁగొఁ జూచినకరణిన్. 70

శా. అంధుం డెక్కడ! చంద్రుఁ డెక్కడ! తదీయం బైనయవ్వర్ణనా
బంధం బెక్కడ! నిట్టివింత గలదే! భావింప నెచ్చోటనై
నం ధాత్రీంద్రుఁడుమాకునిర్వ్వరకునందంబొప్పనన్యోన్యహృ
త్సంధానం బగునంచుఁ జేసె నిటులం జర్చింప వేలున్నదే?

వ. అని మఱియును. 72

క. వ్రతభంగ మయినఁ గాని
మతిమంతు సుదాత్తవేషు మానితవిద్యా
న్వితునిం గాంచెదఁ గన్నుల
కతుల మహోత్సవముగాఁగ యని చెలి ప్రీతిన్ 73

యామినీపూర్ణతిలక కవినిఁ జూచి మూర్ఛిల్లుట.

సీ. వినుతవిద్యాంచితద్విజరాజు ద్విజరాజ
రుచిరాజి నగుమోముగుచులవాని
రమణీయవాణి భారతికాంతు రతికాంతు
నతికాంతిఁ గేరడంబోయగమువాని
నతులితశుచివిభాహారిమిత్రు హారిమిత్రు
వరమైత్రి గల్గువైభవమువానిఁ
గలితతేజోల్లసత్కమలాప్తుఁ గమలాప్తు
గమలాప్తి మెఱయుచందములవాని
తే. సకియ మది నెంచి తమి మించి సంస్తవించి
కరము లలరించి తెఱవంచి కంపళించి
పొంచి తిలకించి పులకించి పొలుపుఁ గాంచి
కాంచె రోహిణి జంద్రునిఁ గాంచినట్లు. 74

క. కాంచినయంతనె సతి పుల
కాంచిత దంతురితదేహ యై నిశితోద్య
త్పంచశరశరవిపాటన
సంచలితస్వాంత యై వెసఁ ధృతి దూలన్. 75

తే. పరవశత నొంది మూర్ఛానుభావ యగుచుఁ
బవనచాలననిపతితవల్లి మాడ్కి

పంకజాయతలోచనఁ బడియె మఱియుఁ
బట్టు దప్పినకనకపుఁ బ్రతిమఁ బోలి. 76

ఉ. ఆకడ బిల్హణాఖ్యకవి యత్తఱిఁ దామరసారిఁ గాంచి యెం
తో కరముప్పతిల్ల వినుతుల్ పచరింపుచునుండి యంతలోఁ
బ్రాకటబద్ధకాండపటపై రమణీమణిమోముఁ జూచి య
స్తోకమహోదయాగ్రమయిఁ దోఁచినచంద్రునిఁ బోల్చి యి
[ట్లనున్.

బిల్హణుండు రాజకుమారిని జూచి వర్ణించుట.

సీ. రాకేందుబింబమో రాజీవమో మించు
ముద్దమో లేక నెమ్ముద్దుమొగము ?
చెలువొందుకల్వలో చేపలో మరునినా
రాచంబులో లేక లోచనములో ?
కోకంబులో విరిగుత్తులో బంగారు
కుంభలో లేక వక్షోజయుగమొ?
క్రొక్కారుమెఱుఁగో మేల్చుక్కయో నునుఁబైఁడి
తీఁగయో వేఱొక్క తెఱవయొక్కొ ?

తే. యహ్హ! యీకళ యీతావి యీరమణత
యీవిధంబులు నీబెళ్కు లీకుశలత
యీసువృత్తత యీసొంపు నీమెఱుంగు
నీతళుకునిగ్గు లీఛాయ లెందుఁ గలవు. 78

సీ. హరిణవిముక్త శీతాంశుబింబము గాని
పరికింపఁగా నిది ముఖము గాదు
ఘనసుధాపూర్ణ కాంచనకుంభములు గాని
చర్చింప నివి యురోజములు గావు

పంచశిలీముఖబాణపంక్తులు గాని
గుఱిమీఱ నివియు ముంగురులు గావు
నిరుపమయువజననిగళంబు లగుఁ గాని
యమరంగ నివి వీక్షణములు గావు
తే. డాలు మించినమించుటద్దాలు గాని
గణుతిగాన నివి గండభాగములు గావు
సోయగంబైనబంధూకసుమము గాని
భావమున నెన్నఁగా నిది మోవి గాదు. 79

మ. క్షితి నిర్లగ్న శశిరేఖ విల్లుఁ గలువ ల్బెంపస్మిరే కబ్జము
న్నలికల్ గుంభములాకసంబిసుకవిన్నల్ రంభలుం గాహళుల్
శతపత్రంబులు భావలీలఁ గాని యీచంద్రాస్య ఫాలాక్షుని
ర్జితదేహార్ధ శుకరాజవాహుమొలపంచెన్నేనఁజిత్రంబుగన్.
మ. ఉరుపక్షోజయుగాంతరస్థమయి నాయుల్లంబు రాదేమి త
ద్ఘనసంఘృష్టి గలంచెనో విరహసంతాపాగ్నిచేఁ గ్రాఁగెనో
స్థిరలావణ్యసుధాంబుజాకరవరాప్తిక్ మున్గెనో కామత
స్కరవీరుండు హరించెనో నవవయఃకాంతారసంచారుఁడై.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 82

సీ. ఈభామతనుకాంతి నేపారఁ జూచిన
హేమాభిధానంబు నెంచ నేల
నీచానయూరుప్రభాచాకచక్యంబు
రంభాభిరూప్యంబు రహిఁ నడంచు
నీరామనవ్యనాసారమ్యలీల తి
లోత్తమాఖ్యను దల నెత్తనీయ

దీర్ఘోష్మ కన్నుల నిర వొందు బెళుకులు
హరిణీవిలాసంబు నపహసించు
తే. నిటుల గాత్రైకదేశము లింతమటించు
సౌరవారవధూటికాసామ్యకలన
మనుజలోకంబునం దుండు మానవతు ల
నంగ నెంత యూ దీని మానంగ వశమె. 83

సీ. చెలియపెన్నెరిగుంపుం జేపట్టం గలిగెనా
ఘనసంపదలు వేడ్కం గాంచినట్లు
కాంతమోమున మోముం గదియింపం గలిగెనా
యతులితరాజత్వ మందినట్లు
ముద్దియకన్దోయి ముద్దాడం గల్గెనా
యింపువైం గువలయం బేలినట్లు
వనితకంఠాశ్లేష మొనరింపం గల్గెనా
యరుదారం బెన్నిధ యబ్బినట్లు
తే. కలికికెమ్మోవిచవిం జూడం గలిగెనేని
యురుసుధాహారవైభవం బొందినటుల
నెలంతతోం గూడి క్రీడింపం గలిగెనేని
యతనుసామ్రాజ్యమంతయు నమరినట్లు. 84

ఉ. అందపుంగొను శ్రీహరి నహర్నిశముల్ భజియించి తత్పదం
బందెనటంచుం జన్గవ తదాకృతిం గాంచె గిరీశుం గోరి యా
రుందగంజూచి వెంటంబడి రూఢికినెక్కుట యొట్లటంచుందాం
జెందె నహీనవృత్తిసువిశేషత నిర్వ్వరకుం బ్రియంబుగన్. 85

చ. వనజమహావిభూతి హరివైఖరిం గాంచుం బదస్తనోక్తులున్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరి మించుం గళోరువేణికల్

వనజమహావిభూతి హరివైఖరి నెంతుఁ గరాతిమధ్యముల్
వనజమహావిభూతి హరివైఖరినొంచు మృగాస్యయానముల్.

సీ. ఈభామవదనాబ్జ మెలమిఁ గాంచినయంత
విధుని సంభావించి వెలసినట్టు
లీచానవెరికురు లెనసి పట్టినయంత
నీలకంధరసేవ నెగడినట్టు
లీయంబుజాక్షికన్దోయి ముద్దిడునంతఁ
గమలజసద్భాతి గలిగినట్టు
లీరామ కెమ్మోవి యింపార నంటిన
నరుణబింబాలోక మమరినట్టు

తే. లవుర తన కింతకంటె భాగ్యంబుగలదె
యతనుసంత్రాగ్రదేవత యనఁగ వచ్చు
నీచెలినిఁ బొందఁ గోర్కు లీడేరఁ గాక
వేఱ మఱిఁ బూని తపముఁ గావింపనేల. 87

సీ. సారంగముల మీఱు సారంగములఁ గేరు
దోయ్యలికొప్పు కన్దోయియొప్పుఁ
బున్నాగముల నెంచుఁ బున్నాగముల నొంచు
నలినాస్యగతిసొంపు నాభిపెంపుఁ
జంద్రఖండము నేలుఁ జంద్రఖండముఁ బోలు
సుదతిచెక్కులలాగు నుదుటిబాగుఁ
గాంచనంబు హరించుఁ గాంచనంబు హసించుఁ
దరళలోచననాస తనువిలాస

తే. మవుర యీముద్దుచెలిఁ బొందినట్టివాని
భాగ్య మెన్నంగ వశమె యాపద్మభవుఁడు

దీని సృజియించువేళ వాగ్దేవి నెదుట
నుంచుకొని చేసెఁ గాఁబోలు నొందు గలదె. 88

ఉ. దీనిముఖాంబుజంబు గణుతింపఁ గళానిధియొక్కకోణమం
దూని వసించుఁగాక నయనోద్గతి వాకొనఁ గల్వలొక్కచో
మానుగనిల్చుఁగాక మృదుమంజులవాగ్గతిఁజెప్ప వల్లకీ, స్వా
నమటుండుఁగాక మినుచాయకుమ్రొక్కెదమధ్య మెన్నఁగన్.

సీ. ఊహించి పున్నమ యొక్క ప్రొద్దుండునో
ముద్దియనెమ్మోము ముద్దులాడఁ
దనరార సత్ఫలదానముల్ సేతునో
నెలఁతకెమ్మోవి తేనియలు గ్రోల
బంగరుకలశముల్ పరఁగఁ బూజింతునో
పడఁతిచన్గుబ్బలు పట్టి యాడఁ
జెలువొంద భూప్రదక్షిణము గావింతునో
యతివకటిస్థలి నధివసింప
తే. నిటులు గాకున్నఁ గల్గునే యింతితోడి
సంగతు లటంచుఁ దమిమీఱి నంగజాత
జాతతాపాతిశయమున సతిని మతిని
మమతఁ బెనఁగొని వర్ణించు మఱియు మఱియు. 90

సీ. పొలఁతిపాదములతోఁ బొందు సేయఁ దలంచి
తామరల్ పరికించి తమ్ము లయ్యెఁ
గలికిపాలిండ్లతోఁ జెలిమి సల్పఁగఁ గోరి
భావించి చక్రముల్ పక్షు లయ్యె
సుదతికెమ్మోవితో జోడు గూడఁగఁ బూని
చెలఁగి మంకెన బంధుజీవ మయ్యె

హరిణాక్షి నెమ్మోము నాశ్రయింపఁగఁ జూచి
మిహిరాంశుఁ డెలవి సన్మిత్రుఁ డయ్యెఁ

తే. జంద్రముఖియంగములు పంకజాతము లని
యరులని విహీనగుణి యని భరితదోషుఁ
డని కదియ దూరముగఁ జేసె నాత్మనిత్య
మృదులసుస్నిగ్ధతాగంధ విదితకళల. 91

ఉ. పట్టుగ నీవధూటికచపాళిభజింపఁగ నీలమేఘు మే
గుట్టలఁ జెందునో ముఖముఁ గోరి నుతింపఁగఁ బూర్ణచంద్రుఁడే
తట్టునఁ జేరునో మఱియుఁ దార్కొనియూరుదలంపఁ బాము లే
పుట్టలఁ దూఱునో సమతఁ బూనఁగలేక విచిత్రవైఖరిన్.

మ. సతిహృత్పుష్కరసీమఁ జన్గవ గిరీశప్రార్థనల్ సేసి త
ద్గతిఁ బ్రాపించినయోర్వఙ్ విషధరాకారంబుఁ దాఁ బూనెనా
రతిపంచాననలీలఁ దాల్చె నడు మూహా యంచు ధమ్మిల్ల మా
శితికంఠత్వమునొంద నెమ్మొగముగాంచెనో స్వభావంబొగిన్.

సీ. కాఁబోలు నిదియుఁ జొక్కపుసుధాకరరేఖ
కాదుపో నిష్కళంకతఁ జెలంగెఁ
గాఁబోలు నిది యశోకపుఁదూపుదొరమాయ
కాదుపో సశరీరగరిమఁ దనరెఁ
గాఁబోలు నిదియుఁ జక్కనివేల్పుఁబూఁబోఁడి
కాదుపో విభ్రమేక్షణము లొదవెఁ
గాఁబోలు నిదియుఁ దొల్కరితీవియమెఱుంగు
గాదుపో నిశ్చలగతిఁ దనర్చె

తే. ననుచు రతిపతి మోహామృతాంబురాశి
మగ్నుఁ డై విస్మయాక్రాంతమానసాబ్జుఁ

దై సరోజేక్షణారూప మరసి యరసి
నేర్పు మీఱంగ మఱియు వర్ణింపఁ దొడఁగె. 94

చ. కడువడి రాహువేర్చి నవకంజవిలోచనయాస్యచంద్రు నే
ర్పడర హరింపఁగాఁ దొరఁకి యస్కదరాతకరాతియంచు నే
ర్పడ మదిలోఁ దలంచి మఱి గ్రమ్మఱి వెన్కను నిల్చెనో యనన్
జడ యలరున్ శిఖాగ్రరుచిఁ జాడ్పున రేఁగడిబిల్లపైఁ దగన్.

చ. కళలకు ధాముఁడై జలజగర్వ మడంచి సుధాంశుఁ దారకా
కలనఁ జెలంగి తెల్వి గని కామునకాపాళికి గుండెగాల నై
యలరె సుభామినీవదన మైందవబింబ మనంగఁ జెల్లదే
కలయఁగఁ గాని యావచటఁ గల్వలపేరిమి కన్ను లొప్పునే.

చ. కలువలు మీలు దుమ్మెదలు గాంతగనుంగవ పోఁడి యందుఁ గా
వలసినకోర్కి దీని గెలువం దగునీపగఁ బూనుడంచుఁ దూ
పులుగ ధ్వజంబు గా గుణము పొందిక గా నయి వచ్చి దాని భ్రూ
వలనముతోన తద్ధనువు సంగతిఁ జెప్పనఁ బోయె నన్నియున్.

క. వనితముఖాంబురుహస్థితిఁ
బనిగొని కామునకు గెలువ భావజుఁ డెలమిం
దనయుభయపార్శ్వములను
జినచక్రములో యనంగఁ జెవు లలరుచున్. 98

శా. భ్రూకోదండముఁ బూని దృష్టివిశిఖంబుల్ తోనె సంధించి బ
ల్రాకాచంద్రునిఁ బట్టి రెండుతునియల్ గావించి తత్సారముం
బోకుండ న్సవరించి పార్శ్వములనింపుల్ నిండఁగా నుంచెనా
నాకంజేక్షణ పెక్కుటద్దములు చెన్నారుం దళుక్కంచు గెన్.

చ. వరసుమనోవిలాసముల వైఖరి మాని తిలోత్తమాఖ్య యీ
ధర సుమనోవిలాసములఁ దద్దయుఁ గాంచెదనంచు వచ్చి యు

ద్ధురగతినుప్వ్రమ్రాకుల నధోముఖులై తపమాచరించియీ
కరివరయాననాస యయి గాంచె సమస్తవిశేషవాసనల్.

సీ. క్షణవిలాసమె కాని సరియౌనె చిగురాకు
సుమనోనురాగవిస్ఫూర్తి గనినఁ
బయిచాయయే కాని పగడంబుసాటియే
యమృతాకరద్విపమందు మనినఁ
దెప్పవన్నెలకాడ దీటౌనె బలుకెంపు
పరసువర్ణసంస్థితి వఱల కున్న
నెఱుపుమాత్రమె కాని యీడౌనె బంధూకంబు
కమ్మతేనియతోడఁ గలసికొనిన
తే. సతతశోభాన్వితంబైన సాటి లేకుచు
సరసమై సుచి గన్పడి చక్కఁ దగుచుఁ
జక్కెరల మించి ద్రాక్షపం డుక్కుమించి
యమరు నవనితామణియధరమునను. 101

క. కుందంబుల నవమౌక్తిక
బృందంబుల దాడిమీబీజంబుల యా
నందంబుల జిగికెంపుల
చందంబుల నపహసించు సతిదంతంబుల్. 102

చ. అతులితమైనశంఖము సమంచితగానము నేర్పు మంచు నీ
యతివగళంబుఁ జెంది తనయందలి న్వైభవమెల్ల నిచ్చి త
ద్గతిని భజించి యంతబలుకణ్ఠరహిం గొల్పడదయ్యెఁగా జడ
స్థితులకు నబ్బునే స్థలవిశేషములం దప మెంత నేసినన్. 103
తే. మున్ను దనము నేఁచుపగఁ బూని మోముదూపుఁ
జెందునిందునిఁ గరము లక్ష్మి షకుసుమ

బిసలతలఁ గట్టి యెరిగి తన్నసము మీఱు
జక్కవ లనంగఁ జెలిబిగిచన్ను లమరు. 104

తే. వనితగంభీరసరసలావణ్యవార్ధి
యురుసుధాపూర్ణకుచకుంభయుగముఁ గాంచి
సకలలోకుల మిగుల నిర్జరులఁ జేయు
నేకకలశంబు గాంచుకంధీశుఁ డెగడి. 105

మ. స్మరుఁడన్విప్రుఁడు యౌవనంబనుతనూజాతోద్గతిన్ బాల్యము
న్పరుడుందీర్పశుభావహోద్యద్రసవత్పుణ్యాహముం జేయుచో
వరుస న్నిల్పినపూర్ణహేమకలశద్వంద్వంబు నాఁ బొల్చునీ
సరసీజాస్యపయోధరద్వయము భాస్వత్పత్త్రరేఖాంక మై.

తే. ముగుద బాల్యపయోనిధి మునిఁగి డాఁగి
యౌవనం బనుహరిహయునలఘుకృపను
జెలఁగి వెలువడి వచ్చినశిఖరు లనఁగఁ
గాంతయురమునఁ గుచములు గానఁబడియె. 107

తే. పడఁతిజఘనంపుపెద్దడాబాలు వ్రాని
కాయజుఁడు పొక్కి లనుసురంగమునఁ దూఱి
తెగువఁ గుచదుర్గయుగము సాధించుకొఱకుఁ
దార్చునిశ్రేణి యన వళిత్రయము సెలఁగు. 108

చ. చెలిబలితంపుగబ్బివలిసిబ్బెపునిబ్బరపుబ్బుగుబ్బచ
న్నులనెఱిగొప్పభారమున నున్ననితిన్నెల నించుబల్పిఱుం
దుల నసియాడుకౌను పడునో యనుశంక సరోజసంభవుం
డెలమి రచించి గీల్కొలుపునిన్పసలా కన నారు తీరగున్. 109

వ. అరయఁగ నాభిపుష్కరమునందు విహారముకొంతసల్పి సుం
దరతరయౌవనం బనువనంబున బాహులతల్ చలింపఁగా

సరసపయోధర స్తబకసంగతిఁ గమ్మనితాఁ గెక్కి వి
స్తరగతి నేఁగుతుమ్మెదలచాలన నారు చెలంగు బోటికిన్.

చ. జడ యనుతోఁక వెన్కదరసారపుఁగుంకుముచాఁతిరేఖయే
ర్పడఁగమిటారిగుబ్బలనుభారపుఁగుంభము లందమొప్పఁగాఁ
దొడరెడునారుసౌరనెడుతుండము సాఁచి మనోజుదంతిరా
జుడుగక సీరు ద్రావుకొలనో యన నాభి చెలంగు నింతికిన్.

మ. చెలిసింగారపుఁబుష్పదోఁటరసముల్ సెల్వొప్పఁగానింపఁబూ
విలుకాఁడన్నులుకాఁపుగుబ్బ లనుమేల్పీరంబు లొద్దుల్ ఘటిం
చిలలిఁ నీలపుటూరుమో కెలమి పుష్టిన్నట్టె మోటత్తువె
చ్చులచెంగల్వపుబావియో యనఁగ నించునాభిగంభీరతన్.

క. చనుఁగవ బరువో లేకం
బెనఁకువ గలశోభనాంగిపిఱుఁదుల బరువో
యని గన విధి పిడికిటఁ బ
ట్టినపట్టో యనఁగఁ గౌను దీవ వెలయున్. 113

మ. జననాథాత్మజకాంచనోరుయుగళీ స్తంభాగ్రభాగంబుపైఁ
బెనుపైముత్తఱు లంతరాళులుగ నాభీద్వారమున్ దొప్పఁగా
స్తనజాంబూనదకుంభకుంభితతనూసౌధాంతరస్థాయి మా
రునిసింహాసనమో యనంగఁ జెలువారుం గాంచి దేశంబొగిన్.

తే. మరుఁడు శృంగారపీఠు లేర్పఱచి తనదు
పేర నొకపేటఁ గట్టి సంప్రీతిఁ దోర
ణాల నుంచినకాలుకంబా లనంగఁ
గలికియూరులు చెలఁగుఁ బైఁ గాంచి మెఱయ. 115

క. మకరములను లోఁబెట్టుక
రకముగ వరశాలులను ధరం బడవైచె

సకిజంఘిక లని యెంతయుఁ
బ్రకటించెం గాహాళులు రవంబుల దిశలన్. 116

తే. నెఱయ సారసములు దమ్ము నేలఁ బెట్టి
కాల రాచుచు నున్నాఁడు కలువలచెలి
వెతలఁ బడఁ జాల మిది రాహువేణి యనుచు
లతివపదములఁ బడె నన నడుగు లమరు. 117

తే. నిరవలంబంబు తనయుండునిలయ మెల్ల
నందు నిలు వారదిక లే దటంచు వగచి
వచ్చి తారక లొకకొన్ని వనితపగము
లందెనో యనవెల్గ నఖాళి యమరు. 118

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 119

సీ. చెలియపెన్నెఱిగుంపు చీకటితలఁ బన్నె
వదనము కళఁ బట్టి చదిపె విధునిఁ
జెలువకన్నుల తేళ్ల తావి పట్టియాడించెఁ
గరమొప్పు గళము శంఖంబు నూఁదెఁ
బొలఁతిచన్నులు చక్రములరొమ్ము వెసఁ ద్రొక్కె
నారు సర్పముఁ గడు నంటి పొడిచెఁ
జెలికటి సైకతముల వెన్కఁ బడ నొత్తె
నెత్తమ్మి నడుగులు నేలఁ బెట్టె

తే. మిసిమిబంగారుపై నెక్కె మేనిచాయ
యేమనఁగ వచ్చు నిక్కాంతయింపుసొంపు
మించునవయవసౌష్ఠవం బెంచి చూడ
వశమె వేనోళ్ల గలఫణివరుల కైన. 120

తే. కురులు కుటిలత గాంచెఁ గుచములందుఁ
గఠినత వహించె సారసగర్భుఁ డెలమిఁ
దెలఁగి యీ కాంతమన సట్లు చేయఁడేని
యతనిఁ బుడమిని జతురాస్యుఁ డనఁగ వచ్చు. 121

కామిని మూర్ఛదేఱి కవిం గవయఁ గోరుట.

వ. అని. 122

క. ఈరీతి బిల్హణుండు మ
హారూఢి నిజానుభావ మభినుతి సేయం
గా రామ తద్వచోమృత
సారంబున మూర్ఛఁదేఱి సంస్మృతి గలదై. 123

తే. యామినీపూర్ణతిలక యత్యంతపులక
దేహ యై లేచి మదిని సందేహ మెసఁగి
యబ్జుని హసించుకవివదనాబ్జ మమరఁ
గాంచి యూహించె నిజవిలోకాంచితముగ. 124

సీ. ఈకమలేక్షణు నెద వసించినఁ గాని
యలనిశాచరుగర్వ మడఁపఁ జాల
నీసర్వమంగళాహితుఁ గూడఁగాఁ గాని
యంగజాతవికార మార్పఁ జాల
నీవిబుధేంద్రుని హితము సేసినఁ గాని
యొసఁగి మరుత్తతి నేలఁ జాల
నీబ్రహ్మతేజుని నెనసి పల్కినఁ గాని
యిల ఖగాళి నధఃకరింపఁ జాల
తే. నితనిభాస్వత్కరాబ్జసంగతుల మెలఁగి
యేర్పడక గాని మదితమిఁ దీర్పఁ జాల

నితనియధరామృతంబు నాయిచ్చ దీరఁ
గ్రోలఁగాఁ గాని తాపంబుఁ గాల్పఁ జాల. 125

వ. అని మఱియుఁ దనలో ని ట్లనియె. 126

తే. చదువుఁ జెప్పంగ గురుఁ డయ్యె సాహసమునఁ
జూడఁ జూడంగ మరుఁ డయ్యె సోయగమునఁ
దలఁపఁ దలఁపంగ రా జయ్యెఁ గలితకళల
నిందు కేమి వచింతు నే యిందువదన. 127

ఉ. ఏ లఘుచిత్తనై కనిసి యీనవమానహనరూపుసన్నిధిన్
బాలిని జేరితే నితనిభావ మదెట్టిదొ కాన రాదుగా
లీలఁ బరిగ్రహించునొకొ లేక గ్రహింపక పోవునొక్కొ నేఁ
దాళఁగఁజాల నింతి తనుఁదానతొడంగినఁ జుల్కనౌఁ గదా.

వ. అని మఱియును. 129

ఉ. ఏగతిఁ బోవుదాన మఱి యీతని నేగతిఁ బల్కుదాన నా
లాగు మదిం దలంపక కళానిధి కాదని పల్కినా పయిం
గాఁ గలకార్యమెట్టిదొకొ కానియెడం దనగౌరవాప్తియెం
తాగడమౌనొ యిందులకు నన్యవిచారము లేమిసేయుదున్.

వ. అని యివ్విధంబున వితర్కించి. 131

ఉ. రాజకుమారికామణి విరాళిని దాళఁగ లేక దూలి సం
యోజితకాండవస్త్ర ముపయోగము లేమికిమానియప్పుడున్
రాజితశయ్యపైఁ బడి సరాగముగా విలపించె నాత్మభూ
రాజశరాళికిన్ నిలుపరానితమిన్ భ్రమ ముప్పతిల్లఁగన్. 132

తే. హా కళాకాంత చతురాస్య హా కఠోర
మారనిశితశరాళి వేమాఱు నాటి

కలఁచె సంతాప మొదవ స న్గరుణఁ జూచి
ప్రేమఁ గొనవయ్య బాధఁ దప్పింపుమయ్య. 133

వ. అని నర్మగర్భంబుగాఁ బలికిన నప్పలుకులుకఠోరమారవీరదో
రటచ్చాపగుణటంకారనినదంబులుగా విని భావంబు గ్రహిం
చి సంచలితహృదయుండయి కవిపుంగవుం డి ట్లనియె. 134

కామినీనర్మగర్భవాక్యములు విని కవి పలుకుట.

ఉ. తామరసాక్షి నీనిశితచారుణవీక్షణతీక్ష్ణబాణముల్
వేములు నాటి నాహృదయవీథి వ్రణంబొనరించెఁజూడుమా
నీమెయినౌషధద్వితయమియ్యవె త్రావెదఁబూఁతఁబూసెదన్
నీమధురాధరామృతము నీకుచకుంకుమపంక మేర్పడన్. 135

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 136

సీ. కరుణతో ననుఁ జూచి కాయజుశరహతిఁ
దప్పించు మిప్పుడు తరళనయన
విలువప్పు వెలయించి చెలు వయినవెన్నెలల్
మాయింపు మిప్పుడు మచ్చకంటి
పలుకులు వగ గుల్కఁ బల్కి పైకథ్వనుల్
మాన్పవే యిప్పుడు మధురవాణి
మోవిపానక మిచ్చి మోహదంభకతృష్ణఁ
దీర్పు మిప్పుడు మోవితీపులాఁడి

తే. కరము లలరించి బిగియారఁ గౌఁగిలించి
యొడలిచలిఁ బాపవే భాస్వదురసిజాత
యతనుసామ్రాజ్య మేలించి యాదరించి
వలపు లీడేర్పవే హేమలలితగాత్రి. 137

రాజకుమారి కవిశయ్యపైఁ జేరి క్రీడించుట.

మ. అనినం దామరసాక్షి కాంచపటమత్యంతంబుఁ బోఁ ద్రోచి గ్ర
క్కునఁ దచ్ఛయ్యకుఁ జేరి ప్రౌఢగతిసంకోచింపకన్ లెమ్మహా
యని చేఁ దమ్ములు చాఁచి చన్నవయొదన్ హత్తించె గాఢంబుగా
ఘనమోహమ్మునఁ గౌఁగిలించెఁ గవియుం గౌతూహలం బొ
[ప్పఁగన్. 138

మ. కరముం జేర్పకమున్నె పోఁకముడి వీఁకన్ వీడెఁ బన్నోయిఁ జె
న్నారయం బట్టకమున్నె జిల్గుఱవి కెంతో ప్రీలి వేసట్టున
న్వారిసె న్ముద్దుమొగంబుఁ జూచుటకు మున్నే స్వేచ్ఛనాలోకనం
బరయన్విస్మృతమయ్యె నాసతికి వ్రీడావ్యాప్తిగోల్పోవఁగాన్.

చ. వలయవిశేషనాదముల వైభవసంగతభాస్వదంగకం
బులపులకాంకురప్రకరపూరములం బ్రవిబోధితాత్మభూ
సలలితతత్త్వమార్గముల జన్ను లురస్థలి మున్గునట్లుగాఁ
జెలువ సుఖింపఁజేసెఁ గవిశేఖరుఁ బైకొని కౌఁగిలింపుచున్.

వ. ఆసమయంబున బిల్హణుం డిట్లనియె. 141

శా. భూరిగ్రాహగభీరభీషణమహాంభోరాసులన్ దాఁటి యా
స్కారంబింతయు లేనియాకసమునన్ సంచారముల్ జేయుచుం
గ్రూరోద్యన్నగపర్వతాగ్రముల నారోహించుచున్నీ యశం
బో రాజాత్మజ యొంటిమైభుజగలోకోద్వృత్తి రాజిల్లునే. 142

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 143

తే. రమణి మీతండ్రి మదనాభిరామనృపతి
చేసినట్టివినోదంబు చిత్రమయ్యె

చిత్తమున వేఱు తలఁపక చెలఁగు మతుల
రతుల భయ మింత వల దిట రాజు వలన. 144

వ. అని నిజాంకంబునఁ బంకజగంధి నునిచికొని శంక లేక నిరంకుశమీనాంకమత్తమాతంగంబు హృదయపంకజంబు భేదింపం దద్వదనశశాంకమండలంబు నాలోకించి యి ట్లనియె. 145

తే. నెమ్మితపము గావించితి నిన్నుఁ గూర్చి
జపము సల్పితి నీపేరు చాలఁ దలఁచి
ధ్యానమొనరించి నీరూప మాత్మ నునిచి
మంత్రదేవతగా నిన్ను మంజువాణి. 146

వ. అది యెట్లంటేని. 147

సీ. సరవి నెన్నఁడును భోజనము సేయఁగ లేదు
నీమీఁదిప్రీతిచే నీరజాక్షి
యెలమిగా నెన్నఁ డింతులను గూడఁగ లేదు
నీమీఁదిప్రీతిచే నీరజాక్షి
యరయ నెన్నఁడుఁ జందనాదిచర్చయు లేదు
నీమీఁదిప్రీతిచే నీరజాక్షి
చెలఁగి యెన్నఁడు మాల్యములు ధరింపఁగ లేదు
నీమీఁదిప్రీతిచే నీరజాక్షి

తే. గాన భవదీయవిరహయోగమున నాకుఁ
గలహరిత్తులు మసకట్లు గా దనర్చుఁ
గాంచి నమ్ముఁడ నైనసత్కవిని నన్ను
రాగ మిట నూని ప్రోవవే రాజపుత్రి. 148

ఉ. ముందట నున్న షద్విపసమూహసమంచితకుంభకాంతరా
మందసరక్తమేదమున మత్తిలి చూచుమృగేంద్ర మున్నస

స్పందనపల్లవోల్లసితసల్లకి మానునె సామజంబు నా
చంద మెఱింగి పొందు మిట జాగొనరించెద వేల బాలికా.

వ. అనిన దరహాసితవదన యయి కుందరదన యిట్లనియె. 150

క. కవిరాజశిరోభూషణ
దివిషద్రాజాస్య లైనదీప్యద్భవదీ
యవరాకృతిఁ గని యేఁగా
రి వలతు రే ననఁగ నెంత శ్రీతనయనిభా. 151

సీ. శృంగారమూర్తి వై చెలువొందునినుఁ జూడ
వలెఁ గాక కన్నులు గలఫలంబు
చక్కనైనట్టినీచెక్కులు ముద్దాడ
వలెఁ గాక కెమ్మోవి గలఫలంబు
మదికింపు సేయు నీయెద ఱొమ్ము వెసఁ గ్రుమ్మ
వలెఁ గాక చన్నులు గలఫలంబు
నేర్పు మీఱినయట్టినీతోడ మాటాడ
వలెఁ గాక నాలుక గలఫలంబు

తే. సేవ సేయంగ వలెఁ గాక చెలువరాయ
యలరులను గేరుచేదోయి గలఫలంబు
కలసి రతులను మెలఁగి పెన్గవలెఁ గాక
కవిశిఖామణి చెలి మేను గలఫలంబు. 152

శా. నీలావణ్యము నీకళాతిశయముల్ నీసౌకుమార్యస్థితుల్
నీలాలిత్యము నీవిలాసగతులున్ నీమంజువాగ్వైఖరుల్
నీలీలాతనుభాతి నీసరసముల్ నీయందముం జూడఁగా
నేలీలావతి యయినఁ బొందఁ గవిధాత్రీంద్రా యపేక్షింపదే.

వ. అని యిట్లుబలుక సంతోషితస్వాంతుం డై కవిభూకాంతుం డుం గాంతాలలామకుచకాంతత్వం బపేక్షించి యి ట్లనియె.

సీ. పరభూభృత్తులభరము ద్రుంచినవేల్పు
మాంద్యంబు లడంగించుమహితకీర్తి
మైత్రిచే వెలసి ధర్మము గాంచుగుణశాలి
కర్బురచ్ఛాయలు గలుగుమేటి
ఘనపుష్పమాలిక లెనసిననెఱజాణ
వాసనల్ ప్రాపించుభవ్యరూపి
వరయుక్తి నఖిలవైభవము లందినరాజు
చంద్రరేఖల నేలుసరసమూర్తి
తే. యగుచు నఖిలదిశావళి నాక్రమించి
ప్రేమజనులను బాలించుపేరుం గాంచి
దొరలకు దొరై చెలంగును దోయజాక్షి
యెలమి నీగబ్బిగుబ్బపాలిండ్లజోడు. 155

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 156

సీ. మీనాకృతులం గాంచు మెఱయునీకన్నులు
గచ్ఛపరేఖ మీంగాళ్లం జెలంగు
భూధరభావంబుం బొందు నీజఘనంబు
హరిలీలం దాల్చు నూంగారుతీరు
వామనాకృతిం బూను వల నొప్ప నీకౌను
భూమిభృద్వైరులై యొనయుం జన్ను
లమరు రామాభిఖ్య యై నీముఖాబ్జంబు
నీలాంశుకస్ఫూర్తి నెగడుం గురులు

తే. రతులఁ దేలింపను బ్రబుద్ధురాల వపుదు
వరయఁ గలికివి యన్నిట నరసిచూడఁ
దనర నీయందున దశావతారమహిమ
రుచిరలావణ్యసీమ తారుణ్యధామ. 157

సీ. ఘనులఁ బోషించు నీకచపాళి రాజస
స్థానంబుఁ గాంచు నీనగుమొగంబు
కువలయం బలరించుఁ గూర్మి నీకనుదోయి
శ్రీలఁ బెం పొందు నీచెలఁగుశ్రుతులు
యిష్టఫలావాప్తి నెసఁగు నీకెమ్మోవి
కలల మెప్పించు నీకలికిచన్ను
లహితాప్తి నడఁచు నీయలరారునూఁగారు
సరసులమెచ్చు నీసరసనాభి

తే. లసదనంతవిభూతి నీయసదుకౌను
చక్రములను భరించు నీజఘనసీమ
యతులభద్రకరములు నీయరిదితొడలు
పడఁతి పద్మంబు నేయు నీపదయుగంబు. 158

వ. అని వినుతింపుచున్నకవివరునిం గదిసి మాటిమాటికి సూటి
గొన పాటివచ్చుజక్కవల నుక్కడంచి నిక్కి క్రిక్కిఱియు
మిక్కుటంపుసొంపు గలసిబ్బెంపునిబ్బరపుగబ్బిచనుగుబ్బల
నురంబుతిరంబుగానొత్తి తత్తరిలఁగేలమ్ములనిమ్ముగాఁగ్రమ్ము
కొనవెనుకకుఁజనకమొనసివనితామణినెనసిమనసిజసంగరంబు
తిరంబునకుఁగరంబుదుఱంగలించిదోఱంగిమెలంగుచు నితరే
తరసమాకర్షణంబులాచరించుచునన్యోన్యమధురాధరసుధా

ధారానుపానక్రియాంతరదశ నఖక్షతవిజృంభణంబులసీత్కా
రంబులు నెఱపుచుఁ బరస్పరవిశేషవిషమశరసమరసముత్సా
హంబుల నిట్టూర్పులు నిగిడించుచు, స్మరవిశిఖశిఖరసఖంబు
లగునఖరముఖంబులనీటులు మెఱయఁ గాటులుపచరించుచు
ముఖముఖావలోకననిరోధకచికురనికరంబులు కరంబులను
గరంబుచిక్కుఁదక్కఁ జక్కనవరించుచు స్థలాస్థలవిశేషంబు
లవలంబించి బింబికోనక హితంబు మెఱయఁ జుంబించుచు,
ఘూత్కృత ఘ్రాత్కృత భూత్కృత హుంకృత సీత్కృత
గృహాణ గృహాణ ముంచ ముంచేత్యాది నినదంబుల కనుగు
ణంబు లగుకాంచిసముంచిత ఘంటికాముంజుమంజీర వలయస
లయ నినదంబులు వినుచు, నాగ సింహ కుక్కుట హంసాది
బంధవిశేషంబులం బరిభ్రమించుచు నలయుచు, వలపులు
వెలయఁ గలయుచు, నిలుకడల నిలుచుచుఁ, దోలంగినఁదో
లంగక మలసి పైకొనిచేకొలఁదులఁ బట్టువప్పకనిట్టట్టు తెట్ట
గిలక దిట్టలై గుట్టుమట్టులేక వీఁకఁదాఁకుచు నిట్టుపష్టిహా
యనద్విరదంబుల విధంబున నందంబు గాఁ గందర్పునిదర్పం
బడంచి మించి సౌఖ్యవారాశిఁ దేలుచున్నంత. 159

చ. పులకలజగ్గు నెమ్మినెఱపుఁ జిగినెమ్మెయినిగ్గు జెయ్వులఁ
వలగొనుసిగ్గు వింతయరవాలుపుఁజూపులకగ్గు నొదలఁ
నెలకొనుతగ్గు మారుడువునేర్పులనెగ్గు ఘటిల్ల నొప్పున
చ్చెలి నలరించెఁ దా రతులఁ జెందుచు మాటికి మోహ
[మందుచున్. 160

సీ. అసకృదాలింగనాభ్యసనఖర్వితకుచం
బద్ధనిమీలనోద్యద్వియోగ
మాశానుకూలక్రియారోధిమందాక్షు
మావిశ్రమాంబుకణావృతాస్య
మతిగాఢపరిపీడితాధరాధరబింబ
మనుదితమణితక్రమానుకలన
మస్ఫుటీకృతతథేత్యాలాపకౌశలం
బతిసాంద్రజనితరోమాంచవార
తే. మక్రమారబ్ధముగ్ధచేష్టాభిరామ
మతిశయానందపరవశాంగాంగ మవిది
తాన్యచింతన మాచకోరాక్షి కపుడు
ప్రథమసురతంబు కవిలోకపతి యొనర్చె. 161

ఉ. వెచ్చనిపచ్చిగోరు లరవిప్పకనుంగవతీరు లారజం
బెచ్చినతక్కులాత్మకపుడింపుఘటింపు నుచుక్కులూర్పులన్
విచ్చినమోవికెంపు లెదనిండిన నెయ్యపుసొంపులుం దగన్
రచ్చకునెక్కె జోరహిత రాజముఖీసురతప్రసంగముల్. 162

తే. పరఁగ నీరీతి రతిమనోభవులపగిది
యామినీపూర్ణతిలక బిల్హణుఁడు సతుల
రతులఁ గ్రీడలు సలుపుచు రమణ మీఱ
ననుదినంబును నట్లుండి రంత వేడ్క. 163

క. తారాయనతటినీశర
తారాయన శిఖిశిఖాంక ధాతృజహారిరా
ట్తారాచలనాయక గీ
స్తారాచల రాజరాజ సఖసత్కీర్తీ. 164

భుజంగప్రయాతము. కథావిప్రధానా ప్రకాశాభిధానా
బుధారాధితార్థా ప్రభూతాఖిలార్థా
విధుస్ఫారకీర్తి సువిద్యానువర్తీ
సుధామాధురీవాగ్విశుద్ధానుభావా. 165

గద్యము. ఇది శ్రీసీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితా విచిత్ర కాశ్యపసగోత్ర పవిత్ర శ్రీమత్పిండిపెద్దికృష్ణస్వామి ప్రణీతం బయినబిల్హణోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబు నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

బి ల్హ ణీ య ము.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితరూపజితశత
కామా కామాంధకార గర్వోద్ధతసు
త్రామారిమదనిషూదన
క్షేమాకరదివ్యనామ సీతారామా. 1

తే. అవధరింపుము తదనంత రావధాన
మహిమ బిల్హణకవిశోడ మంజువాణి
యామినీపూర్ణతిలక విహారగరిమఁ
దనరు చున్నంతఁ జెలులు తత్కార్య మెఱిఁగి. 2

చెలులు కవిని రాజకుమారి కలయుటయెఱింగి రాజున కెఱిఁగించుట.

వ. ఇట్లు తమలోన. 3

క. ఓకమలనేత్రి వింటే
యీకవిసన్నిధిని సరసిజేక్షణ యెంతో
చేకొని విద్య గ్రహింపుచుఁ
గాక మఱియు నిపుడు కానికార్య మొనర్చెన్. 4

తే. ఇందు కే మందు మప్పు డోయిందువదన
విభున కెఱిఁగింపవలెఁ గవివిభునినడత
మనకు దాఁచంగ నేటి కేమనఁగ వలసి
మీఁద నెటు వోయి యెటు వచ్చునో తలంప. 5

వ. అని తర్జనీకలితనాసాగ్రలై నుచుక్కు మనుచు రాజసాన్ని
ధ్యంబునకే తెంచి మ్రొక్కి యున్నంతఁ బ్రసన్నవదనుండయిన
యన్నరపాలుం గనుంగొని గద్గదకంఠలై విన్నపం బాకర్ణిం
పుఁ డని వారిలో నొక్కబోటి యి ట్లనియె. 6

తే. రాజరాజేంద్ర మదనాభిరామనృపతి
దేవరకుమారి యాంకవిధీయవలన
విద్య యభ్యాస మొనరించువేళ బద్ధ
కాంచపట మంకుశము గాఁగఁ గట్టె మొదవె. 7

చ. ఎఱుఁగఁగరాదు దైవకృతపెట్టిదయో మనమంజువాణి తా
గుఱిగొని యద్ధరామయనిఁగాడిన యట్టులు మాకుఁ దోఁపఁగా
గుఱు తెఱిఁగీవిషంబు మది గోప్యముగాఁ జేసినహానివచ్చు నం
చఱిముఱిఁ జెప్పవచ్చితి జనాధిప యేమిఁక బుద్ధి మీఁదటన్.

వ. అనిన విని యత్యంతకంపితస్వాంతుం డై భూకాంతుండు
నిట్టూర్పు లెసంగఁ దనలో ని ట్లనియె. 9

క. ఏ నొనరించుట యెట్టిది
దైనవిధం బేమి యాఱడాయెను భువిలోఁ
దా నొకటి తలఁప దైవము
మానుగఁ దలఁచు నొకటి యనుమాట నిజం బై. 10

వ. అని వితర్కించి వారలం బనిచి పుత్రికామణిసమీపంబునకు
వచ్చి నిలిచి యిట్లనియె. 11

రాజు తనకూఁతుసమీపంబునకు వచ్చి నీతులు పలుకుట.

శా. పట్టీ రాజకుమారశేఖరులఁ బిల్వం బంచి భూపాలకుల్
చుట్టా లందఱు మెచ్చఁగా నగరముఁ శోభిల్లఁగాఁ జేసి మే
లుట్టం దిట్టముగా స్వయంవరమునఁ భూషించి నిఁ బ్రేమనే
నెట్టో సేయఁ దలంచితిం బాదవఁగా నిచ్ఛానుకూలంబుగన్. 12

ఉ. కోరినరాకుమారకునకుం బ్రియమందఁగ నిన్ను నిచ్చి యెం
తోరహిమీఱ సౌఖ్యమునునుండెదనంచుఁ దలంచియున్న నా
కోరుకు లెల్లఁ బోఁదలఁచి కొంకుఁ గలంకము లేనిమత్కులం
బారఁగ దుర్యశంబు మహి నందఁగఁ జేసితివమ్మ బాలికా. 13

వ. అని పలుకుచున్న జనకునిఁ జూచి పుత్త్రి కామిని యిట్లనియె.

రాజపుత్త్రి రాజుతోఁ దాను దోషరహితురాలని చెప్పుట.

శా. అయ్యా యెన్నఁడు లేనివార్తలివి యేమత్యంతముం బల్కెదీ
వయ్యో నీవానరించుకృత్రిమమె నీయాత్మ వ్యథం జేయునా
త్రీయాస్యాబ్జముఁ జూచితే మదికి సందేహంబుగాఁ దోఁచెనో
నీయాజ్ఞం దెలియం కుశంబుగదె నిర్నిద్రానుకంపానిధీ. 15

క. ఏమయ్య యేమి వింటివి ?
యోమహిపా యెటులు దోఁచుచున్నది నీకుఁ
మామకచిత్తము దెలియదె
నామది సంశయము లేదు నవ్యవిచారా. 16

క. నీయాజ్ఞ లేనికార్యము
మాయయ్యా సేయ నోప మాయిరువురకుఁ
నీయెడ హృత్సంయోగం
బేయుక్తి ఘటించుఁ దెలుపు హరింపఁ దరంబే. 17

క. అది గాక నాకు వ్రతము
న్నది యెఱుఁగవె యంధకుని మనంబున నైనం
బదపడి దర్శింపను నీ
మది నన్యవిచార మేల మానవపాలా. 18

వ. అనినఁ గరుణాయత్తచిత్తుండై రాజోత్తముం డిట్లనియె. 19

చ. తొడరఁగఁ బూర్వమేమయినదో యదివోవఁగనిమ్ము పుత్త్రి నీ
కడవఁగ లేను సంశయము వికారము సేయక నింకనైన నీ
నడతలు మాని యుండు సుమనఃస్థితి సత్కులసూతికెంతయు
న్యెడ నొక రాకుమారునకు నిచ్చెద నిస్పృహమతిం దగన్.

వ. అనిన విని మనంబొప్పక శంకారహితచిత్తయై మత్తగజయా
న యిట్లనియె. అయ్యా, యొకనికే నన్నిచ్చి యథావిధి వివా
హంబు నెఱవేర్చి నిస్పృహం జూపుము. నే నాయగ్రకులునికి
క్షత్త్రకన్యోచితవిధానంబున భార్య నైతి. 21

కాంత తనమనంబు కవియం దాసక్తమై యున్నదనుట.

మ. ధరణీపాల వచించెదన్ వినుము చిత్తంబక్షులున్ ఘ్రాణమున్
వరజిహ్వాశ్రుతు లంచితం బయిన సంస్పర్శంబు నాధీరునం
దు రతిన్ నిల్చెను బుద్ధిపూర్వకముగాఁ దోడ్తోడ నింకేరికిం
గరమై యిచ్చెదు చేతనారహితమీ కాయంబు నాయంబుగాన్.

వ. అనిన విని రోషారుణితాయతాక్షుండై నరాధ్యక్షుండు శీఘ్రం
బుగా సభాస్థలంబునకు వచ్చి కుపితమానససింహంబుకరణి సింహా
సనాసీనుండై సభాసదులం గలయం గనుంగొని యిట్లనియె.

రాజు కుపితుండై సభాసదులతో నాలోచించుట.

తే. అమర నంతఃపురద్రోహ మాచరించు
వాని నేశాస్తి సేయంగ వలయు మీరు

ధర్మపద్ధతిఁ బలుకుఁడు తగినశాస్తి
సేయుదము వాని సద్గుణశ్రేష్ఠులార. 24

వ. అనిన విని సభాసదులు గలంగి మనంబున ఘనంబుగాఁ
దోఁచి యాలోచించి యి ట్లనిరి. 25

క. కార్యాకార్యము దెలియఁగక
మర్యాదలు నడపువాని మహిపతి యెంతే
నార్యానుమతిని హింసవ
ధైర్యా దండింపవలయు దండధరుం డై. 26

వ. అందు నొకకొంద ఱి ట్లనిరి. 27

క. ధరణీశ విచారించిన
ధరణీతలమందు నన్ని తప్పులె చూడం
గరుణించి కావవలయును
బరికింపఁగ నెట్టు లైన భవ్యవిచారా. 28

వ. అనిన మఱికొంద ఱిట్లనిరి. 29

ఆ. లేఁత మునుదు రెఱింగి నీతి దండింపఁగా
వలయుఁ గొన్ని మాన వచ్చుఁ గొన్ని
మానఁ దగవుఁ గొన్ని మహిమీఁద ధరణీశ
యెంతకార్యమైన నిదియ హితము. 30

వ. అనినఁ గొందఱు రాజభావం బెఱింగి యి ట్లనిరి. 31

క. ఏకార్యమైన మానవ
లోకోత్తర యమునిరీతి లోకంబున నా
లోకించి దుర్జనావళిఁ
గైకొని దండింప కున్నఁ గలుషము వచ్చున్. 32

వ. కావున శిక్షాకరణంబు కర్తవ్యం బనిన విని రాజు కోటపాల
కులం బిలిపించిన. 33

సీ. గండ్రగొడ్డండ్లు గొంగళ్లును జకిలిచ
ల్లాడములు మైలచల్లాడములును
గుబుతుచుంగులతలగుడ్డలుఁ గావు బొ
ట్లినుపకడేలుఁ వాళ్లినుపదుడ్లు
నీలికాసెలు వెడనీలికుచ్చులత్రాళ్లు
బిగుదైనవడిసెలల్ బిల్లమెట్లు
కాలుమేనులు బలుకోఱమీసములును
బిగివంపుచూపులు బెట్లుగ్రుడ్లు
తే. నొడలఁ గోరోచనపుఁబూఁత లుట్టిపడఁగ
వచ్చి తలవరు లెల్లను మెచ్చు దొరయు
నిలిచి చేతులు మొగిడించి నేర్పుతోడ
దండ మిడి యోర లై యున్న ధరణివిభుఁడు. 34

వ. అందు వీరసేనుం డనునొకతలారినిం జూచి యి ట్లనియె. 35

రాజు బిల్హణునికి శిరచ్ఛేదం బాజ్ఞాపించుట.

శా. ఓరీ బిల్హణనామధేయకవి నుద్యోగించి రాఁ దీసి దు
ర్వారస్ఫూర్జితదీర్ఘపాశములచే బంధించి కొంపోయి బల్
దూరం బయినస్మశానవాటిముఖ మాలోకింపకః నిర్దయా
ధారస్వాంతుఁడవై తదీయశిరముద్దామప్తి ఖండింపుమా.

వ. అని ముమ్మాఱుఁ బలికి పొమ్ము పొమ్మని సెల వొసంగిన
వీరసేనుం డి ట్లనియె. 37

క. కోపముచే శిక్షింపను
భూప యనుగ్రహముచేతఁ బ్రోవఁగ దక్షుం

చేపట్ల నృపతి వసుమతి
నీపద్ధతి నరసిచూడ నితరము గలదే. 38

క. దేవర యేమి వచించిన
నావిధమునఁ జేతు నేను నది యెట్టిదో మీ
భావము యోగ్యా యోగ్యపు
భావముఁగా గానవలయుఁ బరహితబుద్ధిన్. 39

వ. అని పల్కిన భూపాలుండు కోపించి యావలిమొగం బయిన
వీరసేనుండు. 40

క. భూపాలుఁడు సెప్పిన వినఁ
డాపాపము పుణ్య మంత యప్పిభునిదె తా
రూపించినట్లు సేయుదు
నీపట్టున దైవయోగ మెట్లున్నదియో. 41

వ. అని శద్గృహంబుఁ జొచ్చి. 42

తే. పుస్తకము చేతఁ బూని తత్పూర్వకార్య
మెఱిఁగి తనలోన సతి భజియించువాని
నొడిఁగి శయ్యాతలంబున నున్నవాని
బిల్హణునిఁ జేరి తలవరి బెగడ ననియె. 43

క. ఓకవిరాజశిఖామణి
నీకొక విన్నపము సేతు నృపవరుఁడు నినుం
జేకట్లు కట్టుకొని చని
యాకడ దండింపు మనుచు నాజ్ఞ నొసంగెన్. 44

తే. దేవ నీపట్ల యిది యేమొ తెలియరాదు
చెప్ప నెంతయు వినఁడాయె శీఘ్రగతిని

లె మ్మనుచు డాసి వాఁడు చేఁదమ్మి పట్టి
తిగిచి యురుపాశములను బంధించె నంత. 45

తే. కవివరుఁడు లేచి దిక్కులు కలయఁ జూచి
మంత్రదేవతఁగా నారమణి నిజాత్మ
నిలిపి తలవరివెంబడి నిశ్చలమతిఁ
జనియె నచ్చటిజనములు సంపీడింప. 46

వ. అప్పు డొక్కసఖి త్వరితగతిం జని రాజపుత్త్రితో ని ట్లనియె.

రాజపుత్త్రి కవియవస్థను సఖివలన నెఱింగి తండ్రిం జేరి యడిగికొనుట.

శా. అక్కా బిల్హణుఁ గోటపాలకులు ప్రాజ్యస్ఫూర్తిదుర్వారులై
చిక్కంబట్టిమహోగ్రపాశములనాక్షేపించుచుం బాహువుల్
ప్రక్కల్ తెక్కలు మొక్కలంబుగ వెసం బంధించుకన్నుట్టియా
చక్కిం బోవుచునున్నవా రిదె సఖీ శక్యంబె వీక్షింపఁగన్.

వ. అనుపలుకులు చెవులకు ములుకులు సొనిపినట్టివియైనమహాహా
కారంబునొంది యిందుకునెక్కార్యంబనివిచారించిదిగ్గున లేచి.

చ. నడుమునసియాఁ నెమ్మొగమునం జెమటల్ జనియింపఁ బాదము
ల్తొసఁబసఁ బైఁట జాఱఁ గనుఁదమ్ముల నీరు దొలంక వేణియు
న్వీడివడి దూలియాడ నవనిం బడి లేచుచు నెల్గుత్రోఁప న
ప్పడఁతుక నేర వచ్చెను సభాస్థలి రాజసమీపభూమికిన్. 50

చ. కుటిలత రాహువేర్చి తనకోఁజలఁ బాదుగనొక్క మిక్కిలిం
జొటచొటగా సుధారసము జొబ్బిలు చున్న శశాంకురీతి న
చ్చటులవినీలకుంతలవిశాలవిలోచన పాళి నీర ము
త్కటముగ దూఁకఁగావదనకంజమువిన్నఁదనంబుదోఁపఁగన్.

క. నాతండ్రీ యీవిధము నఁ
జేతురె గతజలమునకును సేతువ దేలా

చేతమునఁ దలఁపుమా కవి
చేతోవిభుఁ డన్యుఁ డొకనిఁ జేపట్టెదనో. 52

క. అది గాక బ్రాహ్మణోత్తముఁ
డొదవును దోషంబు నీకు నుర్వీశుఁడ వే
మిది రాజధర్మమగునే
పదపడి ప్రోచుటయ మేలు ప్రజలు నుతింపన్. 53

ఆ. భర్తృఁ డతనివలనఁ బాప మింతయు లేదు
కామపీడితాత్మఁ గాన నేను
గదిసి దోష మనిఁ గట్టికొంటిని నన్ను
నాజ్ఞ సేయ వలయు నతని వలదు. 54

క. ఈజగతిఁ గాంధర్వము
రాజకులజకుఁ వరము ; ధరాసురుబుధు నా
యోజఁ నేను వరించుట
రాజా నీకులము నుద్ధరణసేఁత కదా. 55

క. అటు గాక పోయినప్పటి
కిట నుంపక మమ్ము నొక్కయెడ నుంపవె యు
త్కట దృష్టి మాని తండ్రీ
యిటువలెఁ జేయంగఁదగ దహీనవిచారా. 56

క. ఇదియును గూడకపోయిన
నొదవఁగ మఱియొక్కయూర నుంపుము చగ మ
మ్మది గాదంటే మఱియొక
పదమున కీదేశ మెడలఁ బంపుము తండ్రీ. 57

తే. నిగ్రహానుగ్రహములకు నృపుఁడు దక్షుఁ
డరయ నిందు నకార్యకార్యములు లేవె

యెన్ని యుండెన బ్రాహ్మణు నేచరాదు
'బ్రాహ్మణాక్షభర' యనియెడుపలుకు వినవె. 58

వ. అని దీనాలాపంబుల నబ్బాలామణి విలపించుచు మఱియు మఱియుఁ బలికిన వైశ్వానరునియందు ఘృతంబుఁ జిలికినచందంబున మండిపడి ప్రత్యుత్తరం బియ్యక విముఖుం డయినఁ గంబుకంఠి రాజువలన తిరస్కృతయై యాస్థానంబు వెడలి పోవుచు ని ట్లనియె. 59

సీ. తండ్రి నాకయి యింతదయ నింకఁ డాయఁగా
డాయఁగాఁ బోయి నే దండ నిడినఁ
దల్లి యడ్డపడి తా దప్పింప రాయెఁగా
రాయఁగాఁ దలఁచెనో తనయ యనక
నాళీజనశ్రేణి కాత్మ నిం పాయెఁగా
పాయఁగా నానియీపాటు విన్నఁ
గలవారికెల్లఁ గన్నులు చల్ల నాయెఁగా
నాయగాధంపుఁజంపంబుఁ గన్నఁ
తే. కటకటా యెవ్వరైన నాకష్ట మడఁచి
ప్రోవలేరైరి లేరైరి భూతదయులు
నేమి సేయుదు నే మందు నెందుఁ జొత్తు!
ననుచు వగచుచుఁ గవిమార్గ మనుసరించి. 60

కాంతామణి కవినిఁగూర్చి విలపించుట.

ఉ. హా కవిరాజరాజమణి హా నవమోహన హా మనోహరా
హా కరుణాగుణాభ్యుదయ హా రమణీనవపంచసాయకా
హా కమనీయగాత్రయొకరైన నినుం గృపఁ బ్రోవరైరయో!
యీకడ నీవు దైవమున కేమివిరోధము సేసితో కదా. 61

సీ. వికటదుస్సహానుపమవిషము కంఠంబున
దాక్షాయణీశుండు దాల్ప లేడె!
సతతదుర్వారవిస్ఫురితశిఖాబడబాగ్ని
జలధియంతరమున నిలుపలేడె!
సకలచరాచరజంతుజాలము నెల్ల
నేర్పడఁ బుడమి వహింపలేదె!
పృథ్వీతలం బెల్లఁ బృష్ఠభాగమునందు
మొగిఁ గూర్మనాథుండు మోవలేదె!
తే. యింతకన్నను గరువమునందుఁ గలదె
దోషహర! యెవ్వరైనను దాశరి ప్రోవ
రయ్య శాంతి వినఁ జెప్పరయ్య కరుణ
నింపరయ్య నా వెత నివారింపరయ్య. 62
సీ. మోహించి గౌతమమునిసతిఁ బొందిన
పురుహూతు నమరులు ప్రోవలేదె
గురువధూగమనంబుఁ గోరి చేసినచంద్రు
నీశుండు కూర్మి వహింపలేదె
కడిమి నైనఁ గూఁతును గని పొందఁ గోరిన
పరమేష్ఠి శౌరి చేపట్టలేదె
స్మరవశుండై సీతచనుదోయి గీఱిన
కాకిని రఘుపతి గావలేదె
తే. యింతయును ద్రోహ మీతనియందుఁ గలదె
నేను గోరిన విప్రుండు గాని యితర
వంశజుఁడు గాఁడు ధర్మంబువరుసఁ జూడఁ
బుణ్యు లెవ్వరైన నీకలిఁ బ్రోవరయ్య. 63

వ. అని మఱియు ని ట్లనియె. 64

ఉ. ఆకవిరాజు ద్రోవ తన కయ్యెడుఁ గాక యటంచు నాసతీ
లోకశిరోవిభూషణము లోలత దిక్కులు చూచి తెంపుమై
రాకలుఁబోకలుంగలుగు రాజులనార్యులఁగాంచియెంతయున్
శోకముతోవిలజ్జయయి సోలుచువ్రాలుచుఁ బల్కెనిట్టులన్.

సీ. ఎక్కుడుగా మది నెంచి పండితహంస
నాదరింపరె చతురాస్యులార
కారుణ్యమున గతి గల్పించి ద్విజరాజు
ధరియింపరే చక్రధరణులార
నిరుపమసత్కళానిధిని మన్నింపరే
తల యొగ్గి రాజవతంసులార
విదితనిరాధారు విబుధేంద్రు నిలుపరే
యిర వొంద భూమిధరేంద్రులార

తే. సుకవినాశంబు దీర్పరె సూరులార
బ్రహ్మకులజునిఁ దేరె గోపాలురార
ధర్మగతిఁ బూని రాజకందర్పులార
నామనోహరుఁ గూర్పరే నాయ మెఱిఁగి. 66

సీ. చాతకంబుల దయచాతఁ గంబు లొసంగి
ప్రోచునాఘనురీతిఁ బ్రోవరయ్య
కోరికల్ దీరఁ జకోరికల్ మీఱఁగాఁ
బ్రోచునాశశియట్ల ప్రోవరయ్య
వనజాత మెసఁగ సారసజాతములఁ దగఁ
బ్రోచునారవిభాతిఁ బ్రోవరయ్య

సుమనోవిభులనెల్ల సుమనోవిశాలులఁ జేసి
ప్రోచునాహరిమాడ్కిఁ బ్రోవరయ్య
తే. తల్లిప్రజలను గలయంగఁ దల్లిప్రజలు
ప్రోచువిధమున మమ్మును బ్రోవరయ్య
పాపరహితాత్ములై వెతఁ బాపరయ్య
ధన్యులార కృపాళుమూర్ధన్యులార. 67
సీ. ఘనులార దురితలంఘనులార గావరే
యామహేశునిఁ బోలుసీమహేశుఁ
బతులార మతిబృహస్పతులార గావరే
యాబుధేంద్రునిఁ బోలునీబుధేంద్రు
ధనులార సుగుణవర్ధనులార గావరే
యాకళాఢ్యునిఁ బోలునీకళాఢ్యుఁ
గృతులార కలిశోషకృతులార గావరే
యాద్విజాంకుని బోలునీద్విజాంకు
తే. జ్ఞానభోగదయాసారగరిమఁ గాంచుఁ
గాంచి యీకవి మన్నించి కావరయ్య
పెంపుగనరయ్య నామొ రాలింపరయ్య
యెంచఁగదరయ్య ధర్మ మూర్జించరయ్య. 68
క. తమ్ములకుఁ గీడు సేయు న
ఘమ్ములు గలరాజు లెల్లఁ గాతురె పరులన్
నమ్మఁ దగరు దోషాకరు
లిమ్మహిఁ దలపోయ నింక నేమన నేర్తున్. 69
సీ. సుమనోవిభూతివిస్ఫూర్తి గన్నారికిఁ
జెలఁగి యీబుధుని రక్షించు టెంత

కృతధర్ము లై సత్వగతిఁ గాంచువారికి
నీధర్మమతి భరియించు టెంత
భువనాధినాథు లై పోలు పొందువారికి
నీద్విజాధీశు వహించు టెంత
యబ్జారిధరునిసఖ్యము సేయువారికి
నితనిఁ గృతార్థుఁగా నెన్ను టెంత
తే. కాన నీకని శుద్ధాత్ము లైనవారు
పుణ్యజను లైనవారును భూరిసత్వు
లైనవారును సర్వజ్ఞు లైనవారుఁ
బోలుపడి ప్రోవఁ దగు లోకపాలురార. 70

సీ. మాకంద గానవే మా కంపముగ రతి
చ్ఛాయ లిచ్చితివి సుచ్ఛాయ లొసఁగి
పురుష గానవె మహాపురుషసంగతియుఁ గా
వించితి వపుడు భావించి చూడఁ
బనస గానవె తల్లపనసరోజము చూడ
నొనరించితివి మాకు నొనరఁ జూపి
క్రముక కానవె శుభక్రముక కార్పితకుచ
పాళిఁ జేసితివి నీపాళి నన్ను
తే. నాఁటి ప్రేమ మనంబున నాటి యంతఁ
జూపవగె నేఁడు నాకవి జూప అరయ
ఘనతపులు మీరు గాన నే ఘనతసేతు
ఘనతరుఁ డతండు మీకు లంఘనత దగునె. 7

సీ. మానసోల్లాసి రై మన్నించు నాకవి
హంస గానరె రాజహంసలార

సహకారశాలి నై సంగతుల్ గాంచుమ
    త్ప్రియునిఁ గానరె వనప్రియములార
యతులసదారసస్థితిఁ జెలంగెడుశుభ
    వ్రతునిఁ గానరె మధువ్రతములార
యధికఫలోదయాన్వాప్తి యాంబుధతిల
    కంబుఁ గానరె శ్రీశుకంబులార
తే. ద్విజవరుఁ డతండు నుత్తమద్విజులు మీరు
గాన నిమ్ముల నడిగెదఁ గాన నేను
బక్షపాతులు మీరయు సత్పక్షవిహారు
లెచట నున్నాఁడో నా కెఱింగింపవలయు. 72
వ. అని బిల్హణు నుద్దేశించి మద్దియ యిట్లనియె. 73
మ. అరవిందంబులరీతిఁ జెన్నలరునీహస్తంబు లెట్లోర్చె ము
ష్టారిగాఁ బెన్చినకాలపాశములకున్ ముగ్ధాంగనాగానథ
వ్యరసోత్కర్షములయినసీతు తియుగం బత్యుద్ధతోర్వీపకిం
కరవాదార్ఘటి కెట్లు దాళె మదనాకారా మనోనాయకా. 74
వ. అని యిట్లు పొగిలి పొగిలి. 75
తే. తరుణి నగరంబు గడచిపోఁ దలఁచి యున్న
నున్న తాకారు లచ్చట నున్నవారు
వారణము సేయ నంతఁ దద్ద్వారసీమ
సీమవారెల్లఁ జూడ వీక్షింపు చుండె. 76

పౌరజనపరస్పరవాక్యములు.

వ. ఆసమయంబున నగరజనంబులు తమలోనఁ దా మిట్లనిరి. 77
సీ. అవనీశ్వరుఁడు నమ్మి యంతఃపురంబులోఁ
    జేర్చిన నెంతయుఁ జేసె నితఁడు !

కన్య నీవిధమునఁ గలుషాత్ముఁ డై రతిఁ
గలసె దానికి నింక గతియు నేమి!
యెంతపనికిఁ జొచ్చె నీభూసురాధముఁ
డేర్పడ నిది బైట నెట్లు పడియె
దాఁగునా యిట్టిది ధరణీశుఁ డెంతయుఁ
[illegible] నిర్వాకు శిక్షింపకుండు

తే. విప్రుఁ డెక్కడ నీ చేసి విధి నిపుత్రి
గలయు టెక్కడ యిది చూడఁ గడిఁదిసంత
చెలఁగి చేసిన[illegible] సేసినంత
యనుభవించక తీరదా యవనిలోన. 78

క. ఏకాంతంబున నుండిన
లోకములోఁ దలఁప నెట్టులో నులక్షన్
డీకొలుపు యుక్తి నత్తైఁ
ప్రాకటముగ వారి వనఁగఁ బనిఁ సీమ యిఁకన్ 79

ఉ. చక్కని యింటిలో నిఁ గులఁజక్కనివాఁడు కవీంద్రమాళి యా
చక్కనికొమ్మ యట్టిదె విచారము లేకఁ గాంచునంతలోఁ
జక్కరనింద జోడు మధసమ్మునఁ దూపులవంట నిచ్చ బల్
చిక్కులఁ జిక్కఁ బెంచిన వచింపఁగ నేర్తునె సుందర వేళలన్.

చ. కటకట యెట్లు భూసురుని గాసియొనర్పఁ దటంచు నెంచెన
క్కట లలితా భూమిపాలుఁ డిదికాఁ దగు చెప్పఁగ నేర్పకైననిం
తటి ని దైవయోగము కదా తలపోయఁగ వానిభాగ్య మి
ప్పటి కిటు లుండె నిక్కమని ప్రాజ్ఞుని కెచ్చట నైనఁ బాడియే. 81

చ. ఇల నిఁక పినిఁ బట్టి వధియించిన నీసతి మేనఁ బ్రాణముల్
నిలుపదు దానికై జనని నిల్వదు గావునఁ దంతట న్మదిం

దలఁపఁగ నేమియౌనో యట ధారుణి యేవిధమౌనో యింతకుం
జలమఱి భూవిభుండు కవి సన్మతిఁ బ్రోచిన నన్నిచక్కనౌ.

వ. అని యిట్లు వేలువేలుగుంపులుగట్టి పలుకుచున్న నొకకొంద ఱిట్లనిరి. 83

క. చోరుఁ డనునాతఁ డీకవి
కారయఁగను నేఁటికిని యథార్థం బయ్యెన్
జారుఁడు మఱి యెందుం దగ
సూరులు మెచ్చుదురె జారచోరత్వంబుల్. 84

వ. మఱికొంద ఱిట్లు పల్కిరి. 85

క. ఏమిదోసంగే క్షత్రియ
కామిని గాంధర్వమున వరునిఁ గైకొనినన్
ఈమహి రాజర్షిసుతల్
భూమిసురలఁ బెండ్లియాడి పోషించియకదా. 86

వ. అనుటయు నక్కాంతాలలామం బక్కవివరునిం జూచి యి ట్లనియె. 87

ఉ. హా కవిరాజచంద్ర మదనాంచితవిగ్రహ నన్ను నిప్పుడ
స్శోకవియోగవారినిధిఁ ద్రోచి చనం దగ వౌనె నీకు న
న్యోర్వ కరుణాంబురాశి వని యుల్లమునం దగనమ్మియుంటి నీ
వేకత మెట్టులేఁ గెదు రహిం గవ గూడిన మేలు నెల్లదే. 88

వ. అని విలపించుచున్న మార్గంబునం బోవుచుండి విని బిల్హణుం డు దోఘూయమానమానసుండై తిరిగి చూచి యిట్లనియె.

బిల్హణుండు కామినిం గూర్చి పలుకుట.

ఉ. హా కమలాయతాక్షి చెలి హా సరసీరుహకుట్మలస్తనీ
హా కమనీయగాత్రి సతి హా నవమోహిని హా వధూమణీ

హా కనకాంగి నేను విడనాడితి నంచుఁ దలంచె దీవు నీ
లోకమునందు జీవునకు లోలత గాక స్వతంత్రమున్న దే. 90

ఉ. ఓరమణీమణీ వికసితోత్పలపత్రవిశాలనేత్ర న
న్నారక యేల చూచెదవు ద్వారనివాసిని గోల దేవతా
వారవధూటికానయనవాగురికావలయంబునందు దు
ర్వారతఁ జిక్కి తాపుగిడివచ్చునె బిల్హణుఁ డెన్నిభంగులన్.

వ. అని పలుకుభూసురవరునిఁ దలవరు లురుగతిఁ బదమని శ్మశా
నవాటికిఁ దోడుకొని పోయి యొకవటవృక్షంబు క్రింద నిల్పి
నబిల్హణుఁడు నలుదెసలం జూచి తల్లడిల్లనియుల్లంబుతో మం
దస్మితవదనారవిందుం డై వీరసేనున కి ట్లనియె. 92

క. ఓతలవరి తడ వేటికి
నాతతనిశితాసిఁ గొని ధరాధీశునియా
జ్ఞాతంత్రమునను బిల్హణు
వే తెగ వ్రేయుము శిరంబు విశ్వము మెచ్చన్. 93

వ. అనిన విని వీరసేనుం డి ట్లనియె. 94

క. కవిరాజవర్య నీ విపు
డవిరళగతి నించుకైన నాత్మ భయంబుం
దవులక దరస్మితాస్యుఁడ
వవుటకుఁ గత మెద్ది సెప్పు మమలవిచారా. 95

వ. అనిన బిల్హణుం డి ట్లనియె. 96

చ. హితమతిఁ జెప్పెద న్వినుము హీనగుణాకర వీరసేన యీ
క్షితిరమణాత్మజాత సరసీరుహలోచన మంత్రదేవతా
కృతియయి వేడ్కనాహృదయగేహమునందు వసించి జోడుగా
సతతముఁ బాయకున్నది విచారము లేటికి దైన్యమేటికిన్.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె. 98

చ. కలికివధూమణిన్ స్మరవికస్వరచారురుచిన్ గుణాకరన్
జలరుహలోచనన్ జలదచంచలవేణి సుధాకరాననన్
సలలితతుంగపీనకఠినస్తనమధ్యగహారభాసురం
దిలసుమనాసికన్ మదిని దేవతఁగా స్మరియింతు నెంతయున్.

తలవరి కవిని ఖండింపక యుంచుట.

వ. అని తదేకాయత్తచిత్తుండై నకవివరునిం జూచి ఖండింపఁ జేతులు రాక హృతబహుజనప్రాణం బగుకృపాణంబు నేలం బడవైచి వీరసేనుండు కృపాధీనుండై నిలువంబడియున్న తదనంతరంబ యవ్విప్రుండు రాజపుత్త్రిని హృదయంబున నుపలక్షించి యిట్లనియె. 100

కవి కామిని హృదయంబునఁ బలుతెఱంగుల స్మరించుట.

చ. పరమసువర్ణచంపకనిభాసురగౌరి సురోమరాజి ని
ద్దురఁగొని మేలుకొన్న సతిఁ దోయరుహాంబకవిహ్వలాంగిఁ దా
మరసదళాయతేక్షణఁ బ్రమాదపరంబునఁ బోవు విద్యవై
ఖరి మదిలోన నెప్పటికిఁ గాంక్ష దలిర్పఁగఁ జింతఁ జేసెదన్.

మ. విలసత్పంకజమధ్యగౌరరుచియై పెంపొంది గోరోచనా
తిలకోదంచితపాటలద్యుతిఁ నదీప్యల్లలాటంబునై
లలినొక్కింతమదంబుచే నలసలీలాఘూర్ణదృక్ప్రాతమై
చెలువౌనాసతిమోమునన్ నిలుచు నాచిత్తంబు యుక్తంబుగాన్.

చ. శ్రమజలసాంద్రబిందుతతి సారపుమౌక్తికరాజివైఖరిం
గొమరు సెలంగ హేమమణికుండలదీప్తుల గండభాగముల్
రమణ రహింపఁగా సుపరిరత్యనుభూతినియోగ మంది చె
ల్వమరుతదాస్య మిప్పటికి నాత్మ భజించెద నిశ్చలుండనై.

ఉ. పున్నమనాఁటిచందురునిఁ బోలుమొగంబును మొల్కచన్ను
లున్,సన్నపుటూరులేవయసుచాయలు దేఱినమేనుసొంపు నా
కన్నియరూపునేమఁగుడఁ గాంచితినేని మనోజసాయకా
గ్నిన్నెఱకాఁకదోఁకొనిన నెమ్మెయి నెమ్మదిఁ జల్లఁజేయుదున్.

ఉ. ఏవిధిఁ గాంతు నారమణి నే నొకరాతిరి తుమ్మినన్ 'జిరం
జీవ' యటంచుఁ దచ్ఛుకశేషవచోవిభవంబు మాని రో
షావహచిత్తయై పలుక కందపుఁగమ్మ ఘుమించెఁ గర్ణమం
దావిధి నామది న్నెదలి యాడుచునున్నది గాఢసంబుగాన్.

ఉ. ఉన్నతచారుపీవరపయోధరభారముచేత ఖిన్నయై
చెన్నగునూత్నయౌవనముచేఁ బనరారుసుధాకరాననన్
గ్రన్ననఁ గౌఁగిలించి వదనంబు ముదంబున ముద్దువెట్టుదున్
వన్నియమీఱ మత్తమధుపంబు సరోరుహమాస్యకైవడిన్.

ఉ. మానిని విస్ఫురత్కమలమంజులపత్త్రవిశాలలోచనన్
బీనకఠోరతుంగకుచభృంగగరుద్రుచినీలవక్త్రస
న్మానితకోమలాలకసమానవరాకృతిఁ గామదేవతన్
దాని గురూపదేశసువిధంబున ధ్యానముసేతు నాత్మలోన్.

మ. నెరివాల్చూపులు మొల్లక్రొవ్విరులకాంతిం జెందుపల్జాస సుం
దరయై తేనెలు జిల్కుమోవి గలయాతన్వంగి పత్త్రాబ్జ మీ
ధరణిన్ సాధుపరోపకారము మఱిన్ దల్చుం గృతజ్ఞుంబలె
న్నరయ న్నామదిమర్వ నిప్పటికి నత్యంతానుభావ్యుండనై.

ఉ. దీటుసెలంగఁ బంచశరదివ్యధనుర్గతమత్తభృంగరా
టోత్కటగరుత్ప్రభారుచిరకోమలకస్తురికాలకంబులన్
నీటుగుదంతపత్త్రముల నీలసరోరుహభూషణంబులన్
లూటకిగదాని మోముమదిలోఁ దలపోయుదు మాటిమాటికిన్.

శా. తెల్లంబై చిఱునవ్వు వెన్నెలలచేఁ దేలొప్పు లేఁజెక్కులున్
మొల్లంబై తగుచంచరీకములగోముం జెందుకన్దమ్ములం
బ్రోల్లీలాంకశరత్సుధాంశురుచినొప్పున్ భామనెమ్మోమునా
యుల్లంబుం జివురింప నిప్పటికి నే నుప్పొంగి వీక్షించెదన్.

చ. దరముహాసించుకంధర ముదారత వంచి కరాంబుజాతమున్
వరకటిసంఘటించి జడ వామభుజంబున గబ్బిగుబ్బచ
న్నొరయ వహించి నిల్వఁబడి యూరక నన్ను ననేకరీతులన్
వరమతిఁ జూచు నత్తరుణి వర్ణన సేసెద నే ముదంబునన్.

ఉ. నేనపరాధినై యడరి నేర్పునఁ దత్పదపంకజంబులం
బూనికతోడుతం బడినఁ బోవఁగఁ ద్రోచి చరించుచున్న న
ద్దానిచెఱంగు పట్టిన సుదా త్తత నిగ్గక కోప మయ్యెడన్
మానక యున్న దాని వరమానిని నాత్మఁదలంతు నెంతయున్.

చ. సరిగొని నేల నేలుసువిశాలనితంబము లొప్పుదాని మే
ల్సరసులలోఁతుఁగాంచి బలుసమ్మతముం గనునాభిదాని మ
న్థరగతి గల్గుదానిని మృణాళసమానవిలాసబాహువుల్
బరఁగినదాని నెన్నెదను భావమునం దనుమధ్య నెప్పుడున్.

ఉ. అప్రతిమానబోధసురతాంతమునందు నిమీలితాక్షియై
కప్రపుఁదావి మాటికిని గ్రమ్మఁగ నూర్పులవేఁడి వాడి గం
డప్రరుచిన్ శ్రమాంబుపులు దార్కొని గాలఁగ నొప్పుదాని నే
నాప్రియురాలిమోము సుమనఃస్థితి నిప్పటికిం దలంచెదన్.

ఉ. నాయెడ నొక్కనాటయు మనంబున భావనచేసి మాటికిన్
డాయక నంతరంగమున దానరికట్టుక కోపభావయై [గాఁ
యాయతబాష్పకంఠయయియప్పటియూర్పుల మోవి గ్రాఁగఁ
జేయఁదొడంగె రోదనము చింతనసేయుదు దానినెంతయున్.

శా. ఏకాంతంబుననొక్కనాఁడు గృహమం దెవ్వారు లేకుండఁగా
నాకంజేక్షణ దర్పణంబుఁ గొని పేటాసక్తి నుండంగ నే
జోక నెన్కవసింప మత్ప్రతిమయుం జూపట్టవే సిగ్గుతో
నాకంపించి భ్రమించి మించె మదనోద్యన్మానసాంభోజయై.

చ. మఱియు సుగంధయుక్తమయి మంజులమై తగు మోముముందఱన్
మ్మినపైఁ, దిరిగెడు గంధలుబ్ధమగు తేఁటిగమిం గనుదోయి
మూటికిం, దెఱచుచు మూయుచు న్మొగము ద్రిప్పుచుఁ గేలిస
రోరుహంబుచేఁ, దఱుముచు న్నొప్పునప్పొలఁతి ధ్యానము
సేసెద నిట్టివేళలన్. 117

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడ శ్రోణిపై వలువజాఱుండంగ నే నంతలో
నకలంకస్థితిఁ బోవ సిగ్గుపడి యాహా యంచు దా విహ్వలాం
గకయై భీతిని నొక్కచేత మదనాగారంబు వే మూసి వే
రొకచేఁ బొక్కిలిగప్పునప్పడఁతి నేనూహించి ప్రార్థించెదన్.

చ. అటు నిటు ముందు వెన్క బహిరంతరసీమల నన్నిదిక్కులన్
స్ఫుటతరకాంచనాంబుదమహాశోభితమంజులసుందరాస్యయై
తటుకున వాలుఁజూపులను డా నను జూచుచు సంచరించున
చ్చటులవిలోచన న్మదిని సన్నుతి సేసెద నేఁ బ్రియంబునన్.

శా. ఆక్రాంతములై మదాలసములై యజ్ఞోపమానంబులై
శ్రీకల్యాణములై రమావరసుతోద్రేకంబులై యొందవా
స్తోకాంశుప్రతులై మధువ్రతవిభాశోభాయమానంబులై
యాకంజాక్షివిలాసనేత్రములు నా స్వాంతంబునందొప్పెడున్.

చ. సమయ మెఱింగి నేఁ దలుపు చాటుననుండఁగఁ గేలుఁదమ్మి
మోం, హమున మొగంబునం దిడి మదాగమనంబుఁ దలంచి
చూచుచుం, గ్రమమున మత్కులాంకపదకాండములన్ మ్మ

దుగితిఁ బాడుచుఁ, రమణి మనోవికాస యయి రాజిలు
దాని మఱిఁ భజించెదన్. 121

చ. కలువలఁ గేరుకన్నులను గాటుక రేకలు దీర్చి చెక్కులం
బలరఁగ జందనంబలఁది యాఁపయిఁ గస్తురికొంతపూసి మేల్
తిలకము దిద్ది ముత్యములదీ టగుపాపటబొట్టమర్చియు
న్నలికుల వేణిముద్దుమొగమ్మునిగాఁ బలపోయు నెంతయున్.

మ. కొనగోళ్ళఁ బిగికుబ్బలొత్తికురులుంగాటంగఁ జేహత్తియుఁ
మొనపంటంగఁగు రాకు మోవిగొన మోముస్సాత్విరోమాత్రయై
కనుఁదమ్ముల్ మొగిడించి యుస్సురని సీత్కారంబుఁ గావిం
చు చుఁ, ననుఁ గోపించువధూటి మోము మది సన్మానంబు
గావించెదన్. 123

చ. స్మరజనకంబులై యమృతసారములై శ్రుతిరంజనంబులై
యరయ మృదూత్తరంబులయి యందములై మఱికింపులయం
బులై, కెరలుచు నోష్ఠపృష్ఠపరికీర్ణశుచిస్మితసంయుతంబులై
పరగు నెలంతవాక్యములు పట్టుగ శోభిలు నామనంబునన్.

చ. తనరఁగ నామమిం దరళతారనిమీలితలోచనంబులై
యనుపమలిప్తచందనరసాహితపాండురగండభాగమై
ఘనమృగనాభికాకుటిలకల్పితపత్త్రలతాభిరామమై
యనువగుసుందరీమణిముఖాబ్జమునిల్పెద వేడ్కమీఱఁగన్.

చ మఱియును గర్ణపాళిని సముంచితకాంచనకుండలంబులుఁ
మెఱయఁగ గబ్బిగుబ్బ చనుమిట్టల ముత్యపుఁబేర్లు రంజిలం
బిఱుఁదులఁగాంచి యొప్పమురిపెంబున నంచెలు మ్రోయవ
చ్చునా, మెఱుఁగుమిటారి నెన్నెదఁ జుమీ మది నిప్పటికిఁ
హితంబుగాన్. 126

ఉ. సందిటిదోయి నామెడను జక్కఁగనిల్పుచు నిక్కి యిన్నులై
యందము లై చెలంగుతనయబ్బురపుబ్బు మెఱుంగుగుబ్బలం
బొందుగ నాయురంబునను బూన్చి మొగంబున మోముఁజే
ర్చి నన్నుం దగఁ జూచు నెచ్చెలి మనోహరమూర్తిఁ దలంచి
చూచెదన్. 127

చ. కురులు భుజాగ్రభాగమునఁ గూడి నటింప గళంబు లీలమై
నొరగఁగఁ బెట్టి రెకబిగి నొయ్యనఁ గాంతులు జీరుపాఱఁగా
మెఱుఁగుమిటారిగుబ్బ చెలిమిం గనుపట్టఁగ నన్నుఁ జూచున
గ్గరితయరాళదృష్టు లెసఁ గాంతు దలిర్పఁగఁ దేజరిల్లెడున్.

చ. అలరఁగఁ గోమలాంగుళికఁ గొంగుపయిన్ గలపై ఘటింపుచో
వలయముగా భుజాలతలు వాంచి పృథాంగవివర్తనంబులన్
వెలయుచు నుండఁగా సరిసేపసుధాకరకాంతి నొప్పన
ప్పొలఁతుకమోహమునామదినిబూనిభజించెదవేడ్కమీఱఁగన్.

ఉ. తా నొకనాఁటిరేకువను దల్పమునన్ శయనించియుండఁగా
నే నటలేచి లేపఁగను నిద్రమునన్ వెస నాకులత్వముం
బూనినరీతి నానెనకుఁ బొల్చుగ మోమిడి కౌఁగిలించున
ష్మానిని నాత్మనిప్పటికి మర్వక నే భజియింతు నెంతయున్.

మ. చనుదోయిన్ మొగమందు లేఁజెమటలున్ జాలింగుఱుల్చె
క్కులం, బనరం దూలఁగ హారములు ల్చెపరి యాడం బైరతు
ల్సేయుచోఁ, జనువొప్ప న్ననుఁ గాంచి లేనగవుతోఁ శ్వాసో
క్తుల న్నాటికిన్, గొనబైనల్కువధూటి నామదినిఁ గోర్కుల్మీ
ఱ భావించెదన్. 131

మ. అలరుంబానుపు డాసివచ్చునను నే నాలస్యముం జేయఁగా
వలపెచ్చం దలపోసి కామవికృతిన్ ద్వారంబున న్నిల్చి సం

చలనం బందుచు నెచ్చెలిం గదిసి కాంతుఁ డ్మీఁజ నెగ్గెత్తి కో
కిలవాగ్వైఖరి రోదనంబు గనునాకేళీసతిం గాంచెవన్.132

ఉ. ద్వారమున న్వసించి కడుదైన్యమున న్ననుఁజూచిచూచి త
ద్ద్వారతలంబుసం బడి శుగార్తిని డస్సియు నించుకంత ని
ద్రారతిఁజెంది లేచి మఱి శల్లడిలంగ లసత్కపోల యై
యారయుచున్న నెచ్చెలిని నాత్మ భజించెద మాటిమాటికిన్.

మ.బలుయూర్పుల్ నిగుడంగ నేత్రయుగళిన్బాష్పాంబువుల్రాలసం
చలతంజూచుచు నావిధంబడుగఁ జుఁ స్వాంతంబునానావిధం
బులఁబోఁగామదనుండుపైకొనఁగమోముఁ వాంచిచింతించు
న,బ్బలభిన్నీలశిలాకచఁ మదిని నేభావింతు నెల్లప్పుడున్.134

ఉ. వేసవ నొక్కనాఁడు నిజవేశ్మమున న్మెఱిగొప్ప వీడఁగాఁ
గోకిలవాణి యున్మిషితఘూర్ణితదీర్ఘవిలోచనాబ్జ యై
తేఁకువ నిద్రలేచి రుచి చేఱఁగ నొక్కినమోవి కేలిచే
నాకర గప్పఁగా నది మహాత్మను నిప్పటికిం దలంచెదన్.135

చ. మఱియొకనాఁటిప్రొద్దునను మానకఁ బంచటఁపుంగుప్పని దా
నిరవుగ నెచ్చెలింగదిసి యొంతఁ బ్రియోక్తులు వల్కుచుండ నేఁ
బసువునవచ్చి వెన్కనిలువం బడినంతనె చూచి సిగ్గుతోఁ
జిఱునగవొప్పఁబోవుచెలిఁ జిత్తమునం దలపోసిచూచెదన్.

మ. అపరాధం బొనరించితీ వనుచు న న్నత్యంతకోపంబుతో
నుపలాలింపక నెమ్మొగంబియక యోహోచాలుఁజాలంచుబో
నపుడున్నేను బ్రియోక్తి నామకొన నత్యాసక్తిలేనట్టిమా
టపచారించిన నవ్వధూటిఁ గవుఁగింటం జేర్చి లాలించెదన్.

చ. పడుకొని యంతలోనఁ బరిభావితయై వడి లేచి నిద్రచేఁ
దొడిఁబడనావులించి మెయి దొట్రువిదిర్చి విజృంభణక్రియం

బోఁడమిన మోముదాపసకుఁ బూని భ్రమించుచు నున్న తేం
ట్లసం, దడికిఁ జలించునట్టి కనుఁదమ్ములుగల్గినదాని నెన్నెదన్.

చ. మనసిజపూజ సేయ నిజమానిను లందఱుఁ గూడి కేళికా
వనమున కేఁగుచోఁ దనదుపార్శ్వమునన్ వసియించునన్నుఁ జూ
చెనసినశంకతోడ జనులేమనుకొందురొ యంచు భీత యై
క్షణమటులుండుమంచుఁ గనుసన్న లు సేయువధూటి నెన్నెదన్.

చ. సరసిజనేత్ర దాఁ బ్రథమసంగమవేళను సిగ్గు దోఁప నే
నరయుచు ధైర్యవృత్తిఁ గదియంగఁ దలంచినఁ జూచిపూత్కృతు
ల్నెఱపఁగ నందు దీపశిఖ లీనతఁ గంపము నొందుకర్ణభా
సురకుముదంబుఁ గప్పుసతిఁ జూచెదనిప్పటికిన్ ముదంబునన్.

చ. చెలి తమితోడ నెచ్చెలుల సీ యని కోపము సేసి శీఘ్రతం
దలతల మంచుఁ బోఁగదిం తత్పరతం బులకల్ జనింపఁగా
నలరుచు సంస్మితాస్యయయియంతటనా వెసవచ్చి హాటమిం
గలసినభామినీమణిని గాంచెదఁ గన్నులకరువ్వదీఱఁగన్. 141

మ. కలకంఠోపమకంఠి నాస్యజితరాకాచంద్రబింబ న్మయూ
రలసద్బర్హసమానవేణి సుగుణవ్రాతాత్త నేత్రప్రభా
విలసన్మత్తచకోరయానవిజితశ్వేతచ్ఛదం గాంచనో
జ్జ్వలకుంభస్తనిఁ గామినీమణిని నే భావింతు నెల్లప్పుడున్.

మ. విరిశయ్యం బవళించి మన్మథమదావిర్భూతి కంగంబులన్
సరిఁగావింపుచుఁ గౌఁగిలించిముదమెచ్చన్నాదు కెమ్మోవిసుం
దరవక్త్రంబున నిల్పి పై సురతసంధానంబు గల్పించుశం
బరవిద్విడ్ధ్వజవైజయంతి మదిసంభావించి ప్రార్థించెదన్. 143

ఉ. సిబ్బెపుగబ్బిచన్నుఁగవ చెన్నుగ నిక్కఁగ నక్కళించి యం
దబ్బురపాటు గన్పడఁగ నంగవిభంగవిషంబునన్ రుచుల్
గుబ్బతిలంగ బాహులతలుం బయికెత్తి గభీరనాభి పె
ల్లుబ్బినవేడ్కఁ జూపు చెలి నుల్లమునం దలపోసి చూచెదన్.

చ. వరుస నివర్తితంబు లయి ప్రాలునపాంగవిలోకనంబులన్
సురుచిరనోపమానమృదుమంథరమంజులభాషణంబులన్
వరమధురస్మితంబులను హాళిని యానములన్ విలాసతన్
సిరు లొసఁగంగ నొప్పు చెలిచేష్టలు నామది సంస్మరించెదన్.

చ. కనుఁగవ యుంచుకంత నెటిగా నొనరించి సరత్నపాణికం
కణములఝుంకృతిధ్వనుల గౌరవ మొప్పఁగఁ జన్నుదోయి ని
క్కనుగ మబొమ్మలెత్తి నిజకైశ్యము చక్కఁగ మెచ్చొనర్పు మా
నినిఁ బలుమాఱు నిప్పటికి నేమదిలో భజియింతు నెంతయున్.

చ. అనయ సహింపరానివిరహార్తిని నొందిన వైరయంబునన్
సురతవిశేషసంగతులఁ జొక్కపు తాండవసూత్రధారి యై
తనువిడి యంగమంగమును దాఁకఁగ గౌఁగిటఁ బట్టి కన్నుదో
యరయిడి చెక్కు నొక్కు సతి నాత్మ భజించెదఁ గోర్కి మీఱఁగన్.

చ. విలసితమన్మథన్ విరహవిహ్వల లాలసగాత్రి సుందరిన్
లలితకురంగనేత్ర సువిలాసరసాంచితచారుకాంచనో
జ్జ్వలమహనీయచేలయుత శ్యామ విరాజితహంసయాన నే
నలవశ సంస్మరించెద ననారతమున్ మదిలోన వేడుకన్.

చ. మలయగిరిప్రభూతపవమానములం గని తీవ లాడఁగా
సలలితరత్నవేదిపయిఁ జక్కఁగఁ దా వసియించి గీతముల్
దలకొని వీణ సుస్వరయుతంబుగఁ బాడుచు నాళిపాళికిన్
లలి శ్రవణోత్సవం బొసఁగు లక్షణగాత్రిని నే భజించెదన్.

వీరసేనుండు కవిరచించుపద్యంబుల రాజునకుఁ బంపుట.

వ. అని యిట్లు కవివరుండు మదనోన్మాదంబున యామినీపూర్ణ తిలకాయత్తచిత్తుండై తద్వర్ణనాతివిశేషంబులుగా రచించిన పద్యంబులు లిఖింపఁజేసిన వీరసేనునియనుమతంబునఁ దద్భృత్యులు భూపాలుని కప్పుడప్పటి కర్పించినం జూచిచూచి యంతకంతకుఁ గోపాటోపంబునఁ గనలి వేయుచున్న వారు సు విసికిసికి మరలివచ్చి తద్వృత్తాంతం బంతయుఁ గవివరుండు విన వీరసేనున కిట్లనిరి. 150

చ. హిమరుచి సత్కళావిభవుఁ డీకవి రాజు రచించు నట్టిప
ద్యములు గ్రహించి భూవిభున కర్పణసేసినఁ జూచి కోపభా
వమున దురుక్తులం బలికి వారక పొమ్మను గాని మంచిమా
టమరఁగఁ బల్కఁ డాతఁడు తదాగ్రహవృత్తి సహింపశక్యమే.

వ. అనవుడు వీరసేనుఁడు ముఖాననముం గని యోగిచంద్ర యో
గ్యమనఘుఁడయిందిరావరసుతాభుఁడవౌనిసుపత్కళావామతిఁ
మనమునఁ బంపసేయు మది మానితిఁ బూనితి నే సహింపఁగాఁ
బనివడి వ్రాయుపద్యములు పార్థివుఁ డొప్ప సిదేటు సేయుదున్.

వ. అనవుడు భూసురుండు హృదయాబ్జమునం గడు నవ్వియోగిని
న్ననయము మెచ్చితిఁ విను ధరాధిపుమానసముం గరంగునే
పనివడి యేల పంపితివి పాల్పడి నాకయి బ్రహ్మదేవుఁడి
ట్లనులిఖియించియుండ వెతలం బడఁగారణమే యచూడఁగన్.

ఉ. ఓరి తలారి వీరి మఱి యూరక త్రిప్పకు మేలు త్రిప్పఁగా
సారముఖడ్గముం గొని విచారము సేయక త్రుంపుమన్నఁ ద
ద్ధీరత గాంచి వాఁడు క్షితిదేవకులోత్తమ యేతదర్థమై
యారయఁ జాల నెంతపనికైన ధరింపుదు నిన్ను లెస్సఁగన్

క. ఏవేమి వ్రాసితివో యా
భూమీపతిమానసంబు పొరలక పోయెన్
సామీ యీమాటైనను
సామోదత మంచిపద్య మానతి యిమ్మా. 155

వ. అనిన విని సృష్టికర్త యైనస్రష్ట నుద్దేశించి. 156

సీ. తనపృథ్వి యాఘునాఘునవేణి చరియించు
క్షితిభాగమున నుండఁ జేయుమయ్య
తనరసం బాసుధాధరక్రీడ లాడెడు
శృంగారసరసిలోఁ జేర్పుమయ్య
తనతేజ మాతత్తకనకాంగి వర్తించు
దర్పణాంతరమునఁ దార్పుమయ్య
తనవాయు వాసుగంధశ్వాస విసరించు
కొనువ్యజనంబునఁ గూర్పుమయ్య
తే. తననభం బారమణియింటి నునుపుమయ్య
యీశరీరంబు పంచత్వ మెనసినపుడు
స్వాంశములతోడ భూతంబు లైదునైదు
గూర్పుమయ్య విధాత నాకోర్కి దీఱ. 157

వ. అని యిట్లు కమలభవుని వేడి త్రికరణపూర్వకంబుగ నమస్కరించి నిలువంబడియున్న వీరసేనుఁడు తత్పద్యంబు గ్రహించుకొని రాజసమీపంబునకు వచ్చి తత్పత్రిక సమర్పించిన.

క. ఇదియేమి మాటిమాటికి
హృదయంబున లేదె భీతి యెంతయు నన వాఁ
డదురక సామీ భూవర
యిది చూడుఁడు యొక్కవింత యేమో తలఁపన్. 159

వ. అనిన లిఖితంబు గైకొని పద్యంబుఁ జదువుకొని యయ్యర్థం
బనేకార్థంబులుగాఁ దోఁచినఁ గొంతతడ వాలోచించి యి
ట్లనియె. 160

క. ఓరి దురాత్మక విని పలు
మాఱేటు రావలదు హెచ్చి మఱి వచ్చితివా
నేరము గొందు గ్రహించుక
యూరక యాపని ఘటింపు మొప్పదు మాకున్. 161

ఆ. అన నిరాశుఁ డగుచు నావీరసేనుండు
వచ్చి పలికె విప్రవరునితోడ
నేను వ్రాసినావా రెఱుఁగ నే నింతైన
మనసు గరఁగదయ్యె మనుజపతికి. 162

మ. అనిపల్కెం దలయూఁచియూఁచి పదినాహా యంచు వేసా
హసంబునఁ జాతుర్యమెలర్పఁగాఁ దనగతిన్ భూమీశు
సుచ్ఛాస్త్రియముం, గని రెండొక్కటియైన మంచిది యగుం
గాకంచునిశ్శంకుఁడై, చన నూహించె శరప్రయోగమయి
యేఁచం బద్యముపద్ధతిన్. 163

కవిరాజు కోపశాంతికరంబైనయొకపద్యము వ్రాసిపంపుట.

చ. రవిజుఁడు ఖా గుణింప విధురంబుగ భట్టి నశించె భారవి
ప్రవరుఁడడంగె దీర్ఘమునఁ బ్రాణముఁబాసె గుడియ్య భిక్షుఁడీ
యవనికిఁ దప్పె భీముఁడు దదంతగతిన్ స్మఱి కొమ్ము వెట్ట ని
క్షువముగ నేభకుండుఁడను గొమ్మున దీర్ఘము వెట్టకుండుఁడీ
భువి నతఁ డెన్న నిర్దయుఁడు భూపతి పీవుఁదలంప భూవరా.

వ. అని యీపద్యంబు లిఖియించి వీరసేనున కిట్లనియె. 165

క. ఓపుణ్యాత్మక వినుమా
యీపద్యముఁ జే గ్రహించి యెంతయుఁ జని నీ
వేపున నొసఁగిన వే యా
భూపతి ననుఁ బిల్వ నంపుఁ బొమ్ము రయమునన్. 166

వ. అని చెప్పిన నప్పద్యంబు గ్రహించుకొని పోయి రాజుముంద
ఱం బెట్టిన నప్పత్త్రిక దండధరాసిపుత్త్రికవిధంబున మదికిం
దోఁపం జూచి తదర్థంబు గ్రహించి మహీవల్లభుండు పవనో
త్కంపితకలికామహీరుహంబుచందంబునఁ గంపితసర్వావ
యవుం డై యెంతయుం బ్రొద్దు చింతించి తదుభయపృథ
తర స్నేహసారంబులును దత్కవితామహత్త్వంబును విచా
రించి వానితో ని ట్లనియె. 167

రాజు కవిరాజుం బిలువఁబంపి పుత్త్రి నూఱడించుట.

క. ఓవీరసేన యుచటికి
వేవేగమ తోడితెమ్ము బిల్హణు ననినన్
భావము రంజిల వాఁడు ధ
రావిభునకు మ్రొక్కి వచ్చి రాసుత కనిగొనెన్. 168

క. ఓతల్లి నీమనోహరు
నాతతసదయాంతరంగుఁ డై వసుధేశుం
డీతఱిఁ దోడుక రమ్మనె
నీతాపము మాను మింక నీరజనయనా. 169

వ. అనిన విని గ్రీష్మసమయోష్మదందహ్యమానమానస యైనమ
యూరిక ఘనాఘనగర్జానినాదంబు వినినచందంబున సుందరీ
మణి తద్వచనంబు విని కుతూహలాయత్తచిత్తయై కంఠ
హారం బొసంగిన గ్రహించుకొని బిల్హణున కి ట్లనియె. 170

ఉ. ఓకవిరాజశేఖర మహోన్నతి నీవు రచించుపద్యముం
దేఁకువతోడ నానరపతిం గని యిచ్చినఁజూచి యెంతయుం
గైకొని దానియర్థమును గాంక్షదలిర్ప గ్రహించి యప్పుడ
స్తోకజవంబుమీఱ నినుఁ దోడ్కొనిరమ్మనెనయ్యలియ్యడన్.

వ. అని యత్యాదరంబున శుభలక్షణప్రశస్తంబగునతనిహస్తం
బుఁ బట్టుకొని వచ్చునెడ. 172

తే. రాజరాజగుమదనాభిరామునృపతి
తనకుమారిని దలఁచి యాస్థాన వెడలి
వచ్చి తద్ద్వారమం దున్నవనజపత్త్ర
నేత్ర దగ్గఱఁ జేరి కన్నీరు దుడిచి. 173

తే. శిరము మూర్కొని చికురముల్ సిక్కువాపి
చక్కఁగా నిడి గద్గదస్వరముతోడ
ననియె దయ మీఱ భూపాలుఁ డాత్మజాత
కమ్మ సంతాపమును మాను మమ్మ యనుచు. 174

క. ఓకూర్మితనయ కవివరు
నీకోరిక మీఱఁ గూర్తు నిశ్చలమతి వై
నాకడకును రావమ్మా
యీకడ నాచేయుపని గ్రహింపుము మదిలోన్. 175

రాజు కవివరు నెదురుగాఁ జని తోడ్కొనివచ్చుట.

ప. అని యుపలాలించి యంతఃపురంబున కనిచి బిల్హణునకు
నెదురుగాఁ జని నమస్కరణపూర్వకంబుగఁ గౌఁగిలించి చతు
రంతయానంబు నధివసింపంజేసి సభామంటపంబునకుం దో
డ్కొనివచ్చి యుచితాసనంబునం గూర్చుండ నియమించి
సభాసదులు విన నృపవరుం డతని కిట్లనియె. 176

ఉ. ఓచతురాననాన్వయమహోదధిపూర్ణశశాంక బిల్హణా
ఖ్యా చతురాస్య నీమహిమఁ గన్గొన నేరికి శక్యమా ధరన్
నీచతురోక్తివైఖరికి నీదృఢవృత్తికి నీకవిత్వధా
రాచలితైకనిష్ఠకు నహర్నిశమున్ మది నేను మెచ్చితిన్.

రాజు కవివరు నూఱడించి తనకూఁతుఁ బెండ్లి గమ్మనుట.

చ. తడఁబడి యెవ్వఁడేనియుఁ గృతఘ్నునియందొనరించు మేలుకై
పడిని మదీయకృత్రిమము భవ్యగుణాకర నీమనంబునం
దడవక సుందరీమణివతంసము నాతనయన్ వరించి యే
ర్పడ నయ మొప్ప మత్పురికి భర్తవు గమ్మని పల్కి వెండియున్.

క. రేపు సమస్తం బగుఁ గా
కీప్రొద్దున్ బడలినావు హితమతితో నీ
వీపట్ల నేఁడఁ దేలుము
భూపాలనుతైకచర్య భూసురవర్యా. 179

వ. అని యొడంబఱిచి కవివరుని యథాస్థానంబున కనిచి వసం
తాఖ్యున కిట్లనియె. 180

క. ఓమంత్రివర్య చూచితె
భూమీసురుచిత్తవృత్తిఁ బోలింపంగా
నేమందు నెంతదృఢ మా
భామామణిహృదయ మట్ల పరిశీలింపన్. 181

క. ఈవిధమున నిర్వురకున్
దైవాజ్ఞన్ ఘటన మయ్యెఁ దప్పింపంగా
నావశమె యగ్రజన్ముఁడు
భావింపఁగఁ గూఁతు నిత్తు భవ్యవిచారా. 182

వ. అనిన విని మంత్రివరుండును సభాసదులును నేతత్కార్యంబు విశేషకార్యం బనిన విని వారలం బనిచి యంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి పరిచారికాజనంబులం బిలిపించి యి ట్లనియె. 183

క. ఓకాంతలార మత్సుత
కాకవివర్యునకు భోజనాదులు పూర్వం
బేకాలఁడి విచారించితి
రాకాలఁదిం జేయుఁ డనుచు ననిచి రయమునన్. 184

వ. తనదార యగుమందారమాలిక కాచందం బంతయుం జెప్పి యాయమ కానందం బాపాదించి భోజనాదికృత్యంబులు దీర్చి సుఖం బుండు నంత. 185

ప్రాతఃకాలాభివర్ణనము.

చ. తెలతెలవాఱెఁ దూర్పునలుదిక్కులవిచ్చెఁ దమంబుపక్షులుం
గలకలఁబల్కెఁ గోకములు గాంచెముదంబులుడువ్రజంబుఖ
స్థలమున నాడఁ గాడకును జాఱెఁ జెలంగి పదాయుధంబు లు
ద్గళగతి మ్రోసె వీచె వలిగాడ్పులు భూజను లుల్లసిల్లఁగన్.

సీ. కోకాంగనాగణశోకమారుతమిత్ర
ఘనతరజ్వాలలఁ గందినాఁడొ ?
విరహదుస్సహవధూవిపులనిశ్వాసనోష్ణ
గంధవాహములచేఁ గమలినాఁడొ ?
బాధితపద్మినీపటలశుక్సంప్రాప్త
ఘోరపాపంబునఁ గుందినాఁడొ ?
జనదూరితాప్రాప్తజారచోరవ్రాత
శాపంబులను గొంత సమసినాఁడొ ?

తే. యనఁగ దోషాకరుండు కళానుభూతి
దొరయ వెన్నెలపులుఁగులఁ దొడరి యిట్టేఁడు
రేపు నేవేళ కొదవునో మాప నేమి
యనుచు వడి సారమంత గొల్లాడ నరిగె. 187

ఉ. వెన్నెలతీవలం దడఁగి వెల్వడి విస్ఫురసారసావళిం, గ్రన్నన
సౌరభంబు గొని రాజిలు గంధసమీరణంబు ల,భ్యున్నత
సౌధరాజములఁ బుష్పశరాసనకేళిఁ దేలియం, దున్నవధూ
శ్రమాంబుతతులొప్పులుమీఱ హరించునెంతయున్. 188

మ. ముదమొప్పారఁగఁ బద్మినీమణులు మోముల్విప్పఁ జక్రంబు ల
భ్యుదయం బొంద సదాళులున్ సరసవిస్ఫూర్తిం బ్రవర్తిల్లనా
స్పదమై భాసిలుపుష్పదంతగజరాజం బెక్కి యుద్యద్ద్విజుల్
మదిరంజిల్లఁగసన్నుతింపఁ బొలసెన్ మందానిలుం డత్తఱిన్.

మ. మలయాహార్యతటంబు డిగ్గి విలసన్మల్లీమతల్లీలతా
వళులం జిక్కి క్రమాసతన్నెవలి దివ్యచ్ఛాయకాసారని
ర్మలతోయంబుల నీఁది పంకరుహసౌరభ్యంబుఁ గొల్లాడి ష
తులనాదంబులతోఁ జరించు మరుదంకూరంబు లవ్వేళలన్.

క. తనతమ్ముల వైభవమును
గొనె నఁట యొకరాజు వానిఁ గొట్టెద ననుచున్
ఘనకోపుఁ డయ్యె ననఁగా
నినుఁ డతితేజం బెసంగ నేతెంచె నొగిన్. 191

మ. హరిచక్రంబుభరించియుద్భటనిశాటాటోపముల్ మాన్చియు
ద్ధురలీలాప్తి బుధాంకవర్తియయి యొంతోఁపూర్వదేశంబుభా
సురమైయొప్పఁగనిందునందునిలిపెన్ స్తోత్రార్హుఁడేయంచుశం
కరపద్మోద్భవులున్ భజింపఁ జెలఁగెం గల్యాదితాచారుఁ డై.

ఉ. అంగుగఁ గాలపున్కరికి నావల నీవల వ్రేలుబంధురా
భంగురపాశము ల్వ్రేలయు బంగరుపోఁతలఘంటలో యనన్
సంగతి మీఱఁ బ్రాక్చరమశ్శైలములం గనుపట్టి రర్కసా
రంగధరుల్ నిజోర్ధ్వగుచు లంపము నొందఁగ నట్టివేకువన్.

క. హితవిబుధస్థితి గోత్రా
హితకరుఁ డుదయించె గురుబుధేశహితుం డై
ధృతిఁ బూర్వదేశముం గొని
క్రతువులు గోతలమునందుఁ గడు నొప్పారన్. 194

సీ. అతులద్విజాలోకనావహుం డై త్రయీ
సుముఖుఁ డై నట్టితేజోమయుండు
కమలామనోహరాకారుఁ డై శర్వరీ
చరుల నొంచినచక్రధరణశాలి
యఖిలలోకతమోపహరణనైపుణవృత్తి
రాజిల్లు నట్టిసర్వజ్ఞవిభుఁడు
మిత్త్రుఁ డై భువనపవిత్రకుం డై తగ
ధర వెలింగించుసన్మార్గవర్తి

తే. యోగిమూర్తి యనంగఁ బద్మాప్తుఁ డనఁగ
నార్జితార్యుఁ డనంగ దివ్యైకవాక్స్త
వముల ద్విజరాజసంగతి వసుమతీంద్ర
శేఖరారూఢతను రవి చెలఁగె నెదుట. 195

తే. అలరుతమ్ముల నొకటి గానాత్మఁ దలఁచి
దిశలు చెలువొందఁ దమము భేదించి తనదు
లోకబాంధవవిఖ్యాతి లోకు లెన్నఁ
గరము వెలుఁగంగఁ బద్మినీకాంతుఁ డలరె. 196

క. ఉరుకువలయంబు బెగడఁగ
ఖరకరుఁడు జనించి రాఁగఁ గలుగుసదాళిఁ
బరుసఁ గని రూపుమాపఁగ
నరిగెను ద్విజరాజు పశ్చిమాంబుధికడకున్. 197

చ. సమయకిరాటకుం డుదధిజాడల వచ్చుచుఁ జేరి పూర్వది
గ్రమణికి విక్రయిం చుటయు రాగపువన్నెపటంబు విచ్చిచూ
పె మదికి హర్ష మైన నది బేరములాడినిబద్ధమైనని, పక్కము
నొక టిచ్చెనో యనఁగఁ జాయలుదోఁచనినుండుఁ జెల్వగున్.

తే. ఒక్కయినుఁ డంతకంతకు నుక్కు మిగుల
నొక్కరా జది సూడంగ నోర్వలేక
డింది వెల్వెల నై యొక్కదిక్కు సేరె
ననఁగ సూర్యుండు హెచ్చె హిమాంశుఁ డడఁగె. 199

చ. సమయవినోది మిన్ననెడి చక్కనిరంగమునందు పర్వది,గ్రమ
ణులుచూడఁగారడమురక్తినిఁ జూపవిధుండనెండున,ద్దమునొ
కకర్ణమం దునిచి దాపలికర్ణమునందు హేమచక్రము వెడ
లంగఁ దీసె ననఁగా రవి దోఁచెఁ బ్రభాప్రభాస్యుఁ డై. 200

రాజు దనకూఁతును గవి కిచ్చి పెండ్లిసేయ సమకట్టుట.

వ. ఆసమయంబున నంతకుమున్న మంగళతూర్యనాదంబులు వినుచు మేల్కని మదనాభిరామభూమీధవుండు స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి సముచితాలంకారుం డై సభాస్థలంబునకు వచ్చి మంత్రిపురోహితామాత్యబంధువిద్వజ్జనంబుల రావించి వారల నుచితాసనంబులం గూర్చుండ నియమించి సుప్రసన్నుం డై యి ట్లనియె. 201

క. ఘనులార బిల్హణాఖ్యున
కెనయఁగ మామకకుమారి నిచ్చెద నని నే
మనమునఁ దలఁచితి నిప్పుడు
ననుకూలము బ్రహ్మపూర్వమందె ఘటించెన్. 202

వ. అని యిట్లు పలికి వారలయనుమతంబున ముహూర్తనిర్ణయం
బు సేయం దలంచి జ్యోతిశ్శాస్త్రకోవిదులఁ బిలిపించియడిగిన
వారలి ట్లనిరి. 203

క. గురుకవియుక్తి నినుండుఁ
వయస నమందాత్ముఁ డగుచు వసుధఁ బరఁగినం
బరికింపఁగ ద్విజరాజుకుఁ
జిరతరముగ మంగళాప్తి చెన్నగు వేడ్కన్. 204

తే. నీకుమారిక యళి యయ్యె నాకవీంద్రుఁ
డలర ధను వయ్యె నిర్వుర కనుగుణంబు
గ్రహవిరోధంబు నెందులఁ గానఁబడదు
రాజబల మొప్పు నొప్పుఁ దారాబలంబు. 205

క. ఈకన్య కిపుడు ద్విజరా
జాకట నాటింటఁ జెల్వ మలరినవాఁ డై
చేకొని పడిటను మిత్త్రత
శ్రీకరముగ నొప్పు నతనుసిద్ధి నృపాలా. 206

వ. అని యిట్లు పలికిన సంతుష్టాంతరంగుండై నృపపుంగవుండు
నిజనగరం బలంకరింపం జేయుం డని పరిచారకులం బంచిన.

సీ. పచ్చలతోరణపంక్తులు ఘటియించి
కస్తూరిపూఁతలుగా నొనర్చి

మలయజపంకంబుఁ జిలికి జవ్వాది రే
కలు దీర్చి రత్నవేదులు నమర్చి
ముత్యాలనవరంగముల రంగు గావించి
నవవజ్రమయవితానములు నెఱపి
వాసితాగరుధూపవాసనల్ నిగిడించి
కగడాలనెఱయుచప్పరము లునిచి
తే. ప్రతిగృహంబుల భద్రకుంభములు నిలిపి
దర్పణంబుల ద్వారబంధములఁ గూర్చి
ధవళసౌధాళిఁ జిత్రకేతనము లెత్తి
పురము శోభిల్లఁ జేసి రబ్బురము గాఁగ. 208

సీ. ఏవీధిఁ జూచిన నింపుమై మంగళ
తూర్యనాదములు సంతోష మెసఁగ
నేచాయఁ గాంచిన హితముగాఁ జెవులకు
వీణారవంబులు వేడ్క సేయ
నేపట్టుగనిన ఝరిపటహాదికా
హాళమృదంగైకవాద్యములు వెలయ
నేచోటు వీక్షింప వాచాచమత్కృతిఁ
బాటలు మాటలుఁ బరిఢవిల్ల
తే. నొప్పె నక్షత్రవల్లభాభ్యుదయమునకుఁ
జెలఁగి మిన్నందియుబ్బినజలధికరణిఁ
దనరుఁ గవిరాజశుభమహోత్సవమునకును
నగరరాజంబు సంతతానంద మొంది. 209

క. అత్తఱి నయిదువ లారతు
లెత్తుచు ధవళములు పాడ నింపు దలిర్పం
గ్రొత్త దనిపింపఁ బెండిలి
చిత్తరుచవిక కరుదెంచె శీలిసుగుఁ డెలమిన్. 210

సీ. ఈధామనిధికరం బెనయంగ నలుఁగిడ
నేర్తువు పద్మిని నీవు రావె
యీకళానిధిఁ జేరి యెలమి సేవలు సేయ
నేర్తువు మృదుహస్త నీవు రావె
యీచతురాస్యతో నింపుమైఁ బలుకంగ
నేర్తువు శుభవాణి నీవు రావె
యీమహాసర్వజ్ఞు కిర వొంద శిర సంట
నేర్తువు శశిరేఖ నీవు రావె
తే. యనుచుఁ దమలోన భూపాలానుమతిని
సరససల్లాపవచనరచనలు చెలువు
నంగనారత్నములు గొంద ఱాసువర్ణ
గాత్రుఁ గదియుచు మంగళారాత్రిక లిడి. 211

క. మంగళము రాజనుతునకు
మంగళ మంబుజముఖీసమాతనయునకున్
మంగళము శాస్త్రవేదికి
మంగళముకవీంద్రమౌళిమణికి సుగుణికిన్. 212

వ. అనుచు నారతిపాటలు పాడి శిరంబున నక్షత లునిచి. 213

చ. నడుమసియాడఁ జన్నుఁగవ నాట్యముసల్పఁగ రత్నహారముల్
దడఁబడి డోలికాకలనఁ దార్కొన వేణి చలింపనెమ్మొగం

బోడలును జెక్కుటద్దములు నొయ్యఁ జెమర్పఁగఁ గంకణంబులే
ర్పడి రవ ముప్పతిల్ల నొకభామ తలంటుఁ గవీంద్రమౌళికిన్.

తే. గందపటకలిఁ దలఁ బుల్మి మంద మైన
బంగరుకటాహములలోనఁ బొంగుజలముఁ
బోట్లు గావించి బిందియ ల్పట్టి యొక్క
యతివ సుకవికి మజ్జనం బార్చె నపుడు. 215

సీ. తడి యార్చి వలువ లేర్పఁగ నిచ్చె నొకలేమ
యుదుటుపావా లుంచె నొక్కభామ
పువ్వులు సిగఁ జుట్టెఁ బోలు పొంద నొకకొమ్మ
మురువులు నిడె నొక్కముద్దుగుమ్మ
కస్తూరితిలకంబు ఘటియించె నొకజాణ
యొడల గంధ మలందె నొక్కచాన
చొకట్లపోగులు సవరించె నొకబాల
యురుహారములఁ బూన్చె నొక్కగోల

తే. పడఁతి రత్నపుటుంగరాల్ దొడిగె నొకతె
వెలఁది కపురంపుసుడెచే విసరె నొకతె
నిలువుటద్దంబు ముందర నిలిపె నొక్క
మగువ బిల్హణకవిశిఖామణికి నపుడు. 216

క. ఈరీతిఁ గవిని చెలు లిం
పారఁగఁ గయిసేసి నృపవరాత్మజ కెంతో
నీరాట మొనర్చియు శృం
గారించిరి వేడ్కఁ బొడమ గ్రక్కున నంతన్. 217

క. సరిగంచుచీర కటిపై
నెఱయంగాఁ గట్టి రైక నీటై మెఱయన్

సరిగుబ్బలు గుబ్బతిలం
గరముగ సవరించి పైఁట గప్పించి రొగిన్. 218

క. ఇఁకఁ జిక్కువాసెనే యని
చికురంబులు చిక్కుదీర్చి చెలువుగఁ గీల్గం
టొకయింతి వెట్టి నవ్వుచు
సకి ముడి బాగుగఁ బడె ననుచు సన్నుతి సేసెన్. 219

తే. సూర్యచంద్రులు మైత్రిచే సుదతివదన
వనజ మంతయు సంతతవైభవంబు
నందఁ జేయ వసించిరో యనఁగ నప్పుడు
సూర్యచంద్రుల నిడె నొక్కశోభనాంగి. 220

ఉ. కోరిక నాఁకలిం గొని చకోరికలున్ జవ మొప్పఁ దెల్లఁగా
సారసవైరి యం చమృతసారము నూటుచుఁ దోనె తద్గతం
బై రహింపు నెల్వఁగొన నత్తఱి జాణ యనంగ నొక్క సిం
గారపుబొమ్మ కాలుఁదెలిగన్నులఁ గాటుక దీర్చి బోటికిన్.

తే. తారకావళిసేవ్యమై తనరునట్టి
చంద్రబింబంబుతోడుత సాటి సేయఁ
జెలువమోమునఁ గస్తూరితిలక మునిచి
ముత్తెములచేరు లమరించె ముదిత యొకతె. 222

క. అద్దములవంటి చెక్కుల
నిద్దపుఁరుచు లుప్పతిల్ల నీటుగ శ్రుతులన్
ముద్దులగుమ్మకు నొక్కతె
ముద్దియ కుండలము లునిచె ముద్దులు గాఁజిన్. 223

క. సంగతిగ మోవిచవిఁ జూ
డం గవి యనుచెంచె ననఁగ దాఁరొక్కనునాసన్

రం గలర నాటింపఁ బ్రైషు
ముంగిటఁ గీలించె నొకతె ముక్తామణికిన్. 224

క. దరహాస వరం బెఱింగియు
పటులం బనజన్మసీమ వారిని వేడ్కన్
ధరియించె ననఁగ నొక్కతె
యుపకుచరోచి ముత్తెసరుల నునిచెం బ్రేమన్. 225

క. స్ఫుటముగ నీయుత్సవమునఁ
గటకంబులు మ్రోయ ననుచు ఘనమణిభాస్వ
త్కటకమ్ము లునిచె నొక్కతె
కుటిలాలకకరములందుఁ గోమలు సెలంగన్. 226

క. ఆందములు ధర గొని చిత్రలు
నిర వొందఁగ నాక్రమించి యేర్పడె ననుచున్
సిరు మంచినగతి యొక్కతె
యొరయుఁగ రత్నములకాంచి నునిచెం బెలికిన్. 227

క. కరిగమనవలు మదనుని
కరిగతులన్ ధిక్కరింపఁ గల వని యంచెల్
సరిమ్రోయఁగఁ జరణంబుల
నరు దారఁగ నిలిపె నొక్కయతివ ముదమునన్. 228

క. ఈవిధమున రమణీమణు
లావసుధావరునిపుత్త్రి కంచితలీలన్
వేవేగ నలంకారము
గావించి వివాహవేదికడ నిల్పుటయున్. 222

సీ. సతినీక్షణములు రసప్రవర్తకము లై
నెమ్మోముఁదమ్మిపైఁ గ్రమ్మికొనఁగ

పసుపు హేమకుణాస్త్రస్తులు సుమనోహారములై
గళసుగంధివిశేషకలనఁ బొదలఁ
సుగుణాంగిచూపు లత్తఱి శిలీముఖములై
హృదయపంకజ మావహించి నాఁట
భామినీలోచనప్రభలు వరాళులై
తనరారుపాదపద్మముల ప్రోలఁ
తే. బరఁగి కవిరాజు పూర్వవైఖరిని మోహ
కలితవిభ్రమవిస్మయాక్రాంతుఁ డగుచు
వనితరాయుత్తచిత్తుఁడై యాత్మలోనఁ
దెలుపభావంబు గాంచి వీక్షించుచుండె. 230

సీ. ఈసర్వమంగళాంగాకుణకాంతులు
భరితసుధాకరప్రభలు గాఁగ
నీశ్యామకస్తోయి నింపారుకొప్పులు
ప్రాసినరతికాంతుభాతి గాఁగ
సుమతికస్సుల భాసిలుదీనైతుల్
పోలు పొందఁ దమ్ములపూజ గాఁగ
నీయార్యలోచనచ్ఛాయలు మాళిస్త్రైఁ
ప్రవహించుగంగాఝురంబుఁ గాఁగఁ
తే. బరఁగు కవిరాజమాళి సర్వజ్ఞమూర్తి
విలసదసమాంబకస్ఫూర్తి విశదకీర్తి
యంచితాచలభోగభాగ్యైకవర్తి
యనుచు నచ్చటివిబుధాళి యభినుతింప. 231

సీ. భావిఫలోదయప్రాప్తభాసురములై
పరఁగుమార్తికములబారు లనఁగ

రతిపంచశరులు సంతతకేళిఁ దేలుచుఁ
బనివడి యాడుపూబంతు లనఁగఁ
దియ్యవిల్తుఁడు రెండుతెఱఁగు లై యిరువుర
కడ లందివేయుమార్గణము లనఁగఁ
దనవలనను వీరు దనరారి రనుచుఁ జం
ద్రుఁడు సల్లు నమృతబిందువు లనంగఁ

తే. జెలఁగునయ్యామినీపూర్వతిలక బిల్హ
ణాఖ్యకవివర్యుచూపు లన్యోన్యమైత్రి
నోలయుచు గతాగతంబు లై కలయ నడరి
వెలయఁ జూచిన జనులకు వేడు కయ్యె. 232

తే. లలితముగ విప్రులు 'తదేవ లగ్న' మనుచు
మంత్రములు వాడ శుభపీఠ మహితలీల
వరుస నుంచిరి యవ్వధూవరుల నృపతి
యనుమతంబున నైదువు లప్పుడు వేడ్క. 233

తే. పుడమివేల్పులు పుణ్యాహపూర్వకముగ
దేవతాహ్వాన మొనరించి తివిరి వారి
కరములను గంకణములు వేడ్కను ఘటించి
చదివి రెంతయు మంగళాష్టకము లపుడు. 234

మ. పొలుపొందన్ ద్విజరాజశేఖరునకున్ భూభృద్వతంసంబు ని
శ్చలభావోన్నతిఁ గన్యనిచ్చు పగిదిన్ క్ష్మానాథముఖ్యంబు గాఁ
బొలుపొందన్ ద్విజరాజశేఖరునకున్ భూభృద్వతంసంబు ని
శ్చలభావోన్నతిఁ గన్యనిచ్చె సుమనస్సంతానముల్ మెచ్చఁ
[గన్. 235

క. దలఁబ్రాలపళ్లెరంబులు
వెలఁదులు పార్శ్వములఁ బూన విభునిశిరమునన్
జలజాక్షి ముంచి దోయిటఁ
దలఁబ్రాలను బోసె విభుఁడుఁ దనపై నుంచన్. 236

వ. ఇట్లనన్యాతిశయంబునఁ దదుత్సవంబు గావించి విధ్యుక్త ప్రకారంబుగఁ బ్రధానహోమంబు లాదిగాఁ గలవి యాచరించి బంధుసహితంబుగా భోజనాదికృత్యంబులు నెఱపి తదనంతరంబున శేషహోమాదికృత్యంబులను నిర్వర్తించి భూసురులకు మ్రొక్కి తదాశీర్వచనంబులు గైకొని బిల్హణుండును యామినీపూర్ణతిలకయును యథేష్టభోగంబు లనుభవించునెడ. 237

సీ. నీలమేఘంబులు శైలాగ్రముల వ్రాలెఁ
బరికింప వెల్వెలఁ బాఱె విధుఁడు
సన్నగించెను బికస్వరము లంతంతకుఁ
గలహంసగతుల సంగతులు దప్పె
గగనమార్గము పావకాశమై బలు పొందె
నహిరాజురూపై యందంద నిలిచెఁ
గేతకీదళములు కెలఁకుల భాసిల్లె
మెఱుపుఁదీఁగలు మింటఁ దఱుచు మెఱసె

తే. నంద మొప్పఁగఁ గొలఁకుల నంబు వొసఁగె
నాడుకాఁడకుఁ గోరిక లతిశయిల్లె
ననుచు జను లెల్లఁ బొగడ ఘనాగమమున
గర్భగౌరవ మాకాంత గాంచె నంత. 238

వ. ఇట్లు నవమాసంబులు నిండి దశమం బగు మాసంబునం దొ
క్క సుముహూర్తంబున. 239

మ. వరుదంతూరము సంచరింప గ్రహముల్ మార్తాండసంయు
క్తిచే, నెఱియఁ దిక్కులు దెల్వి నొందఁ గరిమ స్వీర్వ్యన్ప్రపం
గాదివా, స్వరపంబుల్ నెలఁగఁ సురప్రతతి యుద్యత్పుష్ప
వర్షంబు ల,త్తఱి వర్షింప వధూటి గాంచెను సుతుఁ ద్వైలోక
భాగ్యోన్నతున్. 240

క. ఘనతం బ్రభాకరోపయ
మున జనియించుటయు విప్రముఖ్యులు పేర్కొం
గని లగ్నగతిఁ బ్రభాకరుఁ
డనునామం బిడిరి బిల్హణాఖ్యుఁడు వెచ్చన్. 241

వ. అప్పుడు మదనాభిరామభూమీంధపుఁడు విద్వజ్జన బంధు
మిత్ర పురోహితామాత్యసమతంబున నతనిం దనవంశోకర్త
గాఁ బరిగ్రహించి జాతకర్మాదులు సలిపి గోభూతిలహిరణ్యా
దిషోడశదానంబులు నేసి భూసురాశీర్వచనంబు లంది. 242

క. ఘనుఁడు ప్రభాకరుఁ డంతట
దినదినమును వృద్ధిఁ బొంది దీవ్యద్భులుఁ డై
కనుపట్టు వానిఁ బట్టము
చన వొప్పఁగఁ గట్టి సుఖము జయముం గాంచెన్. 243

మాలిని. ప్రథితగుణకలాపా భంజితేశానచాపా
ప్రథనవిజయకోపా భానుకోటిప్రతాపా

మథితదనుజదీపా మన్మథాచ్ఛన్నరూపా
మధురతరకలాపా మాన్యరాజన్యపాపా. 244

గద్యము. ఇది శ్రీసీతారామచరణసేవాప్రభావసంపాదితకవితా
విచిత్ర కాశ్యపసగోత్రపవిత్ర శ్రీమత్పంగనామల కృష్ణస్వామి
ప్రణీతం బయినబిల్హణీయోపాఖ్యానం బనుమహాప్రబంధంబు
నందు సర్వంబును తృతీయాశ్వాసము.

బిల్హణీయము సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: 'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1926.

ఆంధ్రగ్రంథములు.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
అచ్చతెనుఁగురామాయణము, శుద్ధప్రతి	...	I	4
అడవిమల్లెలు	...	0	8
అధ్యాత్మరామాయణము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
అనంతునిఛందము, ఛందోదర్పణము	...	0	14
అనిరుద్ధచరిత్రము	...	0	8
అప్పకవీయము, విపులమైన విమర్శతో చక్కగముద్రితము		2	8
అంబరీషోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	4
ఆముక్తమాల్యద, సటీక	...	3	8
ఆంజనేయదండకము, హనుమద్దండకము	...	0	2
ఆంధ్రభాగవతము, చక్కనిప్రతి	...	6	0
డిటో అత్యుత్తమప్రతి 2 సంపుటములు	...	8	0
ఆంధ్రభారతము, 7 సంపుటములప్రతి	...	15	12
డిటో 3 సంపుటములప్రతి	...	I5	0
ఆది, సభాపర్వములు గల సంపుటము	...	2	4
ఆరణ్యపర్వము ,,	...	2	4
విరాటోద్యోగపర్వములు ,,	...	2	4
భీష్మద్రోణపర్వములు ,,	...	2	4
కర్ణశల్యసౌప్తిక స్త్రీపర్వములు ,,	...	2	4
శాంతిపర్వము ,,	...	2	4
ఆనుశాసనిక, ఆశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణపర్వములు	...	2	4
ఆంధ్రభారతవిమర్శనము	...	0	8

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఆదిపర్వము, పెద్దచ్చు, చిన్నసైజు	...	1	8
ఆనందరంగరాట్ఛందము	...	1	౦
ఆంధ్రశ్రీమద్రామాయణము, కావ్యతీర్థ జనమంచి శేషాద్రిశర్మ కృతము, 3 సంపుటములు	...	12	0
డిటో 7 సంపుటములు	...	14	0
ఆంధ్రభాషాభూషణము	...	0	2
ఆంధ్రభాషార్ణవము	...	0	12
ఆంధ్రనామసంగ్రహము, నిఘంటుత్రయము	...	0	12
డిటో కాలికోబైండు	...	1	0
ఆంధ్రచంద్రాలోకము, సటీక	...	0	8
ఉత్తరరామాయణము	...	2	0
ఉత్తరహరివంశము	...	1	8
కవికర్ణరసాయనము	...	1	8
కళాపూర్ణోదయము	...	2	4
కాశీఖండము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
కుచేలోపాఖ్యానము, సటీక, (భాగవతము)	...	0	4
డిటో గట్టుప్రభువుకృతము	...	0	6
కృష్ణరాయవిజయము	...	0	8
గజేంద్రమోక్షము, సటీక కాలికోబైండు	...	0	10
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	7	8
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము	...	1	4
డిటో రెండవభాగము, మేలుప్రతి	...	1	10
చెన్నబసవపురాణము	...	1	2
జైమినిభారతము	...	1	0
తారాశశాంకవిజయము, చక్రనికూర్పు	...	0	12
తెనుఁగుసమస్యలు	...	0	2
దశావతారచరిత్ర, నూతనముద్రితము	...	2	0
దసరాపద్యములు	...	0	1

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
నరసభూపాలీయము. అట్టబైండు	...	0	10
నలోపాఖ్యానము, సటీక	...	0	6
నలచరిత్ర, ద్విపద	...	0	14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	...	0	12
నిరంకుశోపాఖ్యానము	...	0	6
నీతిపద్యసంగ్రహము. సటిప్పణము	...	0	4
నీలాసుందరీపరిణయము	...	0	4
నృసింహపురాణము	...	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	0	12
డిటో వేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1	4
దశకుమారచరిత్రము, పద్యకావ్యము కేతనకవికృతము	...	1	8
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, క్రొత్తకూర్పు	...	0	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్నసైజు	...	1	0
బ్రహ్మోత్తరఖండము	...	1	0
బిల్హణీయము, చక్కనికూర్పు	...	0	8
భాస్కరరామాయణము	...	4	0
భోగినీదండకము	...	0	1
భోజరాజీయము, అనంతామాత్యకృతము	...	1	2
మనుచరిత్ర, సటీక, వాళ్ల. రామస్వామి శాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్నసైజున మేలుకాగితములమీఁద స్ఫుటమైన అక్షరములతో చక్కఁగ ముద్రితము	...	2	0
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
మొల్లరామాయణము, చిన్నసైజు	...	0	10
రత్నపరీక్ష, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	4
రసికజనమనోభిరామము	...	0	12
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద	...	3	8
రంగరాయచరిత్రము	...	0	8
రాఘవపాండవీయము, సటీక	...	2	4

		రూ.	అ
		ప్రతి 1-కి రూ.	అ
రాజయోగసారము, ద్విపద	...	0	4
రాజశేఖరవిలాసము	...	0	8
రామరాజీయము, చక్కనిప్రతి	...	0	12
రామాభ్యుదయము	...	1	4
రుక్మిణీకల్యాణము, సటీక	...	0	8
డిటో కాలికోబైండు	...	0	10
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి	...	0	8
రుక్మాంగదచరిత్ర, ఏకాదశీమాహాత్మ్యము	...	0	10
రూపలి, రాజపుత్రస్త్రీసాహసపుస్తకం, శ్రీఎనమంద్ర నారాయణమూర్తిగారిది	...	0	8
లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము) సటీక	...	1	4
వసుచరిత్రవిమర్శనము	...	1	0
వసుచరిత్ర, సవ్యాఖ్యానము	...	4	0
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిది	...	1	4
వేంకటాచలమాహాత్మ్యము	...	1	0
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	...	0	6
,, బ్రౌనుదొరగారి ఇంగ్లీషుతో	...	1	4
వేమనపద్యములు (2700) చిన్నసైజు	...	1	12
,, (2700) ఆంధ్రతాత్పర్యముతో	...	3	8
విజయవిలాసము	...	0	8
విదురనీతి, సటీక, ఆంధ్రభారతములోనిది	...	0	5
వైశ్యపురాణము	...	1	4
వీరభద్రవిజయము	...	0	12
వైజయంతీవిలాసము, చక్కనికూర్పు	...	0	8
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12
శశిరేఖాపరిణయము, అప్పప్పకవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము	...	0	6
శ్రీనాథునివీథినాటకము	...	0	2

	ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది ...	1	0
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్రకవిది ...	0	12
సహస్రకంఠరామాయణము ...	0	14
సప్తమస్కంధము, ప్రహ్లాదచరిత్ర ...	0	6
,, సటీక, చిన్నసైజు, కాలికోబైండు ...	1	8
సారంగధరచరిత్ర ...	0	10
సానందోపాఖ్యానము ...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము ...	2	8
డిటో మేలుకాకితములు సటీక ...	3	8
సులక్షణసారము, సటీక ...	0	10
హరవిలాసము, చక్కనికూర్పు ...	0	12
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము ...	0	12
హంసవింశతి, నారాయణామాత్యకృతము ...	0	14

శతకములు.

ఆంధ్రనాయకశతకము ...	0	4
మాతృశతకము, సటీక ...	0	1
కుమారీశతకము ...	0	3
సుమతిశతకము, సటీక ...	0	3
దాశరథిశతకము ,, ...	0	4
మానసబోధశతకము ,, ...	0	3
భాస్కరశతకము ,, ...	0	4
కలువాయిశతకము ,, ...	0	4
కవిచౌడప్పశతకము ,, ...	0	2
నృసింహశతకము ...	0	4
చంద్రశేఖరశతకము ...	0	2
దేవకీనందనశతకము ...	0	2
సర్వేశ్వరశతకము ...	0	2
సంపగిమన్నశతకము ...	0	2

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
వేణుగోపాలకశతకము	...	0	4
వృషాధిపశతకము	...	0	5
నారాయణశతకము	...	0	2
సింహాద్రినారసింహశతకము	...	0	3
జగన్నాయకశతకము	...	0	2
ప్రసన్నరాఘవశతకము	...	0	3
రామరాఘవశతకము	...	0	2
రామరామశతకము	...	0	2
రామతారకశతకము	...	0	4
రామప్రభుశతకము	...	0	2
రామలింగేశశతకము	...	0	3
భద్రాద్రిరామశతకము	...	0	2
ఉన్నవరాజగోపాలశతకము	...	0	3
శివముకుందశతకము	...	0	2
సదానందయోగిశతకము	...	0	2
ఒంటిమిట్ట రఘువీరశతకము	...	0	2
కాళహస్తీశ్వరశతకము	...	0	2
కాళహస్తిశతకము, 'సాంబశివామహాప్రభో'	...	0	2
కుక్కుటేశ్వరశతకము	...	0	3
చిత్తబోధశతకము, తాత్పర్యసహితము	...	0	3

నా ట క ము లు.

శూరబొబ్బిలినాటకము	...	0	12
కమలాపహరణనాటకము	...	1	4
రామవనవాసనాటకము	...	0	12
విచిత్ర పాదుకాపట్టాభిషేకము	...	0	12
పాండవాజ్ఞాతవాసనాటకము	...	0	12
చినరంగారాయనాటకము	...	0	6
కృష్ణాకుమారినాటకము	...	0	10

వచన గ్రంథములు.

ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు 3 సంపుటములు		7	0
డిటో ఒకటేసకపుటము	...	6	8
తిలకుగారిసెక్యూరిటీకేసు, ఉపన్యాసములు	...	0	14
మదనమోహనమాళవ్యగారి జీవితము	...	0	8
పంజాబుఅల్లరి, చిత్రపటములతో	...	0	8
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	...	0	8
శ్రీవివేకానందవిజయము	...	1	12
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	...	1	12
భారత రమణీమణులు, ప్రథమభాగము	...	0	12
,, రెండవభాగము	...	0	8
వీరాంగనలు	...	0	8
పతివ్రతలకథలు	...	1	8
శ్రీమహాభక్తవిజయము, ప్రతిమలతో	...	4	0
నీతిచంద్రిక, చిన్నయసూరిగారిది	...	0	8
పంచతంత్రము, వచనము, సులభశైలి	...	0	8
హితోపదేశము, సులభశైలి	...	0	12
సంగ్రహరామాయణము	...	0	10
సంగ్రహభారతము	...	1	0
తెనాలిరామలింగనికథలు, జీవితము	...	0	4
సంస్కృతనాటకకథలు	...	1	4
దశకుమారచరిత్రము, సంజీవరాయశాస్త్రి	...	1	8
మదనకామరాజుకథలు, చక్కనికూర్పు	...	0	14
దక్కనుపూర్వకథలు	...	1	8
భోజులికథలు	...	0	8
విక్రమార్కునికథలు	...	0	8
బేతాళునికథలు	...	0	8
పరమానందశిష్యులకథలు	...	0	[illegible]

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
వైద్యులకథలు	...	0	4
తాతాచార్యులకథలు	...	0	6
నలుగురుమంత్రులకథలు	...	0	4
అయిదుగురుదొంగలకథలు	...	0	6
శ్రీగైక్వారుగారి ఉపన్యాసములు	...	0	2
సూరతుకాంగ్రెస్సు ఉపన్యాసములు	...	0	2
స్వామిరామతీర్థజీవితము	...	0	2
శ్రీరామానుజాచార్యచరిత్ర	...	0	2
శాలివాహనచరిత్ర	...	0	3
శ్రీలాలాలజపతిరాయిజీవితము	...	0	2
రామకృష్ణపరమహంసచరిత్రము	...	0	3
బాలగంగాధరతిలకు చరిత్రము	...	0	4
శ్రీగోపాలకృష్ణగోక్లేజీవితము	...	0	2
శ్రీమహాదేవగోవిందరానడేజీవితము	...	0	2
శివాజీచరిత్ర, ప్రతిమతో	...	0	8
బుద్ధచరిత్రము ,,	...	0	4
శ్రీశంకరాచార్యచరిత్ర, ప్రతిమతో	...	0	3
శ్రీవేమనయోగిజీవితము ,,	...	0	2
దాదాభాయినౌరోజీచరిత్ర ,,	...	0	2
గౌరాంగస్వామిచైతన్యజీవితము ,,	...	0	4
శ్రీకరంచంద్ గాంధిజీవితము ,,	...	0	4
నెపోలియన్ చక్రవర్తి చరిత్రము	...	0	4
సోదరినివేదిత జీవితము ,,	...	0	2
శ్రీగైక్వారుగారిజీవితము ,,	...	0	2
వివేకానందస్వామిజీవితము ,,	...	0	2
శ్రీకృష్ణదేవరాయచరిత్ర ,,	...	0	3
ఆనిబిసెంటుచరిత్ర ,,	...	0	4
లార్డుక్లైవుజీవితము ,,	...	0	8

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
శ్రీచిత్తరంజనదాసుజీవితము ,,	...	0	4
ఆలీసోదరులజీవితము ,,	...	0	4
మైరావణచరిత్ర, చక్కనిక్కూర్పు	...	0	2
పండిత మదనమోహనమాళవ్యా జీవితము	...	0	2
శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవిజీవితములు	...	3	8
అనంతసాగరంబుక్కరాయసముద్రచరిత్ర	...	0	[illegible]
రామదాసుచరిత్ర, ప్రతిమతో	...	0	[illegible]
ఈసబునీతికథలు 1-వ భాగము	...	0	6
డిటో 2-వ భాగము	...	0	8
అరేబియన్ నైట్సుకథలు	...	1	4
రేచుక్కపగటిచుక్కకథలు	...	0	3
మర్యాదరామన్నకథలు	...	0	2
షేక్స్పియర్ నాటకకథలు	...	1	8
శుకసప్తతికథలు	...	0	6
పరిహ్యావినోదకథలు	...	0	12
సీతారామము	...	1	4
ఐవన్హో, నవల, క్రొత్తకూర్పు	...	0	8
మదాలస ,,	...	0	10
సుజనరంజని ,,	...	0	8
రోషినార, చరిత్రవిషయకమగు నవల	...	0	12
విజ్జలదేవి, నవల	...	1	4
ఉన్మాదిని ,,	...	0	4
రాధారాణి ,,	...	0	4
అస్తమయము, నవల	...	1	8
సత్యసేనవిజయము	...	0	4
దుర్గేశనందని, నవల	...	0	8

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.